

DE HERSTELTRAJECTKAMER: EEN PROCESEVALUATIE

Aantal woorden: 35.999

Victor Buyl

Studentennummer: 02106468

Promotor: Prof. dr. Charlotte Colman

Commissaris: Emma De Caluwé

Masterproef voorgelegd voor het behalen van de graad master in de criminologische wetenschappen

Academiejaar: 2024 – 2025

ABSTRACT

This master's thesis explores the functioning of the Restorative Process Court (RPC), a recently introduced problem-solving court within the court of first instance in Ghent. Positioned at the intersection between justice and (mental) health care, the RPC targets vulnerable offenders with complex needs through a multidisciplinary and individualized restorative approach. The main aim of this research was to examine how key stakeholders perceive the RPC's functioning, how the target population can be profiled, and which preconditions and challenges arise in its implementation.

A mixed-methods design was applied. First, a literature review outlined the RPC's legal and policy framework and situated it within the broader landscape of international problem-solving courts. Next, qualitative semi-structured interviews were conducted with judges, public prosecutors, justice assistants, attorneys and RPC defendants. These interviews assessed perceptions regarding the roles of the actors, the structure of the court and the profile of suitable offenders. Finally, a case file analysis of the criminal files of RPC defendants was performed to describe their socio-demographic and criminological profile, and their associated problem domains.

The findings indicate that the RPC is generally perceived as a meaningful alternative to traditional criminal proceedings, especially due to its individualized, humane, and interdisciplinary nature. Stakeholders report a constructive collaboration and positive attitudes towards this type of criminal procedure. Justice assistants play an increasingly crucial role, particularly during the court sessions. The ideal RPC defendant is described as motivated, aware of their problem domains, and presenting complex yet treatable needs. The file analysis confirms that most defendants are Belgian men aged between 22 and 40, with a low education level, several previous convictions, and multiple problems concerning substance use, aggression and psychosocial functioning.

Nonetheless, several obstacles were identified. These include structural limitations in legal aid, inconsistent quality of police reports, limited access to healthcare services, a continued focus on drug abusing offenders, and legal restrictions such as the prohibition on simultaneous follow-up mandates. Based on these results, a SWOT analysis was conducted, offering concrete recommendations for optimizing the RPC model.

In sum, this research demonstrates that the RPC fills an important gap in the Belgian criminal justice landscape for high-risk, high-need defendants. However, sustained political support, adequate resources, and multidisciplinary and multilevel policy collaboration remain vital for its long-term success and nationwide implementation.

Trefwoorden:

Nederlands: *Strafprocesrecht, herstelrecht, daderre-integratie*

English: *Criminal procedure, restorative justice, offender re-integration*

DANKWOORD

Het schrijven van deze masterproef markeert de slotfase van het intens en leerrijk traject op weg naar de graad van criminoloog, waarin ik mij heb kunnen verdiepen in een ongelofelijk boeiend en maatschappelijk relevant thema: de Hersteltrajectkamer, geïnstalleerd in rechtbank van eerste aanleg in Gent. Dit werkstuk had nooit tot stand kunnen komen zonder de steun, de toewijding en inspiratie van vele mensen, aan wie ik graag mijn uiterste dankbaarheid wil betuigen.

Vooreerst wil ik mijn promotor, prof. dr. Charlotte Colman, bedanken voor de unieke kans om dit onderzoek te voeren. Het vertrouwen en de vrijheid die u mij gaf, waren een zegen voor het ontwikkelen van mijn academische vaardigheden. Uw constructieve feedback, zowel inhoudelijk als praktisch, zijn van onschatbare waarde geweest voor het volmaken van voorliggende scriptie. Dank u wel.

Daarnaast bedank ik graag mijn vader, die mijn onophoudelijke redevoeringen over het Belgische strafrechtelijke beleid bij het avondeten moest slikken. Herhaaldelijk en ongevraagd daagde ik zijn morele standpunten en visies uit, en toch luisterde hij met het grootste geduld en aandacht. Bij het indienen van deze masterproef mag hij zich dan ook met recht en reden quasi-criminoloog noemen.

Verder ben ik mijn vrienden en geliefden bijzonder erkentelijk: zij waren onontbeerlijk in het aansporen tot ontspanning, juist op die moment dat ik dit zelf vergat. Ook mijn katten, Tiny en Kattie, wier ritmisch gespin het ontwikkelen van mijn ideeën en interpretaties bevorderde, verdienen mijn dank.

Een bijzonder woord van waardering gaat uit naar de afdelingsprocureur en de twee HTK procureurs die essentieel waren in de begeleiding tijdens de stage en het ter beschikking stellen van waardevol onderzoeks- en dossiermateriaal. Zonder jullie bereidwillige ondersteuning was deze studie er nooit geweest. Ten slotte bedank ik graag alle respondenten die goedwillig deelnamen, ondanks hun reeds overbezette agenda. Vanzelfsprekend zou deze studie zonder jullie deelname in het niet vallen.

Dank aan jullie allen!

Victor Buyl
Gent, mei, 2025

INHOUDSOPGAVE

ABSTRACT	II
DANKWOORD	IV
LIJST VAN TABELLEN	VII
LIJST VAN FIGUREN	VII
LIJST VAN AFKORTINGEN	VIII
ALGEMENE INLEIDING	1
1. ONDERZOEKSOPZET	2
1.1 DOELSTELLINGEN	2
1.2 ONDERZOEKSVRAGEN	2
1.3 METHODE.....	3
1.3.1 LITERATUURONDERZOEK.....	4
1.3.2 INTERVIEWS.....	4
1.3.3 DOSSIERSTUDIE.....	6
2. LITERATUURONDERZOEK.....	8
2.1 DE HERSTELTRAJECTKAMER: INHOUD EN DOELSTELLING	8
2.1.1 PROBLEM-SOLVING COURTS: DEFINITIE EN HISTORISCHE CONTEXT	8
2.1.2 OP WEG NAAR DE HTK	10
2.2 EFFECTIVITEIT VAN PROBLEM-SOLVING COURTS: EEN LITERATUUROVERZICHT	13
2.2.1 INTERNATIONAAL ONDERZOEK.....	13
2.2.2 BELGISCH ONDERZOEK NAAR DE DBK IN GENT	16
2.3 CONCLUSIE.....	18
3. PROCEDURE VOOR DE HTK	20
3.1 FASE NUL: HET FILTERPROCES.....	20
3.2 DE INLEIDINGSZITTING	22
3.3 DE ORIËNTATIEZITTING	23
3.4 DE OPVOLGZITTINGEN	23
3.5 DE EINDZITTING	24
3.6 INNOVATIES BINNEN DE HTK PROCEDURE	24
4. EEN PERCEPTIEONDERZOEK NAAR DE WERKING VAN DE HTK	28
4.1 KERN TAKEN EN WERKMETHODE	28
4.2 TIJDSINVESTERING EN WERKLAST.....	31
4.3 CONTACTEN MET ANDERE HTK ACTOREN.....	32
4.4 SAMENWERKING EN INFORMATIE-UITWISSELING	33
4.5 CONTACTEN MET DE BEKLAAGDE.....	35
4.6 DE NOOD AAN EEN HTK	37
4.7 HTK TEGENOVER TRADITIONELE CORRECTIELE BERECHTING EN PROBATIE	38
4.8 NET WIDENING?	43
4.9 POSITIEVE ERVARINGEN	44
4.10 NEGATIEVE ERVARINGEN EN KNELPUNTEN	45
4.11 DE PERMANENTE JURIDISCHE TWEDELIJNSBIJSTAND.....	47
4.12 DE PERCEPTIES VAN BEKLAAGDEN.....	48
4.13 RANDVOORWAARDEN	51
4.14 CONCLUSIE.....	54
5. DE KENMERKEN VAN DE HTK BEKLAAGDE.....	57

5.1	DE VISIE VAN HTK ACTOREN OP HET BEKLAAGDENPROFIEL.....	57
5.1.1	<i>A PRIORI: DAGVAARDINGSWAARDIG?</i>	58
5.1.2	<i>INCLUSIECRITERIA</i>	58
5.1.3	<i>EXCLUSIECRITERIA</i>	60
5.1.4	<i>HET BELANG VAN EEN PROCES-VERBAAL</i>	63
5.1.5	<i>HIGH-RISK/HIGH-NEED: HET PARKET DIAGNOSTICEERT</i>	64
5.1.6	<i>ZEDENFEITEN IN EEN HERSTELTRAJECT: MORELE AFWIJZING OF PRAKTISCHE ONMOGELIJKHEID?</i>	64
5.1.7	<i>KOPPELS IN EEN HERSTELTRAJECT: DE EENHEID OF HET INDIVIDU?</i>	66
5.1.8	<i>TUSSENTIJDSE CONCLUSIE</i>	66
5.2	EEN DOSSIERONDERZOEK NAAR HET WERKELIJKE HTK PROFIEL	67
5.2.1	<i>WIE IS DE HTK BEKLAAGDE?</i>	67
5.2.2	<i>HOE KOMT DE BEKLAAGDE IN DE HTK?</i>	69
5.2.3	<i>WELKE PROBLEMATIEKEN HEBBEN HTK BEKLAAGDEN?</i>	71
5.2.4	<i>WELK GEBRUIKSPATROON HEEFT DE HTK BEKLAAGDE?</i>	73
5.2.5	<i>WELK AGRESSIEPATROON VERTONEN HTK BEKLAAGDEN?</i>	79
5.2.6	<i>WELKE PSYCHOSOCIALE PROBLEMATIEK(EN) HEEFT DE HTK BEKLAAGDE?</i>	81
5.2.7	<i>BEPERKINGEN</i>	84
5.3	CONCLUSIE.....	84
6.	SWOT-ANALYSE.....	87
6.1	STERKTES (STRENGTHS)	87
6.2	ZWAKTES (WEAKNESSES)	88
6.3	KANSEN (OPPORTUNITIES)	91
6.4	BEDREIGINGEN (THREATS)	92
6.5	SWOT-MATRIX.....	95
7.	SLOTBESCHOUWINGEN	96
7.1	HET LITERATUURONDERZOEK	96
7.2	KWALITATIEVE EVALUATIE	97
7.3	KWANTITATIEVE PROFILERING.....	99
7.4	VERDER ONDERZOEK	100
	BIBLIOGRAFIE.....	101
	LITERATUUR.....	101
	JURIDISCHE BRONNEN	104
	PERSTEKST	106
	BIJLAGEN	108
	BIJLAGE A:	108
	BIJLAGE B:	111
	BIJLAGE C:	118
	BIJLAGE D:	120
	BIJLAGE E:.....	125
	BIJLAGE F:.....	140

LIJST VAN TABELLEN

Tabel 1:	Leeftijd van HTK Beklaagden	p. 67
Tabel 2:	Burgerlijke staat van HTK beklagden	p. 68
Tabel 3:	Kwalificaties waarvoor HTK beklagden zich moeten verantwoorden	p. 69
Tabel 4:	Juridische status op moment van dagvaarding	p. 70
Tabel 5:	Status van HTK traject	p. 70
Tabel 6:	Aantal domeinen waarop HTK beklagden een problematiek hebben	p. 72
Tabel 7:	Problematieken van HTK beklagden die op één domein problematisch scoren	p. 72
Tabel 8:	Combinaties van problematieken voor HTK beklagden met twee problematieken	p. 73
Tabel 9:	Aantal verschillende drugs die HTK beklagden gebruiken	p. 74
Tabel 10:	Frequentie van het druggebruik	p. 76
Tabel 11:	Beschrijvende statistieken over duur van druggebruik in jaren per type drug	p. 78
Tabel 12:	SWOT-matrix	p. 95

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1:	Absolute frequentie van algemeen druggebruik per drugscategorie	p. 74
Figuur 2:	Absolute frequenties van druggebruik voor enkelvoudige gebruikers per drugscategorie	p. 75
Figuur 3:	Absolute frequenties van druggebruik voor meervoudige gebruikers per drugscategorie	p. 76
Figuur 4:	Meest voorkomende vorm van agressie	p. 79
Figuur 5:	Relatie tussen slachtoffer en beklagde die slagen en verwondingen pleegde	p. 80
Figuur 6:	Leeftijd van het slachtoffer van slagen en verwondingen	p. 81
Figuur 7:	Gender van slachtoffer van slagen en verwondingen	p. 81
Figuur 8:	Prevalentie van psychosociale problematieken	p. 82

LIJST VAN AFKORTINGEN

Afkorting	Volledige term	Toelichting
BEM	Bemiddeling en maatregelen	Een vorm van alternatieve afhandeling op het niveau van de opsporing, waarbij de schade aan het slachtoffer kan vergoed worden en/of de verdachte bepaalde maatregelen moet naleven, in ruil voor het verval van de strafvordering.
DBK	Drugsbehandelingskamer	Voorganger van de HTK; rechtbank die exclusief inzet op verslavingsproblematieken.
GEJO	Geïntegreerd Elektronisch Justitieel Opvolgdossier	Digitaal platform waarop alle verslaggeving van het Justitiehuis beschikbaar is.
HTK	Hersteltrajectkamer	Gentse rechtbank die inzet op herstel van de problematiek van de beklaagde alvorens te bestraffen en opvolger van de DBK.
OM	Openbaar Ministerie	Overheidsinstantie die misdrijven vervolgt.
PSC	<i>Problem-solving court</i>	Overkoepelende term voor rechtbanken die probleemoplossend te werk gaan.
PV	Proces-verbaal	In deze scriptie: schriftelijk verslag van politieambtenaren over feiten die ze hebben waargenomen en verhoren die ze afnamen.
RCT	<i>Randomised controlled trial</i>	Geavanceerde wetenschappelijke methode waarbij deelnemers willekeurig worden toegewezen aan een interventiegroep of controlegroep, om de effectiviteit van een interventie te meten.
SPOC	<i>Single point of contact</i>	Centraal aanspreekpunt voor de HKT binnen het parket. Neemt ook het ambt van Openbaar Ministerie waar op de HTK zittingen.
VOV	Vrijheid onder voorwaarden	Een alternatief voor de voorlopige hechtenis, waarbij de verdachte in vrijheid blijft in afwachting van diens proces, onder bepaalde voorwaarden opgelegd door de onderzoeksrechter.

ALGEMENE INLEIDING

Op 18 januari 2024 werd artikel 190sexies in het Wetboek van Strafvordering ingeschreven. Dit artikel maakt de oprichting mogelijk van een herstelgerichte kamer binnen de correctionele rechtbank. Deze kamer richt zich op mensen die strafbare feiten hebben gepleegd vanuit een onderliggende problematiek. Binnen dit kader wordt begeleiding naar hulpverlening voorzien en wordt een behandelplan opgesteld voor beklaagden met een verslavings-, agressie- en/of psychosociale problematiek.¹

Deze aanpak is echter niet nieuw en bouwt verder op de vroegere Drugsbehandelingskamer (DBK). De DBK werd opgericht om beklaagden met een verslavingsproblematiek de kans te geven hun middelengebruik – dat gelinkt is aan de gepleegde feiten – aan te kaarten alvorens een bestraffing wordt uitgesproken (Wittouck & Colman, 2022). Deze alternatieve behandeling kan bijdragen aan toekomstperspectief en re-integratie en heeft mogelijk een positieve invloed op het terugdringen van criminaliteit. Een DBK traject zorgde ervoor dat beklaagden in een opwaartse spiraal terecht kwamen en verminderde voorts significant de kans op recidive in een follow-up periode van achttien maanden (Vander Laenen et al., 2013). De DBK diende dan ook al als inspiratie voor gelijkaardige projecten in andere gerechtelijke arrondissementen zoals Antwerpen en Brugge (Wittouck & Colman, 2022).

Het recent wetgevend initiatief gaf aanleiding tot de transformatie van de Gentse DBK naar de nieuwe Hersteltrajectkamer (HTK), waarvan de eerste zitting plaatsvond op 4 september 2024 in de rechtbank van eerste aanleg te Gent. Deze transformatie vraagt om een actuele evaluatie van de werking van de HTK. Om een effectieve en efficiënte toekomstige uniforme implementatie over verschillende gerechtelijke arrondissementen heen te bevorderen en rechtsgelijkheid en -zekerheid te waarborgen, is het essentieel om inzicht te krijgen in het profiel van de beklaagden, de sterktes en zwaktes van de HTK, de percepties van betrokken actoren ten aanzien van deze vernieuwde aanpak en de randvoorwaarden voor een effectieve werking.

¹ Art. 5 Wet 18 januari 2024 om justitie menselijker, sneller en straffer te maken (III), *BS*, 26 januari 2024, 10287. (hierna: HTK-wet)

1. ONDERZOEKSOPZET

1.1 DOELSTELLINGEN

Dit onderzoek heeft als doel de werking en de structuur van de HTK te evalueren en inzicht te verwerven in het profiel van de beklaagden binnen deze kamer. Voorts is deze masterproef in de eerste plaats relevant voor het parket en de rechtbank in Gent, maar biedt eveneens bruikbare handvatten voor de effectieve en efficiënte invoering van hersteltrajecten in andere gerechtelijke arrondissementen. Dit is van bijzonder belang in het licht van artikel 94 van de HTK-wet, dat voorschrijft dat alle hoven en rechtbanken tegen 1 januari 2028 protocollen moeten afsluiten om hersteltrajecten mogelijk te maken.² Daarnaast beoogt deze studie een bijdrage te leveren aan de theoretische kennis over herstelgerichte en oplossingsgerichte justitie. Door de werking en implementatie van de HTK te analyseren, wordt niet alleen een praktijkgericht kader geboden, maar wordt ook de bredere wetenschappelijke discussie over herstelgericht strafrecht versterkt. In de volgende paragraaf worden deze doelstellingen concreter uitgewerkt aan de hand van verschillende onderzoeks- en deelvragen.

1.2 ONDERZOEKSVRAGEN

De centrale vraag van dit onderzoek is: *Hoe functioneert de Hersteltrajectkamer in Gent en hoe wordt de werking ervaren door de betrokken actoren?* Dit wordt onderzocht aan de hand van de volgende onderzoeksvragen:

1. Wat is de inhoud en doelstelling van de HTK?

- a. Waarom werd de DBK omgevormd tot de HTK?
- b. Welke doelstellingen liggen aan de basis van de HTK?

2. Wat zijn de kenmerken van de HTK beklaagden?

- a. Hoe definieert de wetgever het profiel van een HTK beklaagde?
- b. Hoe wordt het profiel van een HTK beklaagde in de praktijk ervaren?
- c. Wat zijn de feitelijke kenmerken van het HTK beklaagde?

3. Hoe ervaren en beoordelen de verschillende actoren de werking van de HTK?

- a. Hoe wordt het algemene concept van de HTK gepercipieerd?
- b. Hoe zien actoren hun rol binnen HTK?

² Art. 94 HTK-wet.

- c. Wat worden als sterktes van HTK beschouwd?
- d. Wat worden als zwaktes van HTK beschouwd?
- e. Welke opportuniteit biedt de HTK?
- f. Welke zijn bedreigingen van de HTK?
- g. Wat zijn de randvoorwaarden voor een succesvolle implementatie van HTK?
- h. Hoe percipiëren beklaagden het HTK traject?

1.3 METHODE

Deze methodenparagraaf licht toe hoe de dataverzameling en -analyse verliep. Dit verschaft duidelijkheid over hoe deze scriptie de hierboven vermelde onderzoeksvragen beantwoordt. Voor een groot deel werd de gehanteerde methodologie geïnspireerd door de procesevaluatie van de DBK van Colman et al. (2011). Een procesevaluatie doelt op het opvolgen van een interventie en, waar nodig, bijsturen bij de verdere implementatie daarvan (Colman et al., 2011). Deze evaluatie steunt, voorafgegaan door een literatuuronderzoek, enerzijds op perceptieonderzoek en anderzijds op kwantitatieve gegevens. Het perceptieonderzoek gebeurt via het afnemen van diepte-interviews, aangezien bij het onderzoeken van percepties en ervaringen kwalitatieve methoden het meest aangewezen zijn (Colman et al., 2011). Het kwantitatieve onderzoek gebeurt door middel van een dossierstudie van de strafdossiers van HTK beklaagden. Omdat de HTK nog maar recent opstartte, is dit onderzoek voornamelijk exploratief en beschrijvend van aard.

In het eerste semester van academiejaar 2024-2025 werd er stage gelopen bij het Parket van de Procureur des Konings in Gent. In kader hiervan vond reeds een deel van de dataverzameling plaats onder vorm van interviews, waarover een stageopdracht werd opgesteld. De resultaten hieruit worden ook meegenomen in de rapportage, met name in hoofdstuk 5.1 'De visie van HTK actoren op het beklaagdenprofiel'.

De inhoud van deze masterproef bestaat uit zeven grote hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk is het huidige en betreft het onderzoeksofzet. Hoofdstuk twee tot en met vijf rapporteren over de bevindingen van dit onderzoek. Deze resultaten zijn opgesplitst in aparte hoofdstukken omwille van de thematische en methodologische differentiatie; elk deel behandelt een afzonderlijk thema, zoals de literatuurstudie, de HTK procedure, de percepties van de HTK actoren over de werking en structuur, en het profiel van de beklaagde. Elk van deze hoofdstukken bevat een afzonderlijke conclusiesectie waarin de resultaten worden samengevat en geïnterpreteerd. Hoofdstuk zes betreft een SWOT-analyse op basis van de bevindingen, waarbij eveneens aanbevelingen worden geformuleerd. Omdat de SWOT-analyse al een integrerende samenvatting van de onderzoeksbevindingen omvat, wordt deze niet apart opgenomen in de conclusie. Hoofdstuk zeven is de algemene conclusie van

deze scriptie, waarin de belangrijkste bevindingen worden gesynthetiseerd en de beperkingen van het onderzoek worden toegelicht.

Bij het schrijven van deze scriptie werd gebruik gemaakt van *AI-tools*, voornamelijk als schrijfassistent om zinnen vlotter leesbaar te maken, alinea's te structureren en als vorm van *peer-feedback*. Voor een holistisch overzicht van de gebruikte *tools* en methoden zie bijlage C. De volgende paragrafen lichten specifiek toe welke methodologie werd gehanteerd.

1.3.1 LITERATUURONDERZOEK

Om de eerste onderzoeksvraag – 'Wat is de inhoud en doelstelling van de HTK' – en onderzoeksvraag 2a te beantwoorden, werd beroep gedaan op wetenschappelijke en juridische literatuur. Deze eerste fase van het onderzoek had tot doel om enerzijds het juridische en beleidsmatige kader van de HTK te schetsen, en anderzijds om inzicht te verwerven in het bredere concept van *problem-solving courts*, waarvan de HTK een variant is. Voor het situeren van de HTK binnen deze bredere categorie werd internationale literatuur geanalyseerd, waarna Belgische bronnen toelichting boden bij de context en totstandkoming van de HTK. In het hoofdstuk over de totstandkoming werd voornamelijk gebruik gemaakt van beleids- en wetgevende documenten. Het tweede deel van het literatuuronderzoek bespreekt het bestaande internationale onderzoek naar de effectiviteit van *problem-solving courts*. Dit wordt aangevuld met een bespreking van de twee meest relevante evaluaties van de DBK. Onderzoeksvraag 2a, over het beklagdenprofiel dat de wetgever voor ogen heeft, werd beantwoord door beroep te doen op het artikel 190sexies Sv.

De internationale literatuur werd voornamelijk geselecteerd via Web of Science, waarbij zoektermen als '*problem-solving*', '*court*', '*effect*', '*meta-analysis*' werden gehanteerd. Aanvullende relevante literatuur werd geïdentificeerd via sneeuwbalsteekproeven door het analyseren van de bronnenlijst van deze studies. De Belgische literatuur werd grotendeels bekomen in het kader van de stage, via documentatie aangeleverd door het parket en de promotor. Daarnaast werden, via een van de penhouders van de HTK-wet, aanvullende beleidsdocumenten bekomen, dewelke niet in gepubliceerde vorm beschikbaar zijn.

1.3.2 INTERVIEWS

Een interview tracht door middel van een gesprek tussen de onderzoeker en de respondent iets te weten te komen over een fenomeen in de werkelijkheid (Decorte & Zaitch, 2016). In dit onderzoek worden onderzoeksvraag 2b en onderzoeksvragen 3a-h hoofdzakelijk door middel van het interview beantwoord. In wat volgt, wordt de selectie van de steekproef en de wijze van data-analyse besproken.

Steekproef

Er werd een laptop van Justitie verschaft, van waaruit e-mails verstuurd werden naar de verschillende beoogde respondenten (lees: parketmagistraten, HTK rechters, justitie-assistenten en advocaten). Elke parketmagistraat van de teams die drugszaken, algemene criminaliteit en intrafamiliaal geweld behandelen, de twee HTK rechters en elke betrokken justitie-assistent werden gecontacteerd. Een van de HTK parketmagistraten bezorgde voorts contactgegevens van enkele advocaten. Er schuilt een mogelijke beperking in deze steekproef, daar respondenten met een duidelijke mening over de HTK, en eventueel ook een positievere attitude ten aanzien van de HTK, mogelijks eerder antwoordden op de e-mails. Om aan deze beperking tegemoet te komen, werden herinneringsmails verstuurd en werd langsgeslagen op het bureau van beoogde respondenten. Bij respondenten die sceptisch waren over hun deelname, omdat ze bijvoorbeeld dachten geen nuttige bijdrage te kunnen leveren, werd beleefd aangedrongen op hun participatie.

Drie beklaagden werden geïnterviewd. Zij werden benaderd tijdens een HTK zitting, met medewerking van het zetelend lid van het Openbaar Ministerie, die mogelijke respondenten aanduidde. Hoewel deze werkwijze mogelijks heeft geleid tot een selectiebias – doordat het vooral beklaagden betrof met een relatief positief traject en gunstige houding ten aanzien van de HTK – werd deze benadering bewust gehanteerd. Gezien de vaak kwetsbare positie van deze doelgroep en de context van een rechtbankzitting, werd gekozen voor deze terughoudende en discrete aanpak, teneinde zoveel mogelijk ongemak of druk bij potentiële respondenten te vermijden. De respondenten werd voorts meegedeeld dat hun advocaat aanwezig mocht zijn tijdens het interview indien zij dit wensten, om een vrijwillige en veilige deelname te waarborgen.

De interviews met de justitie-assistenten werden met meerderen van hen tegelijk afgenomen, aangezien zij een aanzienlijke werklast kennen. Zo vond een interview met drie justitie-assistenten tegelijk plaats, maar worden zij als dezelfde respondent gerapporteerd. Deze gezamenlijke interviews vormen een beperking, aangezien de interactie tussen de justitie-assistenten mogelijks heeft geleid tot het afstemmen van hun antwoorden, wat kan resulteren in sociaal wenselijke of acceptabele reacties.

In totaal werden 24 respondenten geïnterviewd: elf parketmagistraten, drie rechters, vier justitie-assistenten, twee advocaten, drie beklaagden en een penhouder van de HTK-wet. Sommige respondenten werden twee keer geïnterviewd, eerst in kader van de stage en later voor de masterproef. In totaal werden er 30 interviews afgenomen.

Vóór het afnemen van het interview ondertekende elke respondent een *informed consent* formulier (zie bijlage D), waarin onder andere de opzet van het onderzoek werd toegelicht. De interviews werden via audio-opname opgenomen met een smartphone en nadien volledig uitgeschreven. Hierna werden de opnames verwijderd. Aan de respondenten met een

verhoogd risico op identificatie, zoals de HTK parketmagistraten en rechters, werd expliciet toestemming gevraagd om hun beroep te vermelden in de rapportage. Geen enkele respondent maakte hier bezwaar tegen.

Dataverzameling en -analyse

Er werd gewerkt met semigestructureerde vragenlijsten. Vragen werden vooraf vastgelegd, maar tijdens de interviews werden bijkomende vragen gesteld om de antwoorden te verduidelijken of om er dieper op in te gaan. Tijdens het proces van het interviewen werden vragen toegevoegd, weggelaten en aangepast om zo relevant mogelijke data te verkrijgen.

Voor de data-analyse werden de verschillende topics uit de vragenlijst (zie bijlage A) opgelijst in een Word-document. Na de interviews werden relevante passages uit de transcriptie toegevoegd aan de overeenstemmende topics, wat een helder overzicht bood om de rapportage op te baseren. Tijdens de rapportage worden voorts genderneutrale voornaamwoorden gebruikt als vervanging van de klassieke 'hij/zij' of 'zijn/haar' voor verwijzingen naar woorden zoals 'de rechter', 'de justitie-assistent' of 'de beklaagde', wat de leesbaarheid verbetert. Verder wordt ook veelvuldig gebruik gemaakt van citaten, wat beter de werkelijke ervaringen en percepties van de respondenten weergeeft, al beïnvloedt dit in bepaalde mate de vlotheid van de tekst.

1.3.3 DOSSIERSTUDIE

De dossierstudie beantwoordt onderzoeksvraag 2c: 'Welke zijn de feitelijke kenmerken van het HTK cliënteel?'.

Steekproef

Om te weten welke dossiers beschikbaar waren, werd het 'HTK-Stuurbord' geraadpleegd. Dit is een intern document van het parket waarin de dossiers die ingeleid worden in de HTK schematisch worden weergegeven. Alle dossiers die vanaf vier september 2024, de eerste zitting van de HTK, tot twee april 2025 om 11u25 gepland stonden om ingeleid te worden, of reeds waren ingeleid, werden geselecteerd. Dit zijn in totaal 75 dossiers. De steekproef werd uiteindelijk gereduceerd tot 54 dossiers doordat dit onder meer DBK dossiers betrof waarin verzet werd aangetekend tegen een verstekvonnis in de DBK. Andere dossiers waren niet beschikbaar omdat de beklaagde bijvoorbeeld beroep aantekende, waardoor het dossier zich op het hof van beroep bevond. Vier dossiers bevatten bij het afsluiten van de dataverzameling nog geen verslaggeving, waardoor zij ook wegvielen. Deze 54 dossiers betreffen dus alle HTK dossiers die op het moment van de dataverzameling voorhanden waren om de dossierstudie op uit te voeren.

Dataverzameling en -analyse

Vooraf werd een codeboek opgesteld met variabelen die werden gezocht in de strafdossiers (zie bijlage B). Eerst werd dit codeboek getest met een aantal dossiers om te bekijken in hoeverre het codeboek goed was opgesteld en of er nog aanpassingen dienden te gebeuren. Een aantal aanpassingen werd gedaan, waarna de dataverzameling startte.

Aangezien een strafdossier vele verschillende documenten bevat en dit er niet voor elke beklaagde hetzelfde uitziet, werd de studie beperkt tot het bekijken van het eerste verslag van het Justitiehuis (vaak een maatschappelijke enquête), de dagvaarding tot verschijning voor de HTK, het uittreksel van het strafregister en, indien toepasselijk, het uitgesproken vonnis. Deze afbakening gebeurde om pragmatische redenen, met name de beperkte tijdspanne waarbinnen een masterproefonderzoek moet worden uitgevoerd. Dit vormt een inherente beperking van de dossierstudie: aanvullende stukken hadden mogelijks meer volledige informatie kunnen bieden over een beklaagde, maar werden niet meegenomen in de analyse. De verzamelde data werden in SPSS geanalyseerd en enkele grafieken werden in Excel gegenereerd.

2. LITERATUURONDERZOEK

2.1 DE HERSTELTRAJECTKAMER: INHOUD EN DOELSTELLING

Dit hoofdstuk tracht een antwoord te formuleren op de eerste onderzoeksvraag: ‘Wat is de inhoud en doelstelling van de HTK?’. Allereerst wordt ingegaan op het concept van *problem-solving courts*, zoals deze oorspronkelijk zijn ontstaan in de Verenigde Staten. Dit biedt een noodzakelijke context om de ontwikkeling van de DBK en de HTK in België beter te begrijpen. Met deze bredere achtergrond wordt daarna concreet het doel en de inhoud van de HTK besproken.

2.1.1 PROBLEM-SOLVING COURTS: DEFINITIE EN HISTORISCHE CONTEXT

De HTK en diens voorganger, de DBK, vallen onder de categorie van *problem-solving courts* (PSC) – zoals ook verklaard in het wetsontwerp.³ PSCs zijn specifieke rechtbanken die, onder justitiële drang, een geïndividualiseerd antwoord willen bieden op ingewortelde problematieken, dewelke bijdragen aan het stellen van strafbaar gedrag van een bepaalde delinquent, om recidive te beperken (Bowen & Whitehead, 2016; Wittouck & Colman, 2022).⁴ Dit is exact de werking van de HTK, zoals ook in de volgende paragrafen wordt toegelicht.

Het ontstaan van problem-solving courts in de Verenigde Staten

PSCs ontstonden begin de jaren '80 in de Verenigde Staten als gevolg van de opkomst van een nieuwe drug, *crack-cocaine*. Het gebruik van deze drug groeide al snel uit tot een epidemie, doordat het een snelle *high* geeft en goedkoop is voor de gebruiker. De in handel in *crack-cocaine* ging gepaard met een wezenlijke toename van geweldscriminaliteit, voornamelijk onder etnische minderheden en in het bijzonder de Afro-Amerikaanse gemeenschap (Verberk, 2011).

Als reactie hierop startte toenmalig president Ronald Reagan met een ‘*war on drugs*’. Niet enkel de ‘grote mannen’, maar ook kleine criminaliteit en druggebruikers werden bestraft. Dit resulteerde in een sterk toegenomen gevangenispopulatie in Florida, aangezien deze staat – en dan vooral Miami wegens zijn ligging aan de kust – dé invoerlocatie voor cocaïne was. Rechter Herbert Klein, van de Miami-Dade County, kreeg de opdracht om hieraan iets te doen op niveau van het strafrechtssysteem. Samen met *State Attorney*⁵ Janet Reno en *Public Defender*⁶ Bennett Brummer legt hij de klemtoon op de behandeling van

³ Wetsontwerp om justitie menselijker, sneller en straffer te maken (III), Belgische Kamer van volksvertegenwoordigers, 2022-2023, 25 april 2023, nr. 55-3322/001, 11. (hierna: Wetsontwerp HTK)

⁴ Wetsontwerp HTK, 11-12.

⁵ *State Attorneys* zijn vergelijkbaar met de magistraten van het Openbaar Ministerie in België. Zij staan in voor de correcte naleving van de wetten in het land (U.S. Department of Justice, z.d.).

⁶ Het *Public Defender* systeem in de Verenigde Staten is vergelijkbaar met het pro deo systeem in België (Baele, 2009).

drugsverslaafden om de toestroom van deze beklaagden te beperken. Dit resulteert in 1989 in de eerste *drug court* van de Verenigde Staten (Verberk, 2011).

Andere typen PSCs volgden snel (Florida Courts, 2025; Slayton 2015) en zijn vandaag dan ook niet meer weg te denken in de Verenigde Staten, waar er ondertussen al meer dan 3.000 van deze rechtbanken zijn (Banks, 2021).

De opkomst van probleemoplossend strafrecht in België

De rechtbank van eerste aanleg en het Parket van de Procureur des Konings in Gent verwelkomden in 2008 hun eerste PSC, een primeur in België (Colman et al., 2011). De vraag rijst of er in België, net als in de Verenigde Staten, een gelijkaardige ontstaanscontext was.

Terugblikkend, startte het parket van Gent in de zomer van 2005 met het project Proefzorg. Dit project beoogde daders van misdrijven – waarbij een verslaving of ziekte als onderliggende oorzaak werd beschouwd en waarbij de feiten niet werden betwist – door te verwijzen naar (drug)hulpverlening. Proefzorg was een reactie op een richtlijn van de procureur-generaal, die misdrijven zonder slachtoffer uitsloot van een procedure bemiddeling en maatregelen (BEM). Bij druggerelateerde delicten, zoals louter gebruik of verkoop van verdovende middelen, zijn doorgaans geen directe slachtoffers betrokken, waardoor deze delinquenten buiten de toepassing vielen van deze alternatieve afhandelingsvorm. De achterliggende opvatting voor het project was dat het strafrecht, *a fortiori* de gevangenisstraf, als laatste redmiddel moet gelden voor de reactie op (druggerelateerde) criminaliteit. Het repressieve strafrecht bleek onvoldoende tegemoet te komen aan de noden van druggebruikers. Proefzorg moest onder justitiële drang, op het niveau van de opsporing en vervolging, beklaagden naar hulpverlening begeleiden en recidive voorkomen, een bij uitstek '*problem-solving*' manier van gevolggeving aan een misdrijf (Colman, 2007).

Daarop volgend, in 2008, introduceerde het parket en de rechtbank van eerste aanleg in Gent de eerste PSC van het land, de Drugsbehandelingskamer. Deze kamer vormde een aanvulling op de *ultimum remedium* filosofie ten aanzien van druggebruikers binnen het strafrecht. Voordien bestonden voor deze delinquenten al verschillende maatregelen, zoals een BEM-procedure (wanneer er wel sprake was van een direct slachtoffer), de praetoriaanse probatie, het Proefzorgproject en probatie op niveau van de rechter. De DBK werd, net als probatie, ingebed op rechterlijk niveau, maar enkel in eerste aanleg. Een van de redenen voor de oprichting van de DBK was om tegemoet te komen aan de beperkingen van het probatiesysteem. In de praktijk verliep er vaak veel tijd tussen het opleggen van de probatievoorwaarden en de daadwerkelijke afdwinging ervan, waardoor het systeem aan effectiviteit inboette. In sommige gevallen kon er twee jaar verlopen tussen het niet-naleven van de voorwaarden en de herroeping van de probatie. De DBK beoogt daarom een snellere en beter afgestemde justitiële reactie, waarbij beklaagden met een afhankelijkheidsproblematiek worden begeleid naar gepaste hulpverlening alvorens te worden bestraft. Een DBK

traject geldt daarbij specifiek voor niet-georganiseerde drug- en druggerelateerde criminaliteit. De gevangenisstraf blijft het laatste redmiddel, terwijl hulpverlening voorrang krijgt. Vaak betreft het dossiers waarin een eerdere poging tot BEM of Proefzorg mislukte, conform de *ultimum remedium* filosofie. In deze zin is de DBK een aanvulling op de mogelijkheden tot alternatieve afhandeling, die zich op het niveau van het vooronderzoek situeren (Colman et al., 2011).

Hoewel België niet, zoals de Verenigde Staten, een nationale drugsepidemie kende, verschilt de ontstaanscontext niet heel erg. Het invoeren van PSCs was in beide landen een vertolking van het strafrecht als laatste redmiddel tegen problematische druggebruikers. Door begeleiding naar de drughulpverlening proberen beide landen de druk op het strafrechtssysteem te verminderen door recidive te trachten voorkomen.

2.1.2 OP WEG NAAR DE HTK

Dit hoofdstuk bespreekt de transformatie van de DBK naar de HTK en de doelstellingen van deze hervorming.

Van DBK naar HTK: redenen voor hervorming

Zoals eerder vermeld, werden hersteltrajecten wettelijk verankerd met de HTK-wet.⁷ Voorheen ontbrak een wettelijk kader; zowel het project Proefzorg als de DBK kwamen tot stand door middel van samenwerkingsprotocollen tussen de Minister van Justitie, de Procureur des Konings te Gent en andere betrokken actoren zoals hulpverleningsorganisaties en de stafhouder van de Gentse balie (Colman, 2007; Colman et al., 2011).

Een wettelijke regeling, daarentegen, is in overeenstemming met het legaliteitsbeginsel. Een project zoals de DBK hanteert een ander soort procedure dan deze die wettelijk voorzien is voor correctionele procedures. Desgevallend staat dit op gespannen voet met dit beginsel, dat zowel slachtoffers als beklaagden tracht te voorzien in een bepaalde mate van voorspelbaarheid, voorzienbaarheid en rechtsbescherming. Hier komt de nieuwe wet evenwel aan tegemoet. Daarnaast laat de wetgever ruimte over voor beleidsmatige interpretatie. De problematieken die in aanmerking komen voor een hersteltraject zijn breed gedefinieerd, zo verklaart ook het wetsontwerp uitdrukkelijk: “De onderliggende problematiek wordt ruim gezien.”⁸ Dit betekent dat niet enkel verslavingsproblematieken, zoals in de DBK, maar ook een agressie- en psychosociale problematiek in aanmerking komen voor een hersteltraject.⁹ Hoewel verslavings- en agressieproblematieken relatief eenduidig te definiëren zijn, wordt de term ‘psychosociaal’ niet nader gespecificeerd in de wet of het

⁷ Art. 5 HTK-wet.

⁸ Wetsontwerp HTK, 11.

⁹ Art. 190sexies §1 Sv.

wetsontwerp. Gezien de wet desgevallend moeilijk letterlijk geïnterpreteerd kan worden, moet gekeken worden naar de bedoeling van de wetgever om deze bepaling te begrijpen.

In acht genomen de ruime zienswijze van het wetsontwerp en de voorbereidende werken en beleidsdocumenten^{10 11}, lijkt het er op dat vrijwel elke mogelijke problematiek in aanmerking kan komen. Echter, een ongericht gebruik van hersteltrajecten, waarbij mogelijks een *net widening* effect optreedt, is onwenselijk en bovendien praktisch niet mogelijk. Het wetsontwerp baseert zich voor de invoering van hersteltrajecten op eerdere initiatieven, zoals onder andere de DBK in Gent, die gebaseerd zijn op het *ultimum remedium* beginsel van het strafrecht.¹² Desgevallend wordt deze kamer het best gebruikt wanneer andere initiatieven, zoals modaliteiten van buitengerechtelijke afhandeling, faalden of niet aangewezene zijn. Het falen van deze modaliteiten kan mogelijks aanduiden dat beklaagden meer aanklappende hulpverlening behoeven. In dit geval is het te rechtvaardigen dat een beklagde in de HTK wordt gedagvaard. Er dient daarbij aandacht te zijn voor beklaagden met *high-risk/high-need* profiel¹³. Voor deze delinquenten is de ‘dosering’ van een interventie van belang. Een intense behandeling voor een laag-risico beklagde, evenals een interventie die niet intens genoeg is voor een hoog-risico beklagde, kan recidive in de hand werken (Bowen & Whitehead, 2016).

Alleszins beoogt deze nieuwe wet een bredere toepassing van herstelgerichte justitie en met dezelfde methodiek van de eerder positief geëvalueerde proefprojecten.¹⁴ De keuze om ruimte voor beleid te laten bij de selectie van profielen is tevens niet verrassend. Herstelgerichte initiatieven ontstonden eerder bottom-up: praktijkactoren namen het initiatief, in plaats van dat er top-down regels en procedures werden opgelegd. Hierdoor kunnen uitvoerende actoren, zoals de Minister van Justitie en de rechtbanken¹⁵ en parketten, de

¹⁰ Zie: Wetsontwerp MSS (III): Trajecten restauratifs / hersteltrajecten, Federale Overheidsdienst Justitie, 2022-2023, 22 december 2022.; Voorontwerp van wet tot invoering van de mogelijkheid tot het opleggen van een hersteltraject, Federale Overheidsdienst Justitie, 2021-2022, 24 april 2022.; Memorie van toelichting bij het voorontwerp van wet tot invoering van de mogelijkheid tot het opleggen van een hersteltraject, Federale Overheidsdienst Justitie, 2021-2022, 24 april 2022.; Agentschap Justitie & Handhaving, Advies inzake het voorontwerp van wet hersteltraject, z.d.; Agentschap Justitie & Handhaving, Drugsopvolgingskamer – visie Justitiehuis, 17 mei 2022.; Agentschap Justitie & Handhaving, Nota wetsontwerp MSS (III): hersteltrajecten, 24 januari 2023.

¹¹ Deze voorbereidende werken en beleidsdocumenten werden intern verkregen via een van de respondenten die penhouder was bij de totstandkoming van het artikel 190sexies Sv., ingevoerd door de HTK-wet, en werden niet teruggevonden op het internet. Derhalve gaat het om interne documenten die niet publiek beschikbaar zijn.

¹² Wetsontwerp HTK, 9-11.

¹³ Het begrip *high-risk/high-need* is afkomstig uit het Risk-Need-Responsivity (RNR) model van Bonta & Andrews (2007). *High risk* verwijst naar het hoge recidiverisico van een delinquent. *High need* verwijst naar de criminogene noden (i.e. de criminaliteit bevorderende factoren) die bij een delinquent aanwezig zijn en waarop behandeling is gefocust (Bonta & Andrews, 2007). Het bepalen van *high-risk* en *high-need* profielen gebeurt doorgaans via risicotaxatie instrumenten.

¹⁴ Wetsontwerp HTK, 11.

¹⁵ Strikt gezien behoren de rechtbanken tot de rechterlijke macht, doch voeren zij de wet in de praktijk uit door de nieuwe procedure toe te passen, in deze zin zijn zij uitvoerende actoren van de wet.

invulling van herstelkamers in zekere mate zelf richting geven. Tegelijk beoogt de HTK-wet de procedure te veralgemenen¹⁶, waarbij ruimte voor beleid ook ruimte voor ongelijkheid in rechtspleging toelaat. Van belang is dus dat een herstelgerichte procedure over het hele land op vergelijkbare wijze toegankelijk is. Het zou immers tot gevoelens van onrechtvaardigheid kunnen leiden als verdachten met gelijkaardige feiten en problematieken in Gent toegang hebben tot hersteltrajecten, maar bijvoorbeeld in Kortrijk niet, wegens het ontbreken van een gespecialiseerde kamer of verschillen in selectiecriteria.

Tot slot tonen de voorbereidende werken dat de initieel beoogde reikwijdte nog ruimer ging dan wat de wet vandaag voorschrijft. Het eerste voorontwerp wilde ook de hersteltrajecten mogelijk maken voor overtredingen, die bestemd zijn voor de politierechtbank. Hierbij moest elke mogelijke probleemsituatie die aanleiding geeft tot criminaliteit in aanmerking komen.¹⁷ Deze bepaling werd echter niet weerhouden, waardoor hersteltrajecten enkel mogelijk zijn voor de correctionele rechtbank in eerste aanleg en de hoven van beroep.¹⁸

Doelstellingen

De doelstellingen en de visie van het hersteltraject zijn grotendeels af te leiden uit het wetsontwerp en verschillen niet veel van die van de DBK. Het fundamenteel uitgangspunt is dat de gevangenisstraf het laatste redmiddel moet zijn in de reactie op criminaliteit – *a fortiori* rekening houdend met de overbevolking in de Belgische gevangenen – waarbij hulpverlening centraal staat. Met een hersteltraject streeft de wetgever naar een onmiddellijke en aangepaste reactie op de strafbare feiten en de vermeende onderliggende problematiek, onder justitiële controle.¹⁹ Dit sluit aan bij de beleidsnota van voormalig Minister van Justitie Vincent Van Quickenborne (2020), waarin justitie naast menselijker en straffer, vooral ook sneller moet worden. Daarnaast dient het hersteltraject als alternatief voor de probatiestrafen, wanneer intensere en snellere begeleiding meer aangewezen zijn. Voor deze beklaagden moeten hulpverlening en regelmatige verschijningen voor de rechtbank een grotere gedragsverandering teweegbrengen dan klassieke probatievoorwaarden.²⁰ Zoals hierboven weergegeven, dient hulpverlening breed te worden geïnterpreteerd. Ook andere levensdomeinen waar zich problemen voordoen, zoals tewerkstelling en huisvesting, verdienen aandacht tijdens een hersteltraject. Dit moet ervoor zorgen dat de kans op recidive afneemt en dat het psychosociaal functioneren van de beklaagde verbetert door middel van preventie, schadebeperking en hulpverlening.²¹ Ten slotte is een multidisciplinaire aanpak van belang. De rechtbank, het parket, de lokale balie en het Justitiehuis moeten samenwerken om een

¹⁶ Art. 94 HTK-wet.

¹⁷ Memorie van toelichting bij het voorontwerp van wet tot invoering van de mogelijkheid tot het opleggen van een hersteltraject, Federale Overheidsdienst Justitie, 2021-2022, 24 april 2022.

¹⁸ Art. 5 en 6 HTK-wet.

¹⁹ Wetsontwerp HTK, 11.

²⁰ Wetsontwerp HTK, 11.

²¹ Wetsontwerp MSS (III): Trajecten restauratifs / hersteltrajecten, Federale Overheidsdienst Justitie, 2022-2023, 22 december 2022, 5.; Wetsontwerp HTK, 11.

traject goed te doen verlopen. Binnen dit kader speelt de justitie-assistent een sleutelrol: deze actor fungeert als brug tussen justitie en hulpverlening en zorgt ervoor dat de beklagde toegang krijgt tot de juiste vorm van begeleiding.²² Deze multidisciplinaire aanpak is dan ook een strategie om de doelstellingen te verwezenlijken.

Tussentijdse conclusie

De HTK sluit zich aan bij het model van PSCs door recidive te proberen verminderen via justitiële controle en gerichte hulpverlening. Net als de eerdere DBK, biedt de HTK een alternatief voor traditionele correctionele berechting, doch met een bredere doelgroep en met een wettelijke basis. De hervorming van de DBK naar de HTK beoogt een multidisciplinaire aanpak, waarbij justitie en hulpverlening samenwerken om recidive te verminderen. De ruime interpretatie van problematieken binnen de HTK biedt flexibiliteit, maar brengt ook risico's mee, zoals rechtsongelijkheid bij de toepassing in andere arrondissementen en *net widening*. Door de samenwerking tussen justitie en hulpverlening, kan de HTK een belangrijke rol opnemen in het streven naar een menselijke en efficiëntere justitie, waarbij de gevangenisstraf als laatste redmiddel wordt ingezet.

2.2 EFFECTIVITEIT VAN PROBLEM-SOLVING COURTS: EEN LITERATUUROVERZICHT

Een procesevaluatie van de HTK vergt inzicht in de bestaande kennis rond PSCs. Door het huidige wetenschappelijke onderzoek naar PSCs kritisch te analyseren, kunnen sterke en zwakke punten van dit model beter worden begrepen. Dit biedt een waardevol referentiekader om de werking van de HTK te evalueren en om na te gaan of gelijkaardige trends zich voordoen. Daarnaast helpt een vergelijkend perspectief met eerdere Belgische evaluaties van de DBK bij het identificeren van mogelijke succesfactoren en valkuilen voor de HTK.

2.2.1 INTERNATIONAAL ONDERZOEK

Langetermijneffecten van drug courts op recidive

Kearley & Gottfredson (2019) onderzochten de langetermijneffecten van strafrechtspleging van een *drug court* op recidive, in vergelijking met traditionele strafrechtspleging. Dit deden zij met een *non-blinded randomized controlled trial* (RCT), een methode die zeldzaam is in onderzoek naar PSCs (Mitchell et al., 2012). Een RCT minimaliseert selectiebias en verhoogt de interne validiteit van de bevindingen. In totaal werden 235 deelnemers gedurende 15 jaar opgevolgd, wat waardevol inzicht biedt in de langetermijneffecten van de *drug court* strafrechtspleging. Tijdens deze follow-upperiode hadden deelnemers in de onderzochte *drug court* minder arrestaties en veroordelingen dan de controlegroep (Kearley & Gottfredson, 2019).

²² Wetsontwerp HTK, 13.

Hoewel het gerandomiseerde ontwerp en de lange follow-upperiode de betrouwbaarheid van de resultaten vergroten, kent de studie enkele beperkingen. Zo werd slechts één specifieke *drug court* onderzocht, waardoor de resultaten niet zonder meer te generaliseren zijn naar andere rechtssystemen of populaties, zoals de HTK. Bovendien richtte het onderzoek zich uitsluitend op strafrechtelijke uitkomsten en niet op andere levensdomeinen, zoals tewerkstelling, huisvesting of mentale gezondheid, dewelke eveneens een beeld kunnen geven van het succes van de interventie. Kortom kunnen RCTs een sterke wetenschappelijke *tool* zijn voor het evalueren van een specifieke PSC, maar zijn de bevindingen beperkt generaliseerbaar. Dit onderzoek biedt daarbij enkel informatie over *drug courts*, wat beperkt van toepassing is op de beoogde reikwijdte van problematieken binnen de HTK. Indien de methodiek van de HTK uniform wordt toegepast binnen België kunnen dergelijke RCTs wel een belangrijke meerwaarde betekenen voor het evalueren van de nationale werking van hersteltrajecten.

Meta-analyses naar de effectiviteit van PSCs

Om een goed beeld te krijgen van de effectiviteit van PSC, is het nuttig om te kijken naar meta-analyses. Meta-analyses zijn hiervoor geschikt omdat ze resultaten uit meerdere studies samenbrengen (Linden & Hönekopp, 2021), waardoor ze een robuust en algemeen inzicht bieden over een bepaald wetenschappelijk bestudeerd fenomeen. Hieronder worden enkele van de bevindingen omtrent PSCs besproken.

Trood et al. (2021) voerden een *systematic review* en meta-analyse uit naar PSCs in de Verenigde Staten. De centrale vraag was of PSCs effectiever zijn in het verminderen van recidive en het verbeteren van welzijnsuitkomsten voor daders, in vergelijking met de traditionele strafprocedure. De analyse toonde aan dat daders die een PSC-procedure doorliepen daarna minder arrestaties hadden. *Mental health courts* bleken grotere behandel-effecten te hebben dan *drug courts* of *driving under the influence courts*. Programma's met een sterkere focus op individuele behandeling waren effectiever dan programma's zonder deze aanpak. Ook frequent rechterlijk toezicht in de beginfase van de behandeling bleek een positieve invloed te hebben op de behandel-effecten. Echter vertoonden de bestudeerde studies een hoge mate van heterogeniteit in effectgroottes.

Trood et al. (2022) vonden vergelijkbare resultaten in een meta-analyse van PSCs in Australië en Nieuw-Zeeland. Dit onderzoek richtte zich op de mogelijke recidive verminderende effecten van PSCs ten opzichte van traditionele strafrechtelijke procedures. De resultaten toonden aan dat PSCs de kans op recidive en het aantal recidive-incidenten verminderten. Ook hier is sprake van een hoge mate van heterogeniteit in effectiviteit tussen de verschillende studies, waardoor conclusies met de nodige voorzichtigheid moeten worden geïnterpreteerd.

Ook eerdere meta-analyses bevestigen dat zowel *drug courts* (Mitchell et al., 2012) als *mental health courts* (Sarteschi et al., 2011) kunnen bijdragen aan het verminderen van recidive. De effectiviteit van PSCs hangt echter sterk af van de implementatie. Verschillende PSC-modellen richten zich op uiteenlopende problematieken en doelgroepen, wat betekent dat de implementatie hierop moet worden afgestemd. Dit vormt vaak een uitdaging. Bovendien is de methodologie van wetenschappelijk onderzoek naar PSCs gebrekkig, waardoor het onduidelijk blijft welke variabelen precies bijdragen aan het succes van PSCs. Dit probleem komt herhaaldelijk naar voren in de verschillende meta-analyses.

Voor de HTK zijn er enkele relevante inzichten. Een succesfactor binnen PSCs blijkt de individuele behandeling van de beklaagde, afgestemd op diens persoonlijke noden (Trood et al., 2021). Zoals ook toegelicht in hoofdstuk 2.1.2 'Op weg naar de HTK', vormt dit het uitgangspunt van de HTK werking, waarbij de rechter de beklaagde persoonlijk en periodiek opvolgt. Daarnaast blijkt uit de besproken meta-analyses dat frequent rechterlijk toezicht in de beginfase van een traject de effectiviteit van de interventie kan verhogen – eveneens een kenmerk van de HTK (Trood et al., 2021). Deze parallellen suggereren dat de HTK, ondanks structurele verschillen met andere internationale modellen, gebruik maakt van enkele empirisch onderbouwde werkingsprincipes.

Beperkingen in internationaal PSC onderzoek

De verschillende besproken studies leveren veelbelovende resultaten, doch is een voorzichtige interpretatie geboden vanwege enkele methodologische problemen in PSC onderzoek. Een eerste methodologisch probleem is het gebrek aan randomisatie. Mitchell et al. (2012) merken op dat slechts een klein aantal studies gebruik maakt van een RCT. Hoewel RCTs de 'gouden standaard' vormen voor betrouwbaar wetenschappelijk onderzoek, vereisen ze aanzienlijke middelen, zorgvuldige planning en een goede implementatie (Trood et al., 2022). Ten tweede is er sprake van onverklaarde heterogeniteit tussen studies (Trood et al., 2021; Trood et al., 2022), dit betekent dat de variabiliteit in effectgroottes groter is dan verwacht kan worden op basis van toeval, zonder duidelijke verklaring (Linden & Hönekopp, 2021). De effectiviteit van PSCs varieert sterk afhankelijk van de populatie, regio en het type programma, terwijl de specifieke factoren die deze verschillen verklaren vaak onbekend blijven (Trood et al., 2021). Daarnaast zijn longitudinale opvolgstudies zeldzaam, echter zijn dergelijke gegevens essentieel om de effectiviteit van PSCs te beoordelen (Trood et al., 2022; Wittouck & Colman, 2022). Een langere opvolgperiode maakt het immers mogelijk om recidivecijfers op de lange termijn in kaart te brengen en de impact op de levenskwaliteit van veroordeelden beter te begrijpen (Trood et al., 2022; Wittouck & Colman, 2022). Andere, meer algemene, methodologische beperkingen zijn onder meer publicatiebias, het ontbreken van uniforme meetinstrumenten voor recidive en effectiviteit, en een beperkte aandacht voor de verklarende mechanismen van (non)recidive.

Tussentijdse conclusie

Concluderend suggereren internationale onderzoeksresultaten dat verschillende vormen van PSCs effectiever kunnen zijn in het terugdringen van recidive dan traditionele strafrechtspleging. Vooral individuele begeleiding, afgestemd op de noden van de beklaagde, en frequent rechterlijk toezicht blijken sleutelcomponenten, wat aansluit bij de HTK werkwijze. Toch moeten deze bevindingen genuanceerd worden in het licht van enkele onderzoeksbeperkingen. Zo bestaat er een hoge mate van heterogeniteit in effectgroottes tussen studies, wat de betrouwbaarheid en de veralgemening van de resultaten belemmert. Bovendien zijn gerandomiseerde studies zeldzaam, en indien ze bestaan, zijn hun resultaten vaak moeilijk te vertalen naar andere modellen, jurisdicties en populaties, zoals de HTK.

2.2.2 BELGISCH ONDERZOEK NAAR DE DBK IN GENT

België beschikt nog niet over doorgedreven effectiviteitsonderzoek naar PSCs. Wel bestaan enkele relevante studies naar de DBK in Gent, waar tevens vandaag de HTK zetelt. De aangehaalde studies zijn deze van Colman et al. (2011) en Vander Laenen et al. (2013). De volgende paragrafen beschrijven de belangrijkste bevindingen hieruit.

Een eerste procesevaluatie van de Gentse DBK

Colman et al. (2011) evalueerden de werking van de DBK. Uit het kwantitatieve luik bleek dat 70% van de dossiers die werden ingeleid voor de DBK leidde tot de opstart van een hulpverleningstraject, waarvan de helft positief werd afgerond. De meeste afhakers deden dit pas tegen het einde van hun traject. In 83,5% van de gevallen duurde een traject acht maanden. De onderzoekers vonden ook een significant verband tussen niet-aangehouden cliënten en de naleving van voorwaarden, al kon geen causaliteit vastgesteld worden. Het kwalitatieve luik toonde aan dat de DBK positief werd geëvalueerd door gerechtelijke actoren, liaisons en beklaagden. Daarnaast uitten de respondenten zich positief over de onderlinge samenwerking, waarbij liaisons als cruciale tussenpersonen fungeerden in hun begeleidende rol van cliënten. Vandaag vallen de liaisons in de HTK weg en vormen justitie-assistenten de brug tussen hulpverlening en justitie.²³ Deze vernieuwing vraagt een evaluatie van deze overgang en in welke mate het vervangen van het beroepsgeheim (liaisons) door de meldingsplicht (justitie-assistenten) de open houding van beklaagden ondermijnt. Verder toonde de analyse van de door de cliënten voorgestelde DBK trajecten aan dat naast de drugproblematiek vaak ook aandacht wordt besteed aan schulden, werkloosheid, huisvesting en nuttige dagbesteding (Colman et al., 2011). Dit laatste lijkt ook wenselijk in de HTK, aangezien vandaag de wetgever een bredere problematiekinvulling hanteert. Deze holistische aanpak lijkt een sterktepunt dat ook in de HTK een meerwaarde kan betekenen.

²³ Wetsontwerp HTK, 13.

Het onderzoek wees ook op enkele knelpunten en aanbevelingen, zoals efficiëntere communicatie tussen justitie en hulpverlening, betere registratie en opvolging van trajecten, een duidelijke rolverdeling tussen actoren, en het belang van een holistische aanpak voor de rehabilitatie van cliënten. Een centrale DBK coördinator en bredere bekendmaking van het project via sensibilisering en informatieverstrekking werden voorgesteld als verbeteringen (Colman et al., 2011). Deze aanbevelingen zijn minstens even relevant voor de HTK, gezien de bredere doelgroep, waarbij ook een centrale coördinator kan bijdragen aan duidelijke communicatie met de verschillende (hulpverlenings)actoren.

Kortom blijkt de DBK een veelbelovend alternatief voor de traditionele correctionele berechting van problematische druggebruikers. Ondanks enkele knelpunten lijkt dit project een meerwaarde binnen de strafrechtsbedeling (Colman et al., 2011).

Een uitkomstevaluatie van de Gentse DBK

Vander Laenen et al. (2013) onderzochten de invloed van de DBK op drie domeinen: middelengebruik, druggereleerde levensdomeinen en recidive. De studie toonde aan dat de DBK een positieve invloed had op doorverwijzingen naar drughulpverlening en substitutiebehandelingen. Daarnaast verbeterde het volgen van een traject verschillende levensdomeinen, zoals werk, huisvesting en sociale relaties. Wat recidive betreft, bleken beklaagden die een DBK traject doorliepen minder vaak te hervallen dan zij die via de klassieke procedure berecht werden of een probatiemaatregel kregen. Wanneer DBK cliënten toch recidiveerden, gebeurde dit wel met een hogere intensiteit dan bij de probatiegroep. De DBK bleek voorts vooral effectief voor personen met een uitgebreid strafverleden (Vander Laenen et al., 2013). Gezien deze positieve resultaten, zou de HTK op basis daarvan ook als kansrijk kunnen beschouwd worden indien dezelfde methodiek wordt toegepast op andere problematieken.

Daarnaast werd ook de ervaring van de betrokkenen in het DBK proces geëvalueerd. Zowel hulpverleners als cliënten beoordeelden het project positief. De liaison werd wederom als een essentiële schakel beschouwd. Hoewel de samenwerking tussen justitie en hulpverlening wel verbeterde, kon de informatie-uitwisseling nog altijd beter, duidelijker en efficiënter worden geregeld (Vander Laenen et al., 2013). Deze samenwerking en informatie-uitwisseling zou tevens in de HTK van nog meer belang zijn, door de uitbreiding van problematieken, die mogelijk nieuwe beklaagdenprofielen en andere soorten hulpverlening bij het proces betreft.

Het onderzoek formuleerde daarnaast nog enkele aanbevelingen voor de toekomst. Ten eerste rechtvaardigt de empirisch aangetoonde positieve impact de voortzetting van het project. De onderzoekers adviseren echter dat doorverwijzing naar de DBK uitsluitend op juridische criteria moet gebeuren, aangezien juristen onvoldoende expertise hebben om diagnostische criteria zoals middelenafhankelijkheid te beoordelen (Vander Laenen et al.,

2013). Ook hier kan deze aanbeveling interessant zijn bij de overgang naar de HTK, waar ook problematieken in aanmerking komen die geen medische diagnose behoeven.

Daarnaast formuleert het onderzoek dat de identificatie van problematische levensdomeinen gebaseerd moeten zijn op objectieve indicatoren en de individuele noden van de beklagde, zodat de begeleiding gericht kan verlopen. Ook wordt het belang onderstreept dat de rechter bij de eindbeslissing rekening houdt met de voortgang binnen het traject. Structureel gezien is een betere en efficiëntere registratie van cliëntgegevens noodzakelijk om de effecten van de DBK nauwkeurig te meten, wat eveneens relevant lijkt voor de HTK. De communicatie en taakverdeling tussen justitiële en hulpverleningsactoren moeten worden verbeterd om overlap te vermijden. Daarnaast pleiten de onderzoekers, net als in eerdere studies, voor een overkoepelende DBK coördinator om de samenwerking tussen de verschillende actoren te stroomlijnen (Vander Laenen et al., 2013).

2.3 CONCLUSIE

De HTK vormt een geïnnoveerde voortzetting van het Gentse DBK model en past binnen het bredere kader van PSCs. Deze specifieke rechtbanken proberen onder justitiële controle in te spelen op onderliggende problematieken die geacht worden aanleiding te geven tot delinquent gedrag, met als uiteindelijke doel het voorkomen van recidive. De intrede van PSCs in België vertoont op dit vlak gelijkenissen met de Noord-Amerikaanse ontstaanscontext, waarbij een aangepast antwoord wordt geboden op drugsverslaafden binnen het strafrechtssysteem. De HTK onderscheidt zich door een bredere doelgroep binnen haar werking te betrekken, waarbij naast verslavingsproblematieken ook agressie- en psychosociale problemen in aanmerking komen voor een traject. In tegenstelling tot de DBK komt de wettelijke verankering tegemoet aan het legaliteitsbeginsel en legt de wet een verplichting tot een geharmoniseerde implementatie over heel België op. Toch gaat deze bredere reikwijdte gepaard met risico's, zoals *net widening* en rechtsongelijkheid, zeker indien andere arrondissementen verschillende benaderingen en selectiecriteria hanteren.

Internationaal onderzoek suggereert dat PSCs beter inspelen op de noden van beklaagden dan traditionele gerechtelijke procedures. Verschillende studies tonen een recidive vermindereffect aan, vooral wanneer een multidisciplinaire en geïndividualiseerde werking centraal staat, wat tevens kernprincipes zijn van de HTK. De effectiviteit van PSCs blijkt echter sterk afhankelijk van lokale implementatie en jurisdictie specifieke factoren, waardoor harde conclusies moeilijk te formuleren zijn. Methodologische beperkingen, zoals onverklaarde heterogeniteit tussen studies, bemoeilijken bovendien het extrapoleren van de resultaten naar de HTK. Een uniforme Belgische implementatie van hersteltrajecten, zoals beoogd door de HTK-wet, zou in de toekomst meer systematisch evaluatieonderzoek kunnen toelaten, bijvoorbeeld via RCTs.

De Belgische evaluaties van de DBK tonen positieve effecten op verschillende levensdomeinen, de doorverwijzing naar hulpverlening en recidive, vooral bij beklaagden met een zwaar strafverleden. Ook de percepties van de betrokkenen zijn overwegend positief. Tegelijk bevatten deze studies waardevolle lessen voor de HTK, zoals het belang van een centrale coördinator, objectieve selectiecriteria, betere registratie van gegevens en efficiëntere informatie-uitwisseling tussen actoren. In de HTK context, waar liaisons zijn vervangen door justitie-assistenten met meldingsplicht, is het belangrijk om te evalueren of de open houding van beklaagden niet in het gedrang komt. Daarnaast vereist de bredere reikwijdte een aangepaste afstemming met diverse hulpverleningsactoren.

Samenvattend biedt het internationale en Belgische onderzoek een relevant analytisch kader om de HTK te situeren en te begrijpen. Bestaande kennis toont aan dat PSCs potentieel hebben, maar tegelijk kwetsbaar zijn voor een inconsistente implementatie. De nieuwe HTK past binnen dit spanningsveld, aangezien het een geïnnoveerde voortzetting is van de eerdere, officieuze, DBK methodologie, maar nog steeds beleidsmatige afstemming en empirische onderbouwing vereist. Voorliggend onderzoek wil hierin de eerste stap zetten, als eerste evaluatiestudie van de HTK en tevens ook de wettelijk verankerde hersteltrajecten.

3. PROCEDURE VOOR DE HTK

De werking van de HTK wordt gekenmerkt door een gestructureerde procedure, waarin verschillende fasen en actoren een belangrijke rol opnemen. Deze procedure bepaalt niet alleen het verloop van de hersteltrajecten, maar heeft eveneens invloed op de ervaringen van zowel beklaagden als justitiële en hulpverleningsactoren. Dit hoofdstuk beschrijft de procedure binnen de HTK, waarbij zowel de wettelijke basis, praktische observaties en data uit de interviews worden meegenomen. De procedure omvat vier kernfasen: de inleidingszitting, de oriëntatiezitting, de opvolgingszitting en de eindzitting. Alvorens een dossier in de HTK terecht komt, vindt een selectieproces plaats waarin wordt bepaald welke zaken in aanmerking komen voor een HTK traject. Dit filterproces wordt in de eerstvolgende paragraaf besproken, waarna de verschillende fasen van de procedure stap voor stap worden toegelicht.

3.1 FASE NUL: HET FILTERPROCES

Vooraleer een zaak in de HTK wordt behandeld, vindt een filterproces plaats waarbij dossiers worden geselecteerd die in aanmerking komen voor een traject. In de meeste gevallen gebeurt dit door het Openbaar Ministerie (OM), dat beslist om een beklagde al dan niet te dagvaarden voor de HTK. Hierbij wordt nagegaan of het dossier voldoet aan de wettelijke criteria (zie verder) en of een hersteltraject haalbaar en wenselijk lijkt. Daarnaast is het ook mogelijk dat rechters in andere kamers een doorverwijzing voorstellen, ambtshalve of op vraag van de advocaat van de beklagde, wanneer zij van oordeel zijn dat een hersteltraject geschikter is dan een klassieke correctionele afhandeling.²⁴

Het parket als filter²⁵

Binnen het parket van Gent fungeren twee magistraten als *single points of contact* (SPOC). Zij vertegenwoordigen het ambt van het OM in de HTK en zijn een aanspreekpunt voor andere parketmagistraten. Wanneer een zaakmagistraat²⁶ een dossier voor de HTK wil brengen, gebeurt dit in overleg met een van de SPOCs. Tijdens dit overleg beoordelen de magistraten gezamenlijk of het dossier voldoet aan zowel de wettelijke criteria als de informele dagvaardingscriteria om te bepalen of de beklagde in aanmerking komt voor een hersteltraject. De wettelijke criteria zijn de volgende:

²⁴ Art. 190sexies §1 Sv.

²⁵ Later in deze scriptie komt nog aan bod welke specifieke inclusie- en exclusiecriteria van belang zijn bij het selecteren van HTK dossiers (zie hoofdstuk 5.1 'De visie van HTK actoren op het beklagdenprofiel').

²⁶ Binnen het parket wordt een onderscheid gemaakt tussen zaakmagistraten en zittingsmagistraten. Zaakmagistraten zijn de parketmagistraten die een bepaald dossier afhandelen. Zittingsmagistraten zijn deze magistraten die met meerdere dossiers, van andere zaakmagistraten, het ambt van het OM waarnemen op de openbare terechtzitting. Deze zittingsfunctie heeft elke parketmagistraat en dit verloopt volgens een beurtrolsysteem. Binnen de HTK zijn de SPOCs evenwel primair zittingsmagistraten en leveren andere parketmagistraten, in de hoedanigheid van zaakmagistraat, dossiers aan.

1. Het gaat om feiten die niet van die aard schijnen te zijn dat ze gestraft moeten worden met een hoofdstraf van meer dan vijf jaar gevangenisstraf of een zwaardere straf;
2. Er zijn elementen in het dossier die aangeven dat de feiten zijn gerelateerd aan een verslavings-, agressie of psychosociale problematiek²⁷;
3. De beklaagde ontkent de hem ten laste gelegde feiten niet en erkent de vermeende onderliggende problematiek;
4. De beklaagde is gemotiveerd om deel te nemen aan het traject;
5. De beklaagde maakt niet het voorwerp uit van een opvolging door een dienst van de gemeenschappen omwille van dezelfde problematiek;
6. De beklaagde mag niet onder de bevoegdheid van de strafuitvoeringsrechter of van de strafuitvoeringsrechtbank vallen;
7. De beklaagde heeft op vrije en geïnformeerde wijze zijn instemming verleend met het hersteltraject.²⁸

Aanvullend bieden de informele dagvaardingscriteria²⁹ een leidraad voor de zaakmagistraat om te beoordelen of een dossier geschikt is voor een hersteltraject. Zo moet er sprake zijn van een actuele problematiek en moet het profiel van de beklaagde *high-risk/high-need* zijn. Verder worden lopende trajecten BEM, probatie en dossiers in strafuitvoering als moeilijk verenigbaar met de HTK beschouwd, al wordt dit standpunt in de praktijk genuanceerd:

“Of een lopende BEM, nu pas op, (...) je kunt dat remediëren, je kunt die BEM bijvoorbeeld laten stopzetten door middel van een nieuwe dagvaarding en de BEM mee op HTK brengen, dat doen we nu, omdat dat toch aangeeft dat de bemiddeling, de procedure 216ter, misschien niet aanklampend genoeg is voor iemand met een multiproblematiek.” (Respondent 1: SPOC)

Na het doorlopen van de wettelijke en informele criteria analyseren de parketmagistraten eventuele eerdere verslaggeving van het Justitiehuis en eerdere vonnissen. Indien een beklaagde zich in voorlopige hechtenis bevindt, wordt beoordeeld of die voldoende in staat is

²⁷ Het wetsontwerp spreekt van een oorzakelijk verband tussen de feiten en de vermeende problematiek, dit is echter problematisch. Een oorzakelijk verband veronderstelt dat de parketmagistraat, die dagvaardt, of de rechter, die beoordeelt of een traject wenselijk is, zogezegd kennis heeft van elke mogelijke oorzaak van de feiten en dat daarbij de vermeende problematiek dé voornaamste oorzaak is hiervan. Dit is een denkfout gezien rechters en parketmagistraten doorgaans niet in staat zijn om causale mechanismen te detecteren. Het is dus wetenschappelijk correcter om te stellen dat de beoordelende actor moet overtuigd zijn dat de problematiek een wezenlijke bijdrage levert aan de totstandkoming van het strafbare gedrag.

²⁸ Art. 190sexies §1 Sv.

²⁹ Deze informele criteria staan voor elk team opgesteld in een intern document.

om vanuit vrijheid een traject aan te gaan. Hierbij wordt telkens uitgegaan van het opschaalingsprincipe: *buitengerechtelijk wat kan, gerechtelijk waar nodig*.

De rechter als doorverwijzer

De wet voorziet dat de rechtbank ambtshalve, of op verzoek van de beklaagde of diens advocaat, kan overgaan tot het opleggen van een hersteltraject.³⁰ In de praktijk gebeurt dit in samenspraak met een van de SPOCs. Wanneer een rechter in klassieke correctionele zaken van oordeel is dat een hersteltraject meer aangewezen is, kan die de zitting schorsen om toe te laten dat de zaak- of zittingsmagistraat van het parket contact opneemt met een SPOC. De beoordelingsprocedure verloopt dan volgens dezelfde stappen als hierboven beschreven. Een SPOC geeft aan dat deze praktijk vaker zou kunnen worden toegepast, aangezien de grens van maximaal vijf nieuwe dossiers per HTK zitting niet altijd wordt bereikt.

“Ik denk dat we zeker niet aan 5 nieuwe zaken per zitting zitten. Dus op zich is er ruimte voor, maar dan moeten we opnieuw elkaar daar in vinden.” (Respondent 1: SPOC)

Hiervoor is afstemming met de rechtbank noodzakelijk. Het lijkt voorts aangewezen dat dit overleg met de SPOC een vaste praktijk blijft, zodat wordt voorkomen dat de rechtbank het parket overrulet en de HTK zo overbelast wordt.

3.2 DE INLEIDINGSZITTING

Een beklaagde die wordt gedagvaard in de HTK, verschijnt in eerste instantie op de inleidingszitting. Tijdens deze zitting lichten het OM en de burgerlijke partij de zaak toe en wordt de beklaagde gehoord. De rechter beoordeelt of een hersteltraject aangewezen is en of de beklaagde aan de wettelijke voorwaarden voldoet.³¹ Daarnaast verduidelijkt de rechter de werking van de HTK en benadrukt die dat eerlijkheid en motivatie twee kernelementen van een traject zijn. Er wordt getracht op een constructieve manier contact te leggen met de beklaagde en er wordt gepeild naar diens perceptie van een eventuele onderliggende problematiek. De rechter probeert ook een vertrouwensband op te bouwen:

“De bedoeling is dat ze eerlijk zijn, dat ze gemotiveerd blijven en dat ze een tijdje blijven terugkomen om onder supervisie van de rechtbank te werken aan hun problemen. Dat kan je niet doen in het klassieke systeem zonder wat meer contact te leggen en wat meer met mensen zelf te praten vind ik.” (Respondent 4; HTK rechter)

“In de HTK spreken we een kwartier-twintig minuten over de persoon, gaan we na in hoeverre hij begeleid wil worden, in hoeverre hij gemotiveerd is. Correctioneel hebben we veel minder tijd (...)” (Respondent 7: HTK rechter)

³⁰ Art. 190sexies §1 Sv.

³¹ Art. 190sexies §3 Sv.

Indien de rechter oordeelt dat een hersteltraject niet passend is of dat niet aan de voorwaarden is voldaan, wordt overgegaan tot de eindzitting (zie verder).³² Wanneer daarentegen wordt beslist dat een hersteltraject wél aangewezen is en de beklaagde aan alle voorwaarden voldoet, krijgt het Justitiehuis de opdracht om een maatschappelijke enquête op te stellen³³ en om samen met de beklaagde een individueel hersteltraject op te maken³⁴. Bij de uitwerking van dit traject staat de beklaagde centraal: het traject is dat van de beklaagde en niet van het Justitiehuis, de rechter, de procureur of de burgerlijke partij. Niettemin moeten de belangen van de burgerlijke partij in acht worden genomen.³⁵

3.3 DE ORIËNTATIEZITTING

Uiterlijk twee maanden na de inleidingszitting vindt de oriëntatiezitting plaats. Tijdens deze zitting wordt het voorgestelde hersteltraject van de beklaagde besproken. Hoewel het traject is afgestemd op de noden van de beklaagde, moet rekening gehouden worden met de belangen en opmerkingen van andere partijen, in het bijzonder van die van de rechter, die uiteindelijk oordeelt over het voorstel.³⁶ De rechter kan het voorstel goedkeuren of afwijzen. Bij afwijzing krijgt de beklaagde de mogelijkheid om aanpassingen voor te stellen. Indien die hier geen gebruik van maakt, wordt de zaak uitgesteld voor de eindzitting (zie verder). Wanneer het voorstel wordt aanvaard, wordt het door de beklaagde ondertekend en stelt de rechter de zaak uit voor verdere opvolging.³⁷

3.4 DE OPVOLGZITTINGEN

Uiterlijk één maand na de oriëntatiezitting, en vervolgens telkens wanneer de rechtbank dit nodig acht, vindt een opvolgzitting plaats. Zoals de naam impliceert, dient deze zitting om de voortgang van het hersteltraject te evalueren. Het Justitiehuis begeleidt de beklaagde tijdens de opvolgperiode en stelt vóór elke opvolgingszitting een evolutierapport op. Dit rapport wordt ter beschikking gesteld van het OM, de rechter en de advocaat van de beklaagde.³⁸ Tijdens de zitting krijgt het OM het woord en licht het evolutierapport toe. Indien de beklaagde in de tussentijd nieuwe strafbare feiten heeft gepleegd, worden deze in principe in hetzelfde dossier voor de HTK gecentraliseerd, mits zij voldoen aan de eerste wettelijke voorwaarde en er geen reden is om de feiten aan een andere rechtbank voor te leggen. Het plegen van nieuwe strafbare feiten resulteert niet noodzakelijk in de stopzetting van het traject. Aangezien een traject vaak gepaard gaat met periodes van vallen en opstaan, krijgt de beklaagde de kans om zich te herpakken. Dit sluit ook aan bij de logica van de

³² Art. 190sexies §3 Sv.

³³ Art. 190sexies §2 Sv.

³⁴ Art. 190sexies §4 Sv.

³⁵ Art. 190sexies §4 Sv.

³⁶ Art. 190sexies §§4-5 Sv.

³⁷ Art. 190sexies §5 Sv.

³⁸ Art. 190sexies §6 Sv.

informele instroomcriteria, die impliceren dat beklaagden kampen met een actuele en diepgewortelde problematiek. Vervolgens wordt de beklagde gehoord. In vergelijking met de traditionele correctionele berechting voert de rechter een meer genuanceerd een mensgericht gesprek met de beklagde, waarbij diens evolutie, problemen en eventuele obstakels worden besproken.

“(...) je hebt daar een voorzitter die wel zeer menselijk is, want dat is ook zeer eigen aan het HTK traject.” (Respondent 14: parketmagistraat)

De rechter kan voorts, op basis van de evolutie van de beklagde, de voorwaarden bijsturen, verstrengen of versoepelen.³⁹ Het Justitiehuis krijgt eveneens het woord en geeft verdere toelichting bij de voortgang van de beklagde. De burgerlijke partij is doorgaans niet aanwezig op de opvolgingszitting.

Indien de beklagde de voorwaarden niet naleeft, kan de rechter beslissen het traject stop te zetten en de zaak door te verwijzen naar de eindzitting (zie verder). In het andere geval wordt het traject voortgezet en wordt de volgende opvolgingszitting gepland.⁴⁰ De frequentie van deze zittingen is afhankelijk van de specifieke noden van de beklagde. De rechter beslist in samenspraak met het OM, de justitie-assistent en de beklagde over de opvolgingstermijn. Deze termijn kan variëren van tweewekelijks tot minder frequent, bijvoorbeeld anderhalve maand tot twee maanden.

3.5 DE EINDZITTING

Tijdens de eindzitting wordt de zaak ten gronde behandeld. De beklagde, de burgerlijke partij en hun advocaten worden in kennis gesteld van de plaats, de dag en het uur van verschijning. De burgerlijke partij wordt gehoord voor diens vordering, terwijl de beklagde en diens advocaat zich kunnen verdedigen – de feiten zelf worden echter niet meer betwist. Het OM vat de zaak samen en neemt standpunt in, waarna de rechtbank beraadslaagt over een vonnis. Een aantal weken later spreekt de rechter het vonnis uit, waarbij rekening wordt gehouden met het gevolgde hersteltraject.⁴¹ Deze fase van het proces leunt dan ook meer aan bij de meer bekende traditionele correctionele berechting.

3.6 INNOVATIES BINNEN DE HTK PROCEDURE

De officiële hersteltrajecten introduceren enkele belangrijke nieuwigheden ten opzichte van de procedure binnen de DBK. Hieronder worden de drie meest relevante veranderingen besproken: de tijdsbeperking van een traject, het verbod op gelijktijdige opvolging door het

³⁹ Art. 190sexies §6 Sv.

⁴⁰ Art. 190sexies §6 Sv.

⁴¹ Art. 190sexies §7 Sv.

Justitiehuis voor dezelfde problematiek en de mogelijkheid tot een hersteltraject op het niveau van het hof van beroep.

Een begreemd traject: de impact van de tijdslimiet

De wet stelt een maximale termijn van één jaar vast voor een hersteltraject, met de mogelijkheid tot een gemotiveerde verlenging van maximaal zes maanden.⁴² In de DBK bestond een dergelijke tijdsbeperking niet. Uit interviews met verschillende actoren binnen de HTK blijkt dat deze tijdsbeperking in bepaalde gevallen een obstakel vormt:

“(...) ik denk dat de meerderheid van die dossiers perfect binnen die 18 maanden kan, maar de uitzonderingen die er wel iets aan hebben, dat dat dan niet meer zal gaan, dat vind ik dan wel een beetje [jammer].” (Respondent 9: justitie-assistent)

“(...) ik vind dat eigenlijk niet nodig om dat in de tijd te beperken. Het is natuurlijk niet de bedoeling om die mensen 10 jaar op een traject mee te sleuren hé, maar ik vind niet dat het aan de wetgever toekomt om dat te beperken in de tijd, omdat dat zo afhankelijk is van casus tot casus.” (Respondent 14: parketmagistraat)

Andere actoren, daarentegen, geven aan dat langere trajecten eerder zeldzaam zijn.

“Ik vind dat op zich niet slecht omdat de houdbaarheidsdatum van trajecten langer dan 18 maanden ... We hebben er een aantal gehad de voorbije 10 jaar, maar dat was op zich meer omdat die mensen dat zelf vroegen (...) We zijn geen praatbarak. Er moet nog vooruitgang geboekt worden (...)” (Respondent 1: SPOC)

Na een succesvol traject is het immers nog mogelijk voor de rechter om een straf met probatiestructuur op te leggen, waardoor veroordeelden alsnog worden opgevolgd.

Deze tijdsafbakening biedt voorts een garantie dat er binnen een bepaalde periode een vonnis wordt uitgesproken. Een tijdsafbakening kan tevens verantwoord worden in het licht van het recht op de behandeling van een zaak binnen een redelijke termijn.⁴³ Deze waarborg dient meerdere belangen. Enerzijds is de redelijke termijn van belang voor de beklagde, want een strafprocedure die onnodig lang aansleept, kan leiden tot rechtsonzekerheid en een gebrek aan toekomstperspectief. Deze tijdsafbakening draagt bij aan rechtsbescherming en voorkomt dat een beklagde voor onbepaalde tijd onzeker blijft over zijn juridische status. Anderzijds heeft ook de maatschappij belang bij een efficiënte behandeling van strafzaken; een snel en effectief antwoord op strafbaar gedrag waarborgt het principe van de rechtsstaat. Ten slotte speelt de redelijke termijn een cruciale rol voor het slachtoffer. Met de uitbreiding van het beoogde profiel binnen de HTK zullen wellicht meer slachtoffers direct betrokken zijn, in tegenstelling tot de overwegend slachtofferloze druggerelateerde delicten binnen de DBK. Voor slachtoffers is een tijdige juridische afhandeling

⁴² Art. 190sexies §6 Sv.

⁴³ Art. 6.1. EVRM.

belangrijk, aangezien een uitblijvend vonnis de indruk kan wekken dat hun leed niet wordt erkend door het gerecht (Herman, 2005). Bovendien kan een uitblijvend vonnis leiden tot het minimaliseren van de feiten door naasten en de bredere gemeenschap. Dit kan een vorm van secundaire victimisatie⁴⁴ en zelfs *victim blaming*⁴⁵ in de hand werken, waarbij de ervaringen van slachtoffers mogelijk worden miskend: “Het zal wel niet zo ernstig geweest zijn, anders was er al een vonnis.”

Het is opvallend dat de wetgever geen sanctie voorziet bij het overschrijden van deze beperkte duurtijd. Hierdoor rijzen vragen over de opportuniteit van het opnemen van deze bepaling in de wet. Op de vraag waarom men in de praktijk niet gewoon deze termijn overschrijdt, antwoordt een respondent het volgende:

“Omdat we ons wel een beetje aan de wetgeving moeten houden. We trachten wel rekening ermee te houden bij de minder zware problematieken. Maar bij zwaardere ga ik er gewoon over.” (Respondent 7: HTK rechter)

De vaste tijdslimiet kan in sommige gevallen immers botsen met de individuele behandel-nood van de beklaagde. De wetgever lijkt hier een afweging te hebben willen maken tussen rechtszekerheid en behandelingsflexibiliteit, wat een delicate evenwichtsoefening is.

Een verbod op gelijktijdige opvolging: Een drempel voor kwetsbare beklaagden

Een van de meest omstreden vernieuwingen betreft de vijfde cumulatieve wettelijke voor-waarde⁴⁶, die bepaalt dat een beklaagde op het ogenblik van de verschijning voor de recht-bank niet mag reeds mag worden opgevolgd door een dienst van de gemeenschappen we-gens dezelfde problematiek. In de praktijk betekent dit dat personen die al onder mandaat van het Justitiehuis worden opgevolgd in kader van, bijvoorbeeld, een probatie en die op-nieuw strafbare feiten plegen, worden uitgesloten van een hersteltraject. Deze vernieuwing is controversieel, want personen met een persisterende kwetsbaarheid, zoals een ernstige verslaving, die opnieuw strafbare feiten plegen tijdens de opvolging van een probatiemaat-regel, worden mogelijk niet effectief begeleid. Indien een eerdere interventie niet slaagde, zou een hersteltraject een meer aanklappende en geïntegreerde opvolging kunnen bieden. Binnen de DBK bestond deze beperking niet, en vrijwel alle respondenten in dit onderzoek uiten zich negatief over deze wijziging.

⁴⁴ De Raad van Europa definieert secundaire victimisatie als volgt: “Secundaire victimisatie is het opnieuw ervaren van slachtofferschap, niet als direct gevolg van de ondergane criminele daad, maar door de reactie van instituties en individuen ten aanzien van het slachtoffer.” (Council of Europe, 2006) (eigen vertaling). Ook al werd reeds kritiek geuit op deze definitie (zie bijvoorbeeld Pemberton & Mulder, 2023) volstaat deze om het concept te begrijpen in het licht van deze scriptie.

⁴⁵ Ook wel: het slachtoffer een graad van schuld toekennen voor het ondergane misdrijf.

⁴⁶ Art. 190sexies §1 °2 Sv.

“Ik ben er zelf geen voorstander van. Ik denk dat de wetgever daar zelf ook niet echt over heeft nagedacht. (...) Ik snap het niet waarom het er is gekomen.” (Respondent 1: SPOC)

“(...) dat is echt zeer irritant, omdat dat soms oude probaties zijn, bijvoorbeeld van in 2021, die lopen, maar niet goed lopen. (...) Dus ik vind dat vree, vree, ambetant. Dat is eigenlijk mijn grootste frustratie over die HTK.” (Respondent 14: parketmagistraat)

“Dit zorgt ervoor dat er heel veel mensen uit die groep vallen die ervoor in aanmerking komen.” (Respondent 18: parketmagistraat)

Deze wettelijke beperking levert daarenboven ook extra praktische beperkingen op in de toeleiding naar de HTK, wat een mentale drempel kan zijn voor een dagvaarding.

“Dan moet je echt wel aan de collega's beginnen vragen: ‘Het is toch niet iemand met een werkstraf of met een probatie?’ Allee, je moet dat echt zo constant uitvlooien. ‘Kan die persoon wel?’ En ik vind dat, ja, dat is gewoon een jammere inspanning (...)” (Respondent 5: SPOC)

De justitie-assistenten denken hier meer gematigd over. Wanneer een probatie slecht loopt, kan het bij de gemandateerde justitie-assistent overkomen als een belediging wanneer de persoon een HTK traject krijgt als gevolg van het slecht lopen van dat probatiemandaat⁴⁷. “Het lukte bij jou niet, maar wij in de HTK zullen het nu eens proberen” luidt de redenering. Voor hun is deze wettelijke voorwaarde in deze context geen belemmering.

Trajecten voor het hof van beroep: Hersteltrajecten op hoger niveau

Een andere nieuwigheid is een toevoeging aan artikel 209bis Sv.⁴⁸, dat hersteltrajecten op niveau van het hof van beroep mogelijk maakt. Momenteel is echter nog onduidelijk hoe dit in de praktijk vorm zal krijgen.

⁴⁷ Bijkomend geven de justitie-assistenten aan dat wanneer een probatie slecht loopt en een parketmagistraat een nieuw dossier van strafbare feiten binnenkrijgt, die best de justitie-assistent telefonisch contacteert over het dossier. Men geeft aan dat de probatieverslaggeving vaak niet de nuance bevat die nodig is voor de adequate afhandeling van het dossier, waarbij telefonisch contact duidelijkheid kan scheppen.

⁴⁸ Art. 209bis zevende lid Sv.

4. EEN PERCEPTIEONDERZOEK NAAR DE WERKING VAN DE HTK

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de bevindingen uit de interviews met de HTK actoren en de beklaagden. Voor het rapporteren van deze bevindingen wordt vaak gebruik gemaakt van citaten, wat de leesbaarheid beïnvloedt, maar de ervaringen en percepties van de respondenten beter weergeeft in hun eigen woorden. Hoewel dit hoofdstuk strikt genomen ook de percepties over het verbod op het dubbel mandaat en de maximale duurtijd van 18 maanden omvat, zijn deze reeds besproken in het vorige hoofdstuk over de HTK procedure, waar ze thematisch beter aansluiten.

4.1 KERNTAKEN EN WERKMETHODE

Single Points of Contact:

Binnen de HTK zijn er twee SPOCs. Hun takenpakket omvat in essentie twee hoofdrollen. Ten eerste fungeren zij als aanspreekpunt voor collega-parketmagistraten. In de zogenaamde filterfase overleggen zij over welke dossiers in aanmerking komen om op de rol van de HTK te plaatsen, met oog op een mogelijk traject. In deze hoedanigheid zijn zij verantwoordelijk voor een vorm van zittingsmanagement. Ten tweede nemen zij het ambt van het OM waar op de zittingen van de HTK. Voorafgaand aan elke zitting bereiden zij de dossiers op de rol grondig voor. Tijdens de inleidingszittingen verduidelijken zij waarom een dossier naar de HTK werd verwezen en motiveren zij waarom de beklaagde in aanmerking komt voor een hersteltraject. De strafbare feiten worden toegelicht, zonder dat er reeds een concrete strafeis wordt geformuleerd. Wel wordt de wettelijke strafvork vermeld, wat een vorm van justitiële druk creëert. Indien de beklaagde niet bereid is om een traject aan te vatten, is de SPOC evenwel voorbereid om een concrete strafeis te formuleren.

In de voorbereiding van dossiers die voor opvolging staan, ligt de nadruk op de analyse van verslaggeving door het Justitiehuis en op de controle of er sinds de vorige zitting nieuwe misdrijven zijn gepleegd. In geval van nieuwe misdrijven wordt samen met de zaakmagistraat afgewogen of deze binnen het HTK traject kunnen worden gecentraliseerd of afzonderlijk dienen te worden behandeld. Tijdens de opvolgingszitting lichten de SPOCs de evolutie van de beklaagde toe en, indien passend, richten zij zich op motiverende wijze tot de beklaagde.

“(...) als iemand echt wel goed bezig is, moet je ook als parket niet te berouwd zijn om dat ook gewoon te zeggen. Want vaak hoort ons cliënteel dat niet, dat ze goed bezig zijn.” (Respondent 1: SPOC)

Bij eindzittingen vervullen zij een rol vergelijkbaar met die van de procureur in een klassieke correctionele procedure: zij koppelen terug naar de oorspronkelijke feiten, evalueren het hersteltraject, en formuleren een strafeis. Bij een gunstig traject kan dit resulteren in een

mildere vordering, zoals een probatiestructuur; bij een ongunstig traject wordt doorgaans de aanvankelijke strafeis gehanteerd.

Andere parketmagistraten:

Parketmagistraten van de andere afdelingen (lees: algemene en zware criminaliteit, drugs en intrafamiliaal geweld) selecteren dossiers die zij geschikt achten voor de HTK, steeds in overleg met een SPOC. Binnen het parket wordt gewerkt volgens het principe van de opschaling: eerst wordt onderzocht of een alternatieve afhandeling buiten de rechtbank mogelijk is; indien niet, wordt een dagvaarding overwogen. Voor het identificeren van geschikte dossiers bestaan er doorgaans geen exhaustieve of sluitende criteria. De inschatting berust vaak op het buikgevoel van de parketmagistraat. Alleen voor drugszaken zijn duidelijke criteria ontwikkeld, die grotendeels afkomstig zijn vanuit de DBK. De andere teams beschikken in mindere mate over standvastige HTK criteria, waar selectie dan ook vaker gebeurt op basis van dit buikgevoel.

Rechters:

Binnen de HTK zijn er twee rechters actief, die elk afwisselend de wekelijkse zitting waarnemen. Hun rol vertoont gelijkenissen met die van traditionele correctionele rechters, met enkele belangrijke nuances. Een HTK rechter stelt zich menselijker op dan de klassieke correctionele rechter, die eerder afstandelijk is. Deze menselijkheid wordt bekomen door het respectvol omgaan met de cliënt.

“Ik vind dat een van de belangrijkste dingen van onze job, dat is dat we luisteren naar mensen en op een respectvolle manier omgaan met mensen.” (Respondent 4: HTK rechter)

Dit creëert een vertrouwensband, zonder dat dit familiair wordt. Anderzijds wordt de afstand tussen de rechter en beklaagde overbrugd in de fysieke opstelling van de rechtszaal, die kleiner en intiemer is. De rechter en de beklaagde staan quasi op gespreksafstand van elkaar, wat ervoor zorgt dat de sfeer minder afstandelijk is. Hoewel het contact met de beklaagde persoonlijker is, bewaken de rechters hun rol. Op de vraag of men zich soms begeleider voelt, antwoorden de rechters negatief. Ze hechten belang aan hun neutraliteit, die essentieel blijft om een objectief eindvonnis te kunnen vellen.

“We hebben ook van meet af aan beklemtoond dat, als we er zoveel jaar geleden mee begonnen zijn, dat ja iedereen vanuit zijn eigen rol en met zijn eigen verantwoordelijkheid die persoon probeert te ondersteunen in dat traject dat die aan gaat.” (Respondent 4: HTK rechter)

Om een zitting vlot te doen verlopen, bereiden rechters hun dossiers grondig voor. Op de zitting zelf proberen zij een goed contact te leggen met de beklaagde. Bij een inleidingszitting vraagt de rechter aan de beklaagde of die goed weet waarom die voor de rechtbank

staat en of de feiten nog steeds niet ontkend worden. Vervolgens, na de vordering van het parket, gaat de rechter in gesprek met de beklaagde over de vermeende problematiek en in welke mate de beklaagde bereid is om daar aan te werken. Daarna licht de rechter toe wat een hersteltraject precies is en hoe dit zal verlopen, waarna de beklaagde kan instappen in een traject.

Voorts moeten HTK rechters ook duidelijke grenzen kunnen stellen en de beklaagde aanmanen wanneer diens voorwaarden niet worden nageleefd. Soms moet bij niet-naleving het traject worden gestopt en wordt er overgegaan tot eindzitting.

Advocaten:

De taak van de advocaat blijft voornamelijk juridisch van aard, net als in reguliere strafzaken. Toch neemt de advocaat binnen de HTK een meer motiverende en ondersteunende rol op, mede vanwege de langere looptijd van het traject. Deze lange duur kan er soms voor zorgen dat een beklaagde de moed verliest om het traject te blijven aanhouden. Advocaten spelen hier op in door te motiveren en te ondersteunen bij praktische aspecten van het traject, zoals het opvolgen van urinetests en het bijwonen van zittingen. Daarnaast voelen advocaten zich soms meer een hulpverlener, vooral in de opvolgfase van het traject.

“Als advocaat, eens dat dat gelanceerd is, zijn we meer hulpverlener dan wat anders. Uiteindelijk die zittingen van de opvolging (...) wij staan dan soms wel een klein beetje, ik ga niet zeggen overbodig in die fase, maar zeer juridisch is dat dan niet. Dan is dat meer als steunfiguur.” (Respondent 17: advocaat)

Hun rol is tweeledig: enerzijds klassieke juridische bijstand (inzage in het dossier, juridisch advies, verdediging tijdens de inleidings- en eindzitting), anderzijds een begeleidende rol in de opvolgfase.

Justitie-assistenten:

De eerste taak van de justitie-assistent binnen de HTK bestaat erin om de situatie van de beklaagde in kaart te brengen, vertrekkend vanuit een analyse van verschillende levensdomeinen – waaronder druggebruik, woon-, werk-, gezins- en financiële context van de betrokkene. Hiertoe wordt in de HTK doorgaans een maatschappelijke enquête door de rechter gevraagd. Hoewel justitie-assistenten geen gestandaardiseerde methode hanteren bij het opstellen van deze enquête, wordt aandacht besteed aan alle relevante domeinen. Indien bepaalde informatie ontbreekt, kunnen de justitie-assistenten contact opnemen met de beklaagde om bijkomende gegevens te verzamelen. Daarnaast wordt in deze fase aanvullend gepeild naar de motivatie van de beklaagde, de aard en intensiteit van de benodigde begeleiding, en de specifieke doelstellingen die de beklaagde wil nastreven. De trajecten kunnen variëren in intensiteit, gaande van een lichtere opvolging, met bijvoorbeeld enkel urinecontroles en gewone opvolgzittingen, tot trajecten met een residentiële opname

in een professionele hulpverleningsinstelling. Tijdens de opvolgfase worden evolutieverslagen opgemaakt, dewelke een update zijn van de maatschappelijke enquête en vaak afsluiten met een *to-do* lijst voor de komende opvolgperiode.

Een belangrijk instrument in het informatieverzamelingsproces is het huisbezoek, zowel voor de maatschappelijke enquête als tijdens de opvolging, waarbij de justitie-assistent de leefsituatie van de beklaagde observeert. Justitie-assistenten ervaren dit als bijzonder waardevol, omdat een dergelijk bezoek belangrijke informatie oplevert – bijvoorbeeld over de staat van het huis of de situatie waarin kinderen leven, maar ook huisgenoten die extra informatie kunnen verschaffen – en de beklaagde soms meer geruststelt in diens eigen familiale omgeving.

4.2 TIJDSINVESTERING EN WERKLAST

Single Points of Contact:

De SPOCs stellen dat de tijdsinvestering die een HTK zitting vraagt ongeveer hetzelfde bedraagt als een traditionele correctionele zitting. Doorheen het jaar overleggen zij vaak met andere parketmagistraten, waardoor deze functie zich vertaalt in een voltijdse opdracht. Voor dossiers in de opvolgingsfase is minder inspanning vereist omdat zij deze zaken al goed kennen. De voorbereiding van nieuwe dossiers en eindzittingen vraagt de meeste tijd. Gemiddeld vergen de voorbereiding en de zitting twee tot drie werkdagen tijdsinvestering.

Andere parketmagistraten:

De parketmagistraten die aan drugsdossiers werken, spenderen gemiddeld minder tot hetzelfde aan tijd voor het behandelen van een mogelijk HTK dossier. Gezien de omvang en complexiteit van sommige drugsdossiers varieert deze tijdsbesteding.

“En soms is het één verdachte en een bepaalde kwalificatie [in de HTK] (...) Op zich is dat niet veel werk. Soms hebben wij, jah, drugsdossiers met zeventien verdachten dat we vijftien bladzijden kwalificaties hebben.” (Respondent 12: parketmagistraat)

De magistraten van de andere teams stellen dat de tijdsbesteding voor een mogelijk HTK dossier ongeveer hetzelfde is.

“Dus ik denk dat dat ongeveer evenveel tijd in beslag neemt om iemand door te verwijzen naar de HTK als naar een gewone kamer.” (Respondent 18: parketmagistraat)

Eén magistraat stelt dat de werklust hoger is omdat die de wettelijke en informele criteria actief doorloopt, maar stelt dat dit zichzelf op de langere termijn terugverdient omwille van het positieve effect dat een HTK traject heeft op het plegen van nieuwe feiten.

Rechters:

De HTK rechters verklaren ongeveer evenveel tijd te spenderen aan een HTK zitting als aan een reguliere correctionele zitting. De werklast, met slechts vijf nieuwe zaken per zitting, is voor hun goed en te combineren met hun andere taken. Anderzijds vergt het totaalplaatje van een enkel dossier meer werk dan een traditioneel correctioneel dossier, gezien de vele opvolgingen.

Advocaten:

Advocaten rapporteren een hogere tijdsinvestering bij HTK dossiers, voornamelijk door de frequente zittingen, waardoor de werklast ook verhoogt. Ook het contact met cliënt is intensiever.

“Maar [vergeleken] met een gewoon, standaard strafdossier (...) dan is een HTK traject wel iets intensiever als advocaat ook om op te volgen. Je telefoneert ook veel meer met die mensen. Je zit ook soms echt achter hun veren in het begin. Dus dat is inderdaad wel intensiever.” (Respondent 15: advocaat)

Justitie-assistent:

De justitie-assistenten rapporteren dat dossiers binnen de HTK gemiddeld meer tijd en aandacht vergen dan andere mandaten. Deze verhoogde werklast is het gevolg van frequentere contacten met beklaagden en het opstellen van meerdere verslagen, zoals de maatschappelijke enquête en evolutieverslagen. Echter verschilt deze werklast per cliënt.

Verder is het de afspraak dat alle verslaggeving minstens twee werkdagen voor de zitting beschikbaar moet zijn. Dit laat toe dat de betrokken actoren zich tijdig kunnen inlezen en voorbereiden. In uitzonderlijke gevallen is het voor de justitie-assistenten niet mogelijk om deze deadline te halen, waardoor zij op een andere manier de verslaggeving communiceren, zoals door telefonisch contact met de procureur of de advocaat van de beklaagde. Bovendien maakt de fysieke aanwezigheid van de justitie-assistent op de zitting het mogelijk om de evolutie of laatste ontwikkelingen van de beklaagde mondeling toe te lichten.

4.3 CONTACTEN MET ANDERE HTK ACTOREN

Single Points of Contact:

De SPOCs staan met de meeste actoren binnen de HTK in contact, zoals de justitie-assistenten, de rechter, de advocaten en andere parketmagistraten. Dit contact verloopt zeer goed. Met andere parketmagistraten is het contact doorgaans informeel via e-mail, telefonisch of door even fysiek in overleg te gaan. Volgens een SPOC dient er meer wisselwerking te zijn in kader van de beleidsmatige aansturing van de HTK, waar het initiatief vaak van het parket uitgaat. Er wordt gepleit voor geregeld structureel overleg met alle betrokken actoren.

Andere parketmagistraten:

Deze personen hebben voornamelijk contact met de SPOCs, wat doorgaans vlot en eerder informeel verloopt. Het contact houdt overleg in over dossiers die mogelijk in aanmerking komen voor een hersteltraject. Contacten met justitie-assistenten zijn beperkt, maar parketmagistraten geven aan dat zij hun altijd mogen benaderen voor overleg in een bepaald dossier. Met de andere actoren hebben deze magistraten doorgaans geen contact.

Rechters:

De HTK rechters hebben contact met veel HTK actoren. Doorgaans lopen deze contacten heel goed met iedereen, wat volgens een respondent een gevolg is van hetzelfde streefdoel, namelijk het welslagen van het traject.

“(...) iedereen trekt ook aan hetzelfde zeel. Iedereen wil eigenlijk hetzelfde bereiken (...)” (Respondent 4: HTK rechter)

Advocaten:

Advocaten verklaren eveneens dat het contact met de verschillende actoren goed verloopt. Hierbij worden lovende woorden geuit naar de SPOCs en de rechters. Een HTK zitting verloopt minder formeel dan een traditionele correctionele zitting, wat volgens de respondenten bijdraagt aan het goede contact met de andere actoren.

Justitie-assistenten:

Justitie-assistenten geven aan dat het contact met de andere actoren positief verloopt. Hun aanwezigheid op de zitting maakt het voor elke actor duidelijk wie de justitie-assistent is, waardoor ook gemakkelijk en snel gecommuniceerd kan worden over eventuele bijsturing in een dossier.

“(...) de manier hoe wij op de hoogte worden gehouden van nieuwe feiten, van overleg of waarop dat ook onze visie wordt gevraagd, dat is heel waardevol en dat gebeurt ook wel echt.” (Respondent 22: justitie-assistenten)

4.4 SAMENWERKING EN INFORMATIE-UITWISSELING

Single Points of Contact:

Zoals hierboven aangehaald, hebben de SPOCs binnen de HTK nauwe contacten met de meeste actoren. Over het algemeen wordt de samenwerking als positief en constructief ervaren. In het bijzonder heeft de introductie van het digitaal platform GEJO (Geïntegreerd Elektronisch Justitieel Opvolgdossier) een belangrijke meerwaarde geboden in het kader van efficiënte informatie-uitwisseling tussen justitie-assistenten en het parket. Dankzij GEJO kunnen justitie-assistenten hun verslagen digitaal uploaden, waarna parketmagistraten toegang hebben tot deze informatie.

“Het ontstaan van GEJO heeft onze werking enorm geïmpacteerd waarbij dat alles dat geschreven wordt aan verslaggeving (zij het in AWS [autonome werkstraf] of probatie, internering en strafuitvoering) alle luiken van het digitale dossier zitten daar allemaal in. (...) Dus dat is super.” (Respondent 1: SPOC)

Ondanks deze digitale vooruitgang blijft het strafdossier op papier bestaan. Dit impliceert dat de digitaal geüploade verslagen alsnog fysiek moeten worden afgedrukt om te worden toegevoegd aan het dossier, zodat ook advocaten dit kunnen inkijken. Hierdoor ontstaat een hybride werkwijze die de beoogde efficiëntie van digitalisering tenietdoet.

Aanvullend sturen SPOCs deze verslagen soms zelf door naar de advocaat van de beklaagde als de verslaggeving laat binnenkomt. Doordat justitie-assistenten met een hoge werklast kampen, verschijnt verslaggeving soms de namiddag vóór de zitting in GEJO. De SPOCs hebben in de praktijk de reflex om dit te e-mailen naar de advocaat, hoewel dit strikt genomen niet binnen hun formele taakomschrijving valt. Dit wijst op een zekere informele flexibiliteit, maar wijst tegelijkertijd op structurele gebreken bij het Justitiehuis en beklemtoont de nood aan een digitaal strafdossier.

Andere parketmagistraten:

Aansluitend op het vorige hoofdstuk, hebben parketmagistraten weinig contacten binnen de HTK. Af en toe overleggen zij met een SPOC over een specifiek dossier, waarbij deze contacten doorgaans informeel verlopen en nauwelijks spanningen te bemerken zijn.

“Op dat vlak heb ik eigenlijk weinig reden tot klagen.” (Respondent 6: parketmagistraat)

Rechters:

HTK rechters benadrukken dat zij nooit communiceren over een beklaagde zonder dat minstens diens advocaat daarbij betrokken is. Voorts verloopt de samenwerking over het algemeen soepel.

“Dus wij hebben nooit communicatie los van de zitting of los van de verslagen, tenzij er een advocaat is die eens iets doormailt, maar dan wordt dat ook naar alle actoren doorgemailed, zodanig dat iedereen met gelijke wapens, om het zo lelijk te zeggen, begint aan de zitting.” (Respondent 4: HTK rechter)

Soms is de verslaggeving van de justitie-assistenten laat beschikbaar, maar dit is eerder uitzonderlijk.

Advocaten:

Advocaten geven aan dat zij soms hinder ondervinden van de laattijdige verslagen van justitie-assistenten. Hoewel zij begrip tonen voor de werklast waaronder justitie-assistenten

opereren, leidt de beperkte beschikbaarheid van informatie in aanloop naar de zitting soms tot hinder in de voorbereiding van het dossier.

“Het probleem is dat sommige verslagen de laatste dag pas worden opgemaakt. (...) Goed, wij wonen niet op de rechtbank. Als wij ‘s morgens op de rechtbank zijn en dat zit er niet in, dan hebben wij pech.” (Respondent 15: advocaat)

Een oplossing hiertoe kan zijn om advocaten deze verslagen door te sturen via bijvoorbeeld een automatische e-mail, waardoor ook de SPOCs ontlast worden van het doorsturen van deze verslagen.

Justitie-assistenten:

De aanwezigheid van de justitie-assistent op de zitting vergemakkelijkt de samenwerking en informatie-uitwisseling met de andere actoren. Wanneer een rechter bijkomende vragen heeft over het lopende traject of over aspecten die niet expliciet (genoeg) in de schriftelijke verslaggeving aan bod kwamen, kan de justitie-assistent onmiddellijk verduidelijking bieden of bijkomende informatie ter plaatse opvragen. Dit verhoogt de responsiviteit van het proces en draagt bij aan een efficiënte en geïnformeerde besluitvorming.

Daarnaast wordt de samenwerking met advocaten bevorderd. Justitie-assistenten geven aan dat advocaten vaak bij het eerste contactmoment na de zitting hun contactgegevens doorgeven, met het verzoek hen op de hoogte te houden van het verloop van het traject. Enerzijds creëert dit een extra motivatie voor de beklaagde, die weet dat diens advocaat op de hoogte wordt gehouden. Anderzijds stelt dit de justitie-assistent in staat om bij problemen (zoals het niet opdagen op afspraken) contact op te nemen met de advocaat om diens cliënt te responsabiliseren.

4.5 CONTACTEN MET DE BEKLAAGDE

Single Points of Contact:

De SPOCs hebben op de zitting nauw contact met de beklaagde, wat zij als een meerwaarde ervaren. Hierdoor krijgen zij een vollediger beeld van de persoon en wordt de beklaagde soms als sympathiek ervaren – er wordt immers diepgaand over het leven van de beklaagde gepraat. Dit kan zelfs meespelen in de strafeis:

“Of dat dat ook meespeelt in de strafeis? Misschien wel, maar dat maakt het... Dat geeft het ook een gezicht hé. Het is niet zomaar een nummer meer, niet zomaar een dossier meer. Eigenlijk zou je zo elke zaak bijna moeten kunnen doen, maar dat werkt zo niet.” (Respondent 1: SPOC)

Het contact verloopt goed en vriendelijk, maar nooit familiair. De SPOCs voelen zich betrokken bij de beklaagde, maar handhaven nog steeds een zekere afstand. Het is belangrijk

dat zij nog altijd kunnen oordelen of een beklaagde het goeddoet of niet, wat zou bemoeilijkt worden door een té sterke betrokkenheid.

“(...) het is uiteindelijk geen speeltuin, het blijft wel een correctionele zitting. En dat moeten de mensen ook wel weten.” (Respondent 5: SPOC)

Andere parketmagistraten:

Doorgaans hebben deze respondenten geen contact met de beklaagde in een HTK procedure en ervaren zij dit niet als een gemis.

Rechters:

De rechters in de HTK hebben tijdens elke zitting contact met de beklaagde. Zij ervaren dit positief, aangezien dit nauw contact hen in staat stelt om de persoon achter het dossier beter te leren kennen.

“(...) heel dikwijls zie je mensen daar echt heel blij door worden dat ze eens positieve commentaar krijgen en dat is wel mooi.” (Respondent 4: HTK rechter)

Advocaten:

Advocaten hebben intensief contact met hun cliënten. Dit verloopt meestal goed, al vereist het soms extra inspanningen om cliënten betrokken te houden. Vaak gaat het om mensen die meer zorg of aandacht nodig hebben dan andere cliënten. Als advocaat zijn zij bereid om op een actievere manier mee te werken op zowel juridisch als menselijk vlak, door bijvoorbeeld de persoon te motiveren. De band tussen advocaten en cliënten is zeer menselijk, maar er blijft toch een bepaalde grens aanwezig.

“Als je altijd zegt ‘het is niet erg, blijf maar in uw bed liggen’, ja dan zal het nergens gaan hé. De bedoeling is weldegelijk dat ze resocialiseren.” (Respondent 17: advocaat)

Sommige advocaten zoeken de cliënt op om te verzekeren dat zij aanwezig zullen zijn op de zitting.

“Wat wij ook wel vaak doen, is als er mensen zijn in de [buurt], en we weten dat ze geen GSM hebben of dat ze moeilijk zijn te bereiken, dat we dan wel een keer gaan bellen aan hun woning om te zeggen dat ze het niet mogen vergeten [om naar de zitting te komen].” (Respondent 15: advocaat)

Ondanks het langdurige mandaat voelen advocaten zich niet meer betrokken bij HTK cliënten dan bij ander cliënteel. De relatie is wel anders omwille van dit lange mandaat, maar dit is niet iets exclusief voor een HTK dossier; in assisenzaken, bijvoorbeeld, is het contact ook langdurig en intensief.

Justitie-assistenten:

De aanwezigheid van de justitie-assistent op de zitting zorgt ervoor dat er geen cruciale informatie verloren gaat of miscommunicatie plaatsvindt. Zo pikken de justitie-assistenten belangrijke emotionele en sociale *cues* op, zoals over de houding of de gemoedstoestand van de beklaagde. Daarnaast ervaren zij dat beklaagden hun aanwezigheid appreciëren, waarbij die het gevoel zouden hebben dat er iemand naast hen loopt tijdens het traject, wat een vertrouwensband scheidt. De justitie-assistenten geven voorts aan dat bepaalde beklaagden hun aanwezigheid op de zitting expliciet wensen. Zelf rapporteren justitie-assistenten ook een betere band te hebben met een HTK beklaagde.

“Ik durf met mijn hand op mijn hart eerlijk toegeven dat de band met een HTK’er veel diepgaander is dan de band met een probant.” (Respondent 22: justitie-assistenten)

Vervolgens geven de justitie-assistenten aan dat beklaagden een HTK traject vaak zien als een kans om hun problematiek aan te pakken. Vanaf het begin van het traject wordt door de rechter beklemtoond dat transparantie en eerlijkheid cruciale voorwaarden zijn. Echter bestond initieel de bezorgdheid dat beklaagden angst zouden ervaren om open te communiceren naar justitie-assistenten, vanwege hun meldingsplicht. In de praktijk is dit anders:

“Er wordt ook in die kamer verwacht dat er transparantie is over alle zaken, wat voor hen ook heel duidelijk is. Je begint eraan met transparantie of je begint er niet aan, daar komt het eigenlijk op neer.” (Respondent 22: justitie-assistenten)

4.6 DE NOOD AAN EEN HTK

Een van de grootste constante resultaten in dit onderzoek is de positieve attitude die uitgaat van alle geïnterviewden. De formele actoren – justitie-assistenten, rechters, parketmagistraten en advocaten – zijn allen uiterst positief over de HTK.

“Ja, ik vind dat dat een ongelofelijke meerwaarde is in vergelijking met arrondissementen die dat dan niet hebben. Ja, dat is een ongelofelijke meerwaarde.” (Respondent 12: parketmagistraat)

“Ik denk wel dat er daar zeker nood aan is. (...) Ik heb daar toch een aantal heel mooie resultaten bij gehaald. Van mensen die niet hervallen zijn, mensen die een normaal leven hebben en die ik eigenlijk ook niet meer gehoord heb.” (Respondent 15: advocaat)

De materiële verruiming van de problematieken waarvoor een hersteltraject kan worden ingezet, wordt als positief ervaren. De geïnterviewde parketmagistraten erkennen de meerwaarde van deze verruiming en beschouwen dit als een extra laag in de *ultimum remedium* filosofie, waarbij dagvaarding voor de klassieke correctionele rechtbank het laatste

redmiddel is. Tegelijkertijd wijst een parketmagistraat erop dat er in de praktijk nog steeds sterk wordt gefocust op verslavingsproblematieken, terwijl bij andere problematieken nog onvoldoende wordt gedacht aan de HTK.

Voorts merkt een van de HTK rechters op dat de uitrol van soortgelijke initiatieven in andere arrondissementen, sinds de invoering van de DBK, een aanwijzing is voor de wil en nood aan herstelgericht werken.

“In het begin werden wij wel een beetje bekeken zoals ‘de geitenwollen sokken’ van justitie zo, allé mijn collega en ik. Dat was zo wel wat tegenkating, maar ja de geschiedenis leert dat eigenlijk ongelofelijk veel collega’s zijn komen kijken uit binnen- en buitenland en dat er heel veel gelijkaardige initiatieven opgestart zijn in België en ja een heel zinvol initiatief.” (Respondent 4: HTK rechter)

Deze eensgezindheid kan echter mede het gevolg zijn van een inherente beperking van dit onderzoek, namelijk een mogelijke selectiebias: respondenten die reeds positief stonden tegenover de HTK waren wellicht sneller bereid om deel te nemen aan het onderzoek. Deze consistente positieve attitude dient dus met voorzichtig geïnterpreteerd te worden.

4.7 HTK TEGENOVER TRADITIONELE CORRECTIONELE BERECHTING EN PROBATIE

Vergelijking met traditionele correctionele berechting:

De HTK wordt, voor beklaagden met een actuele onderliggende problematiek, door de respondenten beschouwd als een waardevol alternatief voor de traditionele correctionele strafkamer. Respondenten benadrukken het belang van een individuele benadering, met een juiste straf voor de juiste persoon. De HTK biedt meer ruimte voor een persoonsgerichte beoordeling van de beklaagde, in tegenstelling tot een traditionele strafkamer, waar het vaak louter over de feiten en de straftoemeting gaat. Op een gewone correctionele zitting is voorts minder tijd voor een uitgebreid verhoor van de beklaagde, waar in de HTK voor elke persoon een kwartier tot twintig minuten uitgetrokken wordt.

Na de inleidingszitting stelt de toegewezen justitie-assistent een maatschappelijke enquête op – op voorwaarde dat de beklaagde instemt met een hersteltraject. Hierdoor krijgt de rechter een breed beeld van de persoonlijkheid, achtergrond en sociale positie van de beklaagde. Dit verschilt fundamenteel van de werkwijze in een traditionele strafkamer, waar dergelijke informatie doorgaans ontbreekt.

Justitie-assistenten geven aan dat het directe dialoog met de rechter de beklaagde responsabiliseert en vaardigheden aanleert die naar de toekomst toe voordelig kunnen zijn.

“Ik vind het ook een meerwaarde in het responsabiliseren van de cliënten. Want ze moeten het daar ook altijd zelf uitleggen. Doe maar hé. Dus ik vind dat sowieso

ook een mooie vaardigheid, dat samen leren, naar de toekomst.” (Respondent 22: justitie-assistent)

Een ander verschil ligt in de zittingsnota die parketmagistraten opstellen voor elk gedagvaard dossier, waarin de feiten worden samengevat en toegelicht. Deze nota biedt een houvast voor het requisitoir op de zitting. Een parketmagistraat verklaart hierbij dat er in de zittingsnota voor de gewone correctionele rechtbank minder focus ligt op het socio-economische aspect.

“Het is wel zo dat onze zittingsnota voor de HTK of voor een gewone correctionele zitting, dat je insteek wel anders is. In een gewone correctionele zitting ligt de focus veel meer op de feiten en ga je ook wel de socio-economische context meenemen, maar minder uitgebreid dan in een HTK.” (Respondent 14: parketmagistraat)

Een andere parketmagistraat meent dat het op een gewone correctionele zitting de taak van de advocaat is om eventuele gunsten, zoals een hersteltraject, te vragen. Het parket zal in deze context eerder geneigd zijn om een effectieve strafeis te formuleren. Advocaten staan doorgaans dicht bij hun cliënt en zijn beter geplaatst om eventuele onderliggende problematieken te detecteren, indien dit niet opviel tijdens de filterfase op parketniveau. Daarom kan het in een klassieke strafkamer zinvol zijn dat de advocaat op de inleidingszitting het initiatief neemt om een hersteltraject te bepleiten, waarna de zaak mogelijks in de HTK terechtkomt.

Kortom erkennen de respondenten de HTK als een zinvol initiatief voor beklaagden met een ingewortelde problematiek. Tegelijkertijd ligt een gedeelde verantwoordelijkheid bij advocaten binnen het klassieke systeem om tijdig de mogelijkheid tot een hersteltraject aan te kaarten.

Vergelijking met probatie:

“Die probatiestructuur, ik word er soms zot van (...) dat is soms te vrijblijvend om recidive in te perken. En ik geloof in voorbeelden zoals de HTK, waarbij het veel aanklampender is” (Respondent 14: parketmagistraat)

Zoals dit citaat weergeeft, bekritisieren respondenten het probatiesysteem voor mensen met een acute problematiek. De belangrijkste knelpunten die naar voren komen, zijn: 1) ‘vrijblijvendheid’; 2) tijdsinefficiëntie en; 3) onaangepaste voorwaarden. Als laatste heeft een HTK traject ook een belangrijk voordeel op probatie, namelijk: 4) de justitie-assistent als blijvend aanspreekpunt.

1) Vrijblijvendheid

Alle respondenten geven aan dat een probatiestructuur minder aanklampend is dan een HTK traject. Voor mensen met een zware problematiek lijkt probatie weinig effectief, omdat

de voorwaarden en de opvolging onvoldoende dwingend zijn. Hierin ligt een fundamenteel verschil tussen probatie en een hersteltraject: probatievoorwaarden worden opgelegd in het kader van een eindvonnis, terwijl in een hersteltraject het voldoen aan de vooropgestelde doelen leidt tot een mildere sanctie. Deze ‘stok achter de deur filosofie’ zou voor beklagden met een ingewortelde problematiek een krachtige motivatie zijn, in tegenstelling tot de ‘vrijblijvendheid’ van probatievoorwaarden.

“De zichtbaarheid van die voorzitter, dat maakt indruk. En dat is een stok achter de deur. Dat zeggen ze ook letterlijk.” (Respondent 22: justitie-assistenten)

2) Tijdsinefficiëntie

Daarnaast wordt het huidige probatiemodel als tijdsinefficiënt ervaren. Er verloopt veel tijd tussen een rechterlijk vonnis met probatievoorwaarden en het eerste contact met de justitie-assistent, die de beklagde begeleidt naar de hulpverlening. Een vonnis is in principe slechts uitvoerbaar wanneer het in kracht van gewijsde is getreden. Tijdens de beroepstermijn van dertig dagen⁴⁹ kan het Justitiehuis nog geen mandaat openen. Indien beroep wordt aangetekend, wordt de tenuitvoerlegging van het vonnis geschorst.⁵⁰ Wanneer het vonnis uiteindelijk wel in kracht van gewijsde treedt, duurt het vaak nog een hele tijd alvorens een eerste contact met een justitie-assistent plaatsvindt (Colman et al., 2011). Veroordeelden die een acute problematiek hebben, moeten in deze context dus vaak lang wachten op hulpverlening. Respondenten verklaren hierbij dat deze lange wachttijd ervoor kan zorgen dat veroordeelden in deze tussenperiode opnieuw strafbare feiten plegen.

“(...) men krijgt een vonnis met probatievoorwaarden, dan zit je met een opstarttermijn van denk ik een viertal maand. (...) En het is eigenlijk ook in die periode dat wij dat ook wel vaak zien, doordat er nog geen hulpverlening is, doordat er nog geen justitie-assistent is, dat mensen niet verder kunnen en soms nieuwe feiten plegen (...)” (Respondent: 15: advocaat)

Daarentegen wordt bij de HTK sneller geschakeld. Wanneer een beklagde volgens het parkeet in aanmerking komt voor een hersteltraject, wordt die via snelrecht gedagvaard en verschijnt die vaak binnen de maand voor de rechtbank. Bij instemming met een traject wordt de beklagde na de zitting meteen aangesproken door de justitie-assistent om een afspraak te maken voor het begeleidingsplan. Dit begeleidingsplan wordt meestal binnen de maand voorgesteld aan de rechtbank, op de oriëntatiezitting, wat sneller is dan de wettelijk voorziene twee maanden⁵¹. De beklagde kan vóór deze oriëntatiezitting al starten met hulpverlening zodat die niet nodeloos moet wachten op goedkeuring door de rechtbank. Het

⁴⁹ Art. 203 §1 Sv.

⁵⁰ Art. 203 §3 Sv.

⁵¹ Art. 190sexies §5 Sv.

eerste contact met de justitie-assistent en de toeleiding naar hulpverlening is in vergelijking met een probatievonnis dus beduidend sneller.

Daarnaast is de procedure tot herroeping van een probatiestructuur omslachtig en tijdrovend. Wanneer een veroordeelde de opgelegde probatievoorwaarden niet naleeft, kan een procedure tot herroeping gestart worden bij de probatiecommissie. Sommige respondenten geven echter aan dat deze procedure vaak gepaard gaat met lange en weinig daadkrachtige procedures.

“Ze [de probatiecommissie] doen er ook niets mee, ze blijven er aan trekken. Ze gaan die probatie ook niet herroepen ... dus dat zou dan bijvoorbeeld nog een optie zijn omdat dan te laten herroepen, maar dat is dan een traject van tien, twaalf maanden vooraleer dat door de zetel is gepasseerd. En dan is de urgentie soms al weg.” (Respondent 14: parketmagistraat)

“Dat is gelijk dat een kind iets stout doet dat je zegt ‘Binnen een half jaar gaan we u in de hoek zetten.’” (Respondent 19: parketmagistraat)

De opvolging in de HTK verloopt ook vlotter: de evolutie van de beklaagde wordt ongeveer maandelijks geëvalueerd en bijgestuurd. Het verslag van de justitie-assistent is hiervoor de centrale tool. Daarnaast worden ook nieuwe feiten toegelicht, zij het spontaan door de beklaagde of door het parket. De rechter beschikt zo over de noodzakelijk informatie om het traject bij te sturen of eventueel af te ronden, wat in contrast staat met een logge herroepingsprocedure voor de probatiecommissie.

3) Onaangepaste voorwaarden

Een laatste knelpunt van probatie is dat de opgelegde voorwaarden door de rechter worden bepaald. In de traditionele strafkamer vraagt de rechter aan de beklaagde of die eventueel akkoord zou gaan met probatievoorwaarden, indien dit wettelijk nog mogelijk is. De rechter bepaalt dan vaak zelf de voorwaarden, die soms onvoldoende tegemoetkomen aan het profiel en de problematiek van de beklaagde.

“(...) andere rechtbanken denken misschien: ‘Die man heeft een drugsprobleem, die moet sowieso een begeleiding, dus een probatie.’ (...) Wij krijgen veel zo'n probaties in het Justitiehuis. Waar een cliënt soms denkt ‘Ik heb dat niet gewild.’” (Respondent 22: justitie-assistenten)

Deze beperkte betrokkenheid van de beklaagde staat haaks op het *need* principe voor verbeteringsinterventies⁵² in het RNR-model van Bonta & Andrews (2007). Bij een

⁵² Dit principe stelt dat een interventie, gericht op het ‘verbeteren’ van een delinquent, rekening moet houden met diens criminogene noden opdat de interventie succesvol zou kunnen zijn (zie bijlage F voor de belangrijkste criminogene noden). Dit vergt inzicht in het profiel van de delinquent, dat vaak verkregen wordt door een anamnese (Bonta & Andrews, 2007).

hersteltraject, daarentegen, wordt het begeleidingsplan opgesteld door de beklaagde zelf, in overleg met de justitie-assistent, en gebaseerd op persoonlijke doelstellingen en behoeften. Voorts laat de flexibiliteit van een dergelijk traject toe om de voorwaarden regelmatig op te volgen en eventueel bij te sturen in functie van de noden van de beklaagde.

Wanneer op het einde van een succesvol traject de rechter een probatiestraf uitspreekt met oog op verdere opvolging, is dit volgens de justitie-assistenten vaak op vraag van de beklaagde zelf. Deze probatiestructuren verlopen doorgaans beter dan wanneer de HTK rechter na een ongunstig traject een probatiestraf uitspreekt. Deze bevinding beklemtoont het belang aan eigen inbreng en motivatie voor het welslagen van een strafrechtelijke interventie.

4) De justitie-assistent als blijvend aanspreekpunt

Uit de interviews met justitie-assistenten blijkt dat zij na een succesvol HTK traject een langdurig aanspreekpunt vormen. In tegenstelling tot probatiecliënten, grijpen voormalige HTK cliënten eerder terug naar hun justitie-assistent wanneer zij recidiveren of dreigen te hervallen.

“Mijn indruk is dat ze mij dan wel gaan bellen en zeggen van: ‘Shit, ik zit hier weer in de problemen. Wat moet ik doen? Ik ben hervallen. Kun je een keer kijken? Hoe moet ik dat nu aanmelden? Mag ik weer hulp?’ Terwijl bij een probant, dat heb ik nog nooit meegemaakt (...)” (Respondent 22: justitie-assistent)

“[als een voormalige cliënt aanvoelt] het gaat hier weer de foute richting uit, dat die toch wel rapper de telefoon pakken en vraagt van: ‘Kun je me even dat duwtje geven dat ik nodig heb, om te vermijden dat ik weer in zo'n traject terechtkom?’ Dat is toch mijn ervaring.” (Respondent 22: justitie-assistenten)

Deze bevinding wijst op een blijvende vertrouwensband en beklemtoont dat het verhoogde engagement en verbinding tussen de justitie-assistent en de cliënt verder reikt dan de officiële duur van een traject.

Tussentijdse conclusie

Samenvattend geven de respondenten aan dat de HTK, voor beklaagden met een actuele en acute problematiek, aanzienlijke voordelen biedt ten opzichte van zowel traditionele correctionele berechting als het probatiemodel. De HTK voorziet een meer aanklappende aanpak, snellere opvolging en een grotere betrokkenheid van de beklaagde bij diens traject. Hierdoor wordt niet alleen beter ingespeeld op de noden van de beklaagde, maar worden ook verschillende structurele tekortkomingen van het klassieke systeem ondervangen.

4.8 NET WIDENING?

Net widening is “het proces van administratieve of praktische veranderingen dat resulteert in een groter aantal individuen die door het strafrechtssysteem worden gecontroleerd” (Levinson, 2022, p. 1088)⁵³. Concreet betekent dit dat het installeren van de HTK potentieel kan leiden tot een uitbreiding van het strafrechtelijk bereik, waarbij ook personen onder justitiële controle komen die zonder deze interventie buiten het gerechtelijk circuit zouden zijn gebleven.

De meeste respondenten geven aan dat er volgens hun geen *net widening* optreedt. Zoals eerder besproken, hanteert het parket van Gent de opschalingsmethode waarbij enkel wordt gedagvaard wanneer andere afhandelingsmethoden faalden of kennelijk niet aangegeven zijn.

“Als we iets anders kunnen doen, dan gaan we dat doen. Dagvaarding moet altijd de ultieme remedie zijn waarbij we voldoende alternatieven hebben om er iets anders mee te doen.” (Respondent 1: SPOC)

Een parketmagistraat denkt hier op een andere manier over na.

“Dus ik denk niet dat het mag bekeken worden als ‘we trekken meer binnen het werk van de rechtbank’, maar eerder door korter op de bal en het grondiger te doen, dat we dan zorgen dat er minder recidive is en dat er dan ook minder zaken zijn.” (Respondent 18: parketmagistraat)

Een andere parketmagistraat wijst op de snelheid waarmee beklaagden in de HTK procedure voor de rechtbank verschijnen, in vergelijking met een klassieke correctionele dagvaarding. In sommige gevallen zou deze snellere verschijning te verkiezen zijn boven een klassieke procedure, waarin de rechter een probatievonnis kan uitspreken. Wegens de trage en logge werking van probatie, verkiest deze respondent soms de HTK, mede ook om nieuwe dossiers te vermijden.

Een advocaat stelt dat de brieven van Proefzorg, in kader van een onderliggende verslavingsproblematiek, niet altijd ernstig worden genomen door de verdachte. Bij een uitblijvende reactie wordt tot dagvaarding overgegaan, meestal voor de HTK. Volgens deze respondent maakt een dagvaarding meer indruk, wat als effect kan hebben dat het aantal gerechtelijk behandelde dossiers toeneemt – een mogelijke indicatie van *net widening*.

Over het algemeen rapporteren respondenten dat er volgens hun geen sprake is van *net widening* als gevolg van de HTK, er zouden immers enkel dossiers gedagvaard worden die anders ook voor de rechtbank zouden komen. Toch bieden enkelen een alternatieve

⁵³ “‘Net widening’ or ‘widening the net’ is the name given to the process of administrative or practical changes that result in a greater number of individuals being controlled by the criminal justice system.” (Levinson, 2022, p. 1088)

zienswijze of stellen zij dat er mogelijks enige vorm van *net widening* plaatsvindt. Enkele respondenten halen terecht aan dat wetenschappelijk onderzoek nodig is om te meten of *net widening* optreedt.

4.9 POSITIEVE ERVARINGEN

Alle respondenten rapporteren positieve ervaringen met de HTK. Zoals eerder besproken, kan dit te wijten zijn aan een selectie-effect, waarbij respondenten met een positieve houding eerder deelnemen aan het onderzoek. De meest relevante positieve ervaringen worden hier besproken.

Vooruitgang op verschillende levensdomeinen

Volgens de respondenten zorgt een HTK traject ervoor dat beklaagden vooruitgang maken op verschillende levensdomeinen. Het succes van de HTK zou dus niet enkel recidivebeperking zijn, maar ook positieve evolutie op andere vlakken.

“En ik denk dat dat net het positieve is, dat je mensen echt kan zien evolueren: iemand die volledig aan de grond zit, met iemand die eigenlijk alles opnieuw heeft opgepakt.” (Respondent 5: SPOC)

Minder recidive

Opvallend is dat parketmagistraten vaak aanhalen dat een HTK traject een recidive vermindereffect heeft. Dit is een sterke wetenschappelijke uitspraak, waarover onderzoek schaars is. Mogelijks maken zij deze beoordeling op basis van hun perceptie van een verminderde instroom aan dossiers van beklaagden in een HTK traject.

“Ja, zeker. Ik zal het zo zeggen, ik heb van de trajecten die lopen, heb ik denk ik voor mij geen nieuwe feiten binnen gehad. Wat al heel veel wilt zeggen he.” (Respondent 19: parketmagistraat)

“Dat ik geen nieuwe dossiers binnenkrijg. Je ziet het heel vaak hé bij de HTK, als het traject goed loopt dan krijg je heel vaak geen nieuwe dossiers binnen of als je er binnenkrijgt, zijn die van een veel minder grote orde (...). Dus voor mij is dat positief, want ik heb werk.” (Respondent 11: parketmagistraat)

Energie

Een andere positieve ervaring is dat de betrokken actoren energie kunnen halen uit een HTK traject.

“(...) je komt altijd met zoveel energie terug van de zitting, omdat door die wisselwerking die je hebt en door die verschillende actoren die elk een rol spelen en door de manier waarop je met die mensen kan omgaan.” (Respondent 4: HTK rechter)

Aanklampend

Het aanklampende karakter van een HTK traject is volgens de respondenten positief. De beklagde zou door de regelmatige opvolgzittingen minder feiten plegen omdat het parket dit vaak zelf te weten komt wanneer de politie een nieuw proces-verbaal (PV) doorstuurt. Bij nieuwe feiten bestaat de mogelijkheid dat de rechter het traject stopzet en een effectieve straf uitspreekt, wat de beklagde wil vermijden. Daarbij wordt ook de snelheid waarmee een HTK traject wordt opgestart, ervaren als een factor die de daadkracht van deze justitiële interventie versterkt.

“Ik vind ook dat met dat snelrecht enzo, dat is echt handig. Hoe snel dat je soms kunt inspelen.” (Respondent 22: justitie-assistenten)

Ten slotte biedt ook de actieve begeleiding door hulpverlening en de afspraken bij de justitie-assistent mogelijkheden en middelen om de problematiek verder aan te pakken.

Goede rechters

Een parketmagistraat stelt dat een goede rechter, die de HTK voorziet, belangrijk is voor een behoorlijke werking van deze kamer.

“Ik denk dat het heel nauw samenhangt met de persoon die de HTK voorziet. Ik denk dat we daar in Gent met ons gat in de boter gevallen zijn.” (Respondent 11: parketmagistraat)

Ook de justitie-assistenten geven aan dat indien een rechter of procureur het geloof in de capaciteiten van een beklagde duidelijk maakt, dit een belangrijke rol kan spelen in diens motivatie en wil tot verandering.

4.10 NEGATIEVE ERVARINGEN EN KNELPUNTEN

Hoewel de respondenten vele positieve ervaringen rapporteren, worden er ook een aantal structurele knelpunten en negatieve ervaringen aangehaald.

‘Het stropt bij de hulpverlening’

Een fundamentele voorwaarde voor het welslagen van een hersteltraject is de beschikbaarheid van gepaste hulpverlening. In de praktijk blijkt echter dat wachtlijsten bij zorg- en hulpverleningsinstellingen een belangrijke barrière vormen, zeker voor gemotiveerde beklagden. Ondanks de bereidheid van het parket en de rechtbank om een kans te bieden, en ondanks de intrinsieke motivatie van de betrokkene, kan een traject zonder hulpverlening voor een actuele en acute problematiek moeilijk succesvol worden afgerond.

Vroeger in de DBK werden bij sommige hulpverleningsinstanties gereserveerde plaatsen voorzien.

“(...) vroeger hadden we (...) gereserveerde bedden in crisisopname zodat wij altijd DBK-cliënten konden plaatsen. Bij De Sleutel, in De Kiem. Dat is weggevallen, dat bestaat niet meer.” (Respondent 1: SPOC)

Het bestaan van gereserveerde plaatsen voor beklaagden met acute hulpnoden zou een waardevolle waarborg zijn. Het wegvallen hiervan blijkt een achteruitgang voor een reeds kwetsbare populatie binnen de strafrechtsbedeling. Justitie-assistenten staan hier evenwel anders tegenover. Zij nuanceren dat beklaagden in een HTK traject geen voorrangspositie zouden mogen innemen ten aanzien van andere justitiabelen, die eveneens acute hulpnoden kunnen hebben. Het toekennen van prioriteit op basis van de aard van een justitieel mandaat wordt door hen als oneerlijk ervaren binnen een bredere schaarste context. Wat zij echter wel als problematisch ervaren, is het verdwijnen van Vlaamse subsidies voor hulpverlening onder justitieel mandaat. In de HTK zijn drughulpverleningsorganisaties De Kiem en De Sleutel standvastige partners. Echter ontvangt De Kiem geen financiering meer voor hulp aan justitiabelen, wat tot gevolg heeft dat een groter aantal beklaagden naar De Sleutel wordt doorverwezen. Hierdoor nemen de wachtlijsten bij laatstgenoemde organisatie toe, wat een vicieuze cirkel van overbelasting creëert. Bovendien hanteren beide organisaties elk een unieke methode en werken zij met diverse doelgroepen, waardoor zij andere therapeutische accenten leggen. Voorheen liet deze diversiteit toe om cliënten gericht door te verwijzen op basis van hun noden, wat vandaag wegvalt. Dit ondermijnt de *responsivity* en *need-principes* van Bonta & Andrews (2007), wat de effectiviteit van een interventie kan aantasten.

“Ja, het gevolg daarvan is dat ik al een keer in HTK het aan het begin van het traject heb moeten stopzetten en een probatie heb moeten vragen, omdat het cocaïnetraject bij De Kiem net dé aangewezen hulpverlening was en dat dat dus niet kon onder HTK.” (Respondent 22: justitie-assistenten)

Juridische beperkingen

Het eerder vermeldde verbod op gelijktijdige opvolging door het Justitiehuis halen de meeste respondenten aan als een grote achteruitgang. Hierdoor wordt een belangrijke populatie uitgesloten van een hersteltraject, waarvan respondenten beargumenteren dat zij net diegenen zijn die het meeste baat zouden hebben bij een dergelijk traject. Daarnaast is voor sommigen de nieuwe maximumtermijn voor een hersteltraject ook een onnodige beperking, zoals eerder ook aangehaald.

“Ja het duurt zolang of het duurt. Kan dat voldoende zijn 18 maanden, ja natuurlijk. (...) Als het niet voldoende is, dan zou dat langer moeten kunnen.” (Respondent 11: parketmagistraat)

‘Si la plume est serve, la parole est libre’

Dit centrale adagium binnen het Belgisch strafrecht, dat primair van toepassing is op parketmagistraten, illustreert ook voor de zetelende magistratuur een belangrijk punt: de onafhankelijkheid van het eigen oordeel. Magistraten beoordelen individueel welk standpunt zij innemen in een bepaald dossier. Met betrekking tot de HTK wordt dit soms als een belemmering ervaren. Volgens enkele respondenten zullen sommige magistraten in mindere mate voorstander zijn van een herstelgerichte procedure en zullen zij terughoudend zijn om hiervan gebruik te maken, bijvoorbeeld wegens persoonlijke twijfels over de effectiviteit of de wenselijkheid hiervan. Anderen kunnen ervoor kiezen om in bepaalde omstandigheden geen beroep te doen op een hersteltraject, zoals in complexe dossiers.

“Men heeft ook het liefst dat het, het mogen veel feiten zijn, maar niet ongelofelijk complex.” (Respondent 6: parketmagistraat)

Ook morele oordelen of gevoelens kunnen een traject verhinderen. Indien een magistraat bijvoorbeeld geen voorstander is dat bepaalde zedenfeiten of -delinquenten een hersteltraject krijgen, zal die op basis hiervan belemmeringen kunnen opwerpen. Deze afwegingen kunnen in de praktijk dus een rem vormen op de toepassing van herstelgerichte justitie.

Geografie

Een laatste knelpunt betreft de geografische afbakening van de bevoegdheid van parketten en rechtbanken. In het huidige systeem wordt een dossier behandeld door het parket dat territoriaal bevoegd is voor de plaats waar het misdrijf werd gepleegd. Dit leidt tot praktische problemen wanneer de woonplaats van de beklaagde zich op aanzienlijke afstand bevindt van de plaats van de feiten en dus ook van het parket en de rechtbank waar het hersteltraject zou moeten doorgaan. Een voorbeeld hiervan is de situatie waarbij een persoon woonachtig in Oostende een misdrijf pleegt in Gent. In dat geval wordt het dossier behandeld door het Gentse parket, en zou het hersteltraject eveneens daar moeten plaatsvinden – inclusief de opvolging door het Justitiehuis Gent. Voor de beklaagde betekent dit dat die zich herhaaldelijk naar Gent moet verplaatsen, wat in de praktijk moeilijk realiseerbaar is en de retentie in het traject kan belemmeren. Een mogelijke oplossing ligt in de verdere uitrol van hersteltrajecten over het volledige Belgische grondgebied. Indien elders hersteltrajecten beschikbaar worden, kan het dossier worden overgedragen naar de rechtbank en het Justitiehuis van de regio waar de beklaagde woont, wat de toegankelijkheid en efficiëntie van hersteltrajecten kan verhogen.

4.11 DE PERMANENTE JURIDISCHE TWEDELIJNSBIJSTAND

De regeling van de permanente juridische tweedelijnsbijstand bestaat reeds sinds de DBK (zie Colman et al., 2011) en werd overgenomen in de HTK. Dit systeem houdt in dat bij elke zitting een piketadvocaat beschikbaar is om beklaagden zonder juridische bijstand te

vertegenwoordigen, in het bijzonder tijdens de inleidingszittingen. Wanneer een beklagde zich aanmeldt zonder advocaat, kan hij via dit systeem alsnog rechtsbijstand verkrijgen. Uit de interviews blijkt dat de meeste actoren positief staan tegenover deze regeling. Naast het fundamentele belang van juridische bijstand, benadrukken meerdere respondenten ook de motiverende en ondersteunende rol van de advocaat. Bovendien kan de advocaat ook toelichting verschaffen over de verschillende fasen van het HTK traject en de verwachtingen die van de rechtbank uitgaan. Zelfs voor beklagden die eerder al voor de rechtbank verschenen, kan de aanwezigheid van een advocaat een meerwaarde betekenen. Het HTK proces verschilt immers in belangrijke mate van de klassieke correctionele procedure. Opvallend is dat sommige parketmagistraten niet op de hoogte blijken te zijn van dit systeem, vermoedelijk omdat zij doorgaans niet aanwezig zijn op de zittingen van de HTK.

Eén respondent uitte kritiek op het systeem. Volgens deze respondent is het niet de taak van de overheid om gratis juridische bijstand óp de zitting te voorzien. In België is het niet verplicht om een advocaat te hebben in strafzaken, mensen worden immers geacht zichzelf te kunnen verdedigen. Zeker in de context van de HTK lijkt een dergelijk systeem niet opportuun, gezien de bij uitstek mensgerichtheid van de procedure. De respondent haalt verder aan dat dit systeem ook niet bestaat in gewone correctionele zaken, waar vaker juridisch-technische geschilpunten worden bepleit en waar een goede advocaat mogelijks nog meer nodig is.

Ten slotte wijzen observaties tijdens HTK zittingen aan dat het systeem in de praktijk niet altijd naar behoren functioneert. Tijdens een specifieke zitting kon de zaalwachter de piketadvocaat niet bereiken, waarna een aanwezige advocaat zich spontaan bereid toonde om een beklagde te vertegenwoordigen. Indien het beleid de permanente tweedelijnsbijstand wil behouden, is het wenselijk dat er in overleg met de lokale balie duidelijkere afspraken worden gemaakt om te waarborgen dat elke behoeftige beklagde effectieve toegang krijgt tot juridische bijstand.

4.12 DE PERCEPTIES VAN BEKLAAGDEN

Dit hoofdstuk bespreekt de percepties en ervaringen van beklagden die een traject binnen de HTK doorlopen. Drie beklagden werden geïnterviewd tijdens de zittingen van de HTK. Gezien deze beperkte steekproef moeten de bevindingen met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden. Niettemin bieden zij waardevolle inzichten in hoe beklagden zelf de procedure beleven.

Algemene perceptie van de HTK

Opvallend is dat de geïnterviewde beklagden, net als de formele actoren, ook positief staan ten aanzien van de HTK.

“Goh, ja, chapeau. Ik ben heel blij dat er zo’n dingen zijn, want anders zou ik nooit aan hulp geraakt zijn. En in de gevangenis zelf, ja daar gooien ze met drugs naar uw hoofd zeg maar. Ik ben blij dat ik naar zo’n traject ben terechtgekomen, ook al dat ik er ook de kantjes een beetje afloop.” (Respondent 21: beklaagde)

“Want ze leren u hier ook als persoon kennen en als je op één dag bij de rechtbank moet gaan en je straf wordt uitgesproken, zij zien gewoon hoe jij er uit ziet, maar zij weten niet wat voor persoon je bent hé. Ik vind dat hier het beste, je kan elkaar een beetje leren kennen ook.” (Respondent 20: beklaagde)

Beklaagden ervaren een traject in de HTK als behulpzaam en een belangrijke ondersteuning om hun leven terug op te nemen.

Overgang van DBK naar HTK

Twee van de geïnterviewde beklaagden waren in de DBK een traject gestart, wat vandaag nog loopt, of hadden vroeger al een DBK traject doorlopen. Zij werden gevraagd of ze een verschil ervaarden bij de overgang naar de HTK. Volgens hen verliep deze transitie vlot en zonder merkbare wijzigingen in de werking. De enige verandering betrof het stoppen van een rechter, die werd vervangen door een andere.

Direct dialoog met de rechter

De directe interactie met de rechter wordt door beklaagden verschillend ervaren. Sommige respondenten appreciëren het rechtstreekse contact.

“Dan weet je ook direct waar het op staat.” (Respondent 20: beklaagde)

Anderen zien het als confronterend en emotioneel belastend. Niettemin erkennen zij het belang van deze confrontatie, aangezien dit hen responsabiliseert en stimuleert om zich aan de eigen voorwaarden te houden. Bovendien benadrukken zij dat er altijd respectvol en menselijk met hen wordt omgegaan. Ook wanneer ze zelf hun mening gaven, werd dit hen nooit kwalijk genomen.

“Ze gaan ook om met u zoals je een mens bent. Ja, in een gevangenis of zo ben je al rap slechts een nummer.” (Respondent 21: beklaagde)

Informatievoorziening

Uit de interviews blijkt dat beklaagden bij het aangaan van een traject niet altijd goed geïnformeerd zijn over de werking en de verwachtingen binnen de HTK. Vaak zorgt stress ervoor dat de veelheid aan informatie niet goed onthouden wordt. De justitie-assistent en de advocaat spelen hierin een belangrijke rol door verdere toelichting en verduidelijking te bieden. Eén respondent wijst ook op de stress en de onzekerheid over het uiteindelijke eindvonnis, dat lang op zich kan laten wachten.

Het verschil met eerdere justitiële opvolging

In vergelijking met eerdere vormen van justitiële opvolging vinden beklaagden een hersteltraject intensiever. Een verschijning voor de jeugdrechtbank of probatievoorwaarden zijn minder aanklappend en worden negatief geëvalueerd in het licht van het menselijkere karakter van de HTK. Een beklaagde rapporteert dat opgelegde probatievoorwaarden eerder arbitrair zijn. Het feit dat een hersteltraject vanuit de beklaagde zelf moet komen, wordt als een voordeel ten opzichte van probatie ervaren. De HTK houdt voorts ook meer rekening met de persoonlijkheid en het verleden van de beklaagde, daar waar een klassieke zitting eerder bestempeland zou werken.

Frequente afspraken

Het frequent naar de rechtbank komen, wordt niet als negatief ervaren. Echter, wanneer de beklaagde zich bewust is van een terugval of misstap, wordt het als zwaarder ervaren om naar de zitting te gaan. Voorts worden de vele afspraken in het begin van het traject als belastend ervaren, maar na verloop van tijd wordt dit een gewoonte. Beklaagden benadrukken dat de grootste obstakels vooral voortkomen uit hun eigen gedrag en motivatie.

Evaluatie van de HTK als alternatief

In vergelijking met klassieke berechting beschouwen beklaagden de HTK als een meerwaarde. Weliswaar beklemtonen de respondenten het belang van motivatie, gezien de intensiviteit van een hersteltraject. Ook het onvoorspelbare karakter van een klassiek correctioneel eindvonnis wordt aangehaald als een reden om te opteren voor een hersteltraject. De belangrijkste voorwaarde voor het welslagen van een traject vinden beklaagden eerlijkheid, het naleven van de gemaakte afspraken, motivatie tonen en luisteren naar de rechter.

De relatie met de justitie-assistent

De relatie met de justitie-assistent ervaren de respondenten als positief. Doorgaans is er sprake van een open communicatie, maar de beklaagde zal niet alles vertellen, omdat de justitie-assistent een meldingsplicht heeft. Desondanks ontstaat er een soort van vertrouwensband door het frequente contact. De beklaagden zijn ook meestal tevreden met de justitie-assistent die zij toegewezen kregen. Deze persoon is belangrijk bij het begeleiden naar de hulpverlening, al hechten beklaagden veel belang aan de keuzevrijheid bij selecteren van de specifieke organisatie of hulpverleningsmodaliteit.

Reden voor deelname aan de HTK

De beklaagden ervaren twee grote voordelen in het doorlopen van een HTK traject. Ten eerste kan een succesvol traject resulteren in een gunstiger eindvonnis. De mogelijkheid tot het vermijden van een gevangenisstraf speelt in belangrijke mate mee in de keuze voor een hersteltraject. Ten tweede wordt een traject gezien als een kans om het eigen leven te verbeteren, waarbij de HTK een belangrijk instrument is om een keerpunt in de criminele

carrière van de beklaagde te helpen verwezenlijken. De criminologische wetmatigheid dat de meeste delinquenten zelf stoppen met het plegen van criminaliteit na verloop van tijd, waarbij *evidence-based* interventies enkel bijdragen aan het reeds gestarte *desistance* proces, blijft gelden (Bowen & Whitehead, 2016). De HTK is voor deze delinquenten een belangrijke ondersteuning.

4.13 RANDVOORWAARDEN

Dit hoofdstuk sluit af door in te gaan op de randvoorwaarden die de respondenten aangeven als belangrijk voor het optimaal functioneren van de HTK.

De justitie-assistent is heilig

Vele respondenten, vooral zij die direct betrokken zijn bij de HTK, beklemtonen de waarde van de justitie-assistent. Enkele citaten spreken voor zich.

“Mensen als justitie-assistenten verdienen een standbeeld.” (Respondent 6: parketmagistraat)

“(...) ik denk dat dan het initiatief moet stoppen, als de justitie-assistenten niet meer aanwezig kunnen zijn [op de zitting], dan denk ik dat we ermee moeten stoppen, omdat dan al het zinvolle van die samenwerking weg is hé.” (Respondent 4: HTK rechter)

“Dat is echt voor ons de schakel tussen de persoon eigenlijk. Dat is het Justitiehuis. Je mag gerust noteren ‘van onschatbare waarde’.” (Respondent 5: SPOC)

De aanwezigheid van de justitie-assistent óp de zitting blijkt van essentieel belang. Een respondent geeft aan dat er in de rechtbank van Oudenaarde ook een DBK bestaat, zij het een ‘light versie’. Door een gebrek aan capaciteit kan daar de justitie-assistent niet aanwezig zijn tijdens de zitting, maar het Justitiehuis bevindt zich op 450 meter van het gerechtsgebouw (Google, z.d.). De beklaagden dienen na de zitting zich naar het Justitiehuis te begeven om daar een eerste contact met een justitie-assistent te hebben.

“Dan moet je er nog altijd van uitgaan dat dat lukt en die niet halverwege zegt ‘foert’ (...) [in de HTK] weet je onmiddellijk dat die persoon de justitie-assistent is. Dat is toch nog een stuk vlotter dan ‘stap nu nog maar 500 meter’. Het is daar een beetje noodgedwongen de oplossing.” (Respondent 19: parketmagistraat)

Als de justitie-assistent na de zitting onmiddellijk de beklaagde kan aanspreken, is de drempel lager om daadwerkelijk een afspraak in te plannen voor het opmaken van een behandelplan. Uit de interviews blijkt voorts dat justitie-assistenten zelf hun aanwezigheid op de zitting als een substantiële meerwaarde beschouwen binnen het traject. Volgens hen beperkt hun rol zich niet tot het opstellen van verslagen, maar strekt hun meerwaarde zich uit tot de informele contacten en interacties met cliënten, die vaak van groot belang zijn voor

het opbouwen van vertrouwen en motivatie. De justitie-assistenten geven aan dat beklaagden zich gesterkt voelen door hun nabijheid tijdens de zitting, wat het engagement van de beklaagde tot deelname aan het traject kan vergroten. Dit vertrouwd gezicht kan in sommige gevallen ook bepalend zijn voor de bereidheid van beklagden om aanwezig te zijn op de zitting.

“Voilà, cliënten die anders niet zouden komen, die echt vragen: ‘Je gaat er toch zijn? Oké, dan ga ik ook mijn best doen om er te zijn.’” (Respondent 22: justitie-assistenten)

Daarnaast wijzen justitie-assistenten op het belang van directe en efficiënte communicatie met de rechter tijdens de zitting. Er kan *ad hoc* overlegd worden over de haalbaarheid van voorwaarden of praktische elementen zoals wachtlijsten in de hulpverlening, wat de efficiëntie van het proces ten goede komt. Daarnaast hebben justitie-assistenten een adviesfunctie in de beslissing over de uitsteltermijn van opvolgzittingen, onder meer inzake de wenselijkheid van een bepaalde termijn of in functie van praktische omstandigheden, zoals geplande vakanties of afwezigheden. Dit draagt bij aan de mensgerichte dynamiek en vergemakkelijkt de afstemming tussen de noden van zowel de beklaagde als de betrokken actoren.

Het Vlaamse beleid verzet zich evenwel tegen de aanwezigheid van de justitie-assistent op de zitting. Hiervoor verwijzen zij naar de drugsbegeleidingstrajecten in Brugge, waar een traject perfect zou werken zonder deze verplichte aanwezigheid.⁵⁴ Een belangrijke nuance is echter dat deze Brugse trajecten zich voornamelijk op *first offenders* richten⁵⁵, waarvoor het verloop van het traject minder complex is, zo verklaren de justitie-assistenten. In de HTK daarentegen gaat het vaker om meer complexe beklagdenprofielen die zwaardere problematieken hebben (zie hoofdstuk 5.2). De Gentse justitie-assistenten geven aan dat hun fysieke aanwezigheid in deze context een belangrijke voorwaarde is, gezien de nood aan directe opvolging, multidisciplinaire afstemming en efficiënte pragmatische beslissingen ter zitting.

Een toegankelijke hulpverlening

Zoals in het hoofdstuk ‘Negatieve ervaringen’ werd uiteengezet, is de toegang tot de hulpverlening een knelpunt in de HTK. In de meeste gevallen is hulpverlening een integraal onderdeel van een HTK traject, waardoor lange wachtlijsten de kans op het oplossen van de problematiek beperken. Een toegankelijke hulpverlening is desgevallend een belangrijke randvoorwaarde opdat de HTK optimaal zou functioneren. Iemand die wil, maar niet kan, heeft weinig aan een hersteltraject.

⁵⁴ Agentschap Justitie & Handhaving, Nota wetsontwerp MSS (III): hersteltrajecten, 24 januari 2023, 3.

⁵⁵ Agentschap Justitie & Handhaving, Nota wetsontwerp MSS (III): hersteltrajecten, 24 januari 2023, 3.

“Wij kunnen altijd rechtbankje spelen hé. We hebben niet veel nodig: een voorzitter, een griffier, een procureur en dossiers. En problematieken die zijn er genoeg. Maar als wij niet via het Justitiehuis als brug naar het hulpverlenend landschap die mensen daar ergens kunnen aanmelden om met zaken te gaan werken, dan kunnen wij beter de boeken gewoon toedoen.” (Respondent 1: SPOC)

‘Pro-Deo et sancto Yvone!’

Deze spreuk verwijst naar de Heilige Sint-Ivo, “een scherpzinnig advocaat die zijn kennis van het recht ten dienste van de armen stelde” (Van Cauter, 2013), en weerspiegelt voor een deel de rol van de advocaat in de HTK. Een aanzienlijk deel van de HTK beklagden beschikt niet over de noodzakelijke middelen om een advocaat te raadplegen. Hiertoe kunnen deze personen een beroep doen op het pro deo systeem. Een goede advocaat kan voor de meest kwetsbaren een belangrijke houvast zijn tijdens het langdurige traject. Zoals in het hoofdstuk ‘Kerntaken en werkmethode’ uiteengezet, speelt de advocaat vaak ook een motiverende en begeleidende rol tijdens het traject. Doordat advocaten lang gemandateerd blijven, wordt het pro deo systeem extra belast. Daarnaast kan het zijn dat beklagden die in het begin onvermogen waren, maar doorheen het traject werk vinden, plots wel zelf moeten instaan voor het betalen van hun advocaat en zo door hun eigen vooruitgang genoodzaakt zijn hoge kosten te maken (zie ook Colman et al., 2011). Als laatste geven advocaten ook aan dat de administratieve last voor hun pro deo aanstelling vaak op hun eigen schouders komt te vallen.

“(...) dus je werkt dan in kader van pro deo, dat zijn ook mensen waarbij dat hun administratie een warhoop is. Dus als je dan vraagt ‘ik heb dit en dit nodig voor mijn aanstelling’, je gaat het vooral zelf moeten zoeken. Tegen dat je al die documenten hebt, is dat zeer moeilijk.” (Respondent 17: advocaat)

Daarbij is het ook aannemelijk dat het vooral de kwetsbaarste personen zijn, zoals dakloze mensen, waarvan deze administratie het moeilijkst loopt.

De positie van de advocaat binnen de HTK dreigt dus op de helling te komen staan voor de meest kwetsbare beklagden. Een randvoorwaarde is het behoud van de toegang tot de advocaat, aangezien deze actor vaak een belangrijke rol kan spelen in het motiveren en engageren van de cliënt en onrechtstreeks kan bijdragen aan het welslagen van een traject. Hiertoe kan een mogelijke versoepeling van de pro deo aanstelling aanbevolen zijn.

Kwalitatieve processen-verbaal

Parketmagistraten halen voor hun onderzoek en de oriëntatie van een dossier grotendeels informatie uit het PV. Een belangrijke randvoorwaarde voor een effectieve toeleiding naar de HTK is de kwaliteit van deze PVs. Echter verwijzen meerdere respondenten naar het gebrek aan diepgang van de politieverhoren, waarbij vaak uitsluitend op de feiten wordt gefocust en aandacht voor een mogelijke problematiek of de persoonlijke context van de

verdachte ondergeschikt is. Dit maakt het moeilijker voor parketmagistraten om een adequate inschatting te maken over de toepasselijkheid van een hersteltraject. Informatierijke PVs vormen daarom een noodzakelijke randvoorwaarde voor een correcte en efficiënte toeleiding naar de HTK.

Een breed en uitgebouwd hulpverleningsnetwerk bij het Justitiehuis

Met de uitbreiding van het toepassingsgebied van de HTK naar diverse problematieken, wordt het noodzakelijk dat het Justitiehuis actief opzoek gaat naar nieuwe samenwerkingspartners binnen het hulpverleningslandschap. Om tegemoet te komen aan de uiteenlopende profielen en noden van beklaagden, is een netwerkuitbreiding nodig om daadkrachtige en aangepaste hulpverlening te voorzien conform de RNR-principes (Bonta & Andrews, 2007).

Een behapbare werklast

Een laatste, structurele randvoorwaarde voor het adequaat functioneren van de HTK is de algehele werklast voor de betrokken actoren. Respondenten, inzonderheid parketmagistraten, geven aan dat de algemene werklast bijzonder hoog is. Voor hen betekent dit concreet dat zij er soms voor kiezen om geen dagvaarding op te stellen, omdat het opmaken hiervan – inclusief het schrijven van de zittingsnota – een halve werkdag in beslag kan nemen. Dit is een bedreiging voor de HTK, aangezien toeleiding naar deze kamer een dagvaarding vereist. In het licht van deze bevinding is het aangewezen om werklastmetingen uit te voeren en te overwegen hoe administratieve dagvaardingsvereisten kunnen worden vereenvoudigd.

4.14 CONCLUSIE

Deze paragraaf bespreekt de belangrijkste bevindingen omtrent de percepties over de HTK en, waar mogelijk, wordt een vergelijking gemaakt met de eerdere procesevaluatie van de DBK door Colman et al. (2011).

De kerntaken en werkmethoden van parketmagistraten, rechters en advocaten bleven in grote lijnen onveranderd. De SPOCs volgen de beklagde nauwgezet op en de rechter evalueert op geregelde tijdstippen diens vooruitgang. De rol van advocaten blijft dubbel, net als vroeger (Colman et al., 2011): enerzijds juridische bijstand, anderzijds een motiverende-begeleidende rol. Een van de doelstellingen van de transitie van de DBK naar HTK was om de methodologie te behouden en enkel het toepassingsgebied uit te breiden. Het lijkt er op dat deze doelstelling is behaald, gezien ook beklaagden geen fundamenteel verschil ervaren met de vroegere DBK.

Een belangrijk verschil met vorig onderzoek is het wegvallen van de liaison. Waar deze figuur in de DBK als cruciale brug fungeerde tussen justitie en de drughulpverlening (Colman

et al., 2011), is deze taak nu in grote mate overgenomen door de justitie-assistent. In tegenstelling tot het eerdere beperkte belang dat aan de justitie-assistent werd toegekend (Colman et al., 2011), zijn zij vandaag essentieel voor de goede werking van de HTK. De aanvankelijke bezorgdheid dat het vervangen van de liaison (met beroepsgeheim) door de justitie-assistent (met meldingsplicht) ten koste zou gaan van de open houding van beklagden blijkt in de praktijk ongegrond.

De verhoogde intensiteit van opvolging vertaalt zich in een grotere tijdsinvestering, vooral voor justitie-assistenten en advocaten. Hoewel de HTK procedure arbeidsintensief is, rapporteren rechters en parketmagistraten geen grote werklasttoename in vergelijking met klassieke correctionele dossiers.

Het contact en de samenwerking tussen de HTK actoren verloopt doorgaans soepel, net als vroeger (Colman et al., 2011). Door het wegvallen van de liaisons, is er geen verwarring meer over de taakverdeling met de justitie-assistenten (Colman et al., 2011). Alle actoren hebben respect voor elkaars rol en eigenheid en er ontstaat geen rolverwarring. Toch blijft de informatie-uitwisseling voor advocaten een knelpunt, voornamelijk door de soms laat-tijdige beschikbaarheid van verslagen. Een geautomatiseerd e-mailsysteem kan een mogelijke oplossing zijn. Ook de relatie tussen actoren en beklagden blijft positief (Colman et al., 2011). Zowel parketmagistraten als rechters waarderen het directe contact met de beklagde. Justitie-assistenten geven daarnaast aan een betere professionele band te hebben met HTK cliënten dan bij andere justitiële mandaten.

Vele respondenten hebben overwegend positieve ervaringen met de HTK. Beklaagden maken volgens respondenten vooruitgang op meerdere levensdomeinen, vertonen minder recidive en ervaren een meer aanklappende opvolging. De flexibiliteit en individuele afstemming van trajecten worden als kernsterktes beschouwd. Voorts ervaren sommige actoren meer energie na een zitting en wordt aangehaald dat de HTK uitstekende rechters heeft. Niettemin blijven enkele knelpunten uit de DBK periode bestaan, zoals een moeilijke toeleiding naar de hulpverlening en scepticisme bij sommige magistraten (Colman et al., 2011). Nieuw zijn bezorgdheden over wettelijke bepalingen – zoals het verbod op gelijktijdige opvolging en de tijdsbeperking van trajecten – alsook over geografische bevoegdheidsverdelingen die in de praktijk belemmerend werken. Deze knelpunten dreigen, zonder hervormingen of tegemoetkomingen, de werkbaarheid van het model te ondermijnen, ondanks het brede draagvlak in de praktijk.

Ook de beklagden staan positief ten aanzien van de HTK. Consistent met vorige bevindingen ervaren zij grote verschillen met andere justitiële maatregelen (Colman et al., 2011). De gevangenis wordt duidelijk als een negatieve omgeving ervaren voor mensen met een drugsproblematiek. Het vermijden van deze gevangeniscontext lijkt deels mee te spelen in

de keuze voor een traject, naast de kans om het eigen leven te verbeteren. Beklaagden ervaren voorts geen verschillen in de werking bij de transitie van de DBK naar HTK.

De evaluatie van de permanente juridische tweedelijnsbijstand toont een genuanceerder beeld dan voorheen: waar dit vroeger door advocaten positief werd onthaald, bestaan vandaag twijfels over de noodzaak van dit systeem (Colman et al., 2011). Deze bevinding beklemt de nood aan regelmatige evaluatie en opvolging van dit model. Een andere minder eenduidige bevinding betreft het risico op *net widening* (Colman et al., 2011). De meeste actoren denken dat dit effect zich niet voordoet, maar sommige respondenten denken hier meer genuanceerd over. Enkelen halen overigens terecht aan dat wetenschappelijk onderzoek hierover nodig is.

Tot slot verschillen vele randvoorwaarden ten opzichte van vorig onderzoek. De nood aan toegankelijke hulpverlening, met minimale wachtlijsten, blijft evenwel bestaan (Colman et al., 2011). Anderzijds zijn nieuwe voorwaarden naar voren gekomen, zoals de aanwezigheid van de justitie-assistent op de zitting en een uitbreiding van het hulpverleningsnetwerk. Bovendien blijkt de advocaat voor de meest kwetsbaren een belangrijke rol te spelen bij het motiveren en responsabiliseren van deze beklagden. Als laatste halen vooral parketmagistraten aan dat de werklast hoog is, waardoor dagvaardingen soms vermeden worden. Een behapbare werklast is desgevallend een randvoorwaarde voor het optimaal functioneren van de HTK.

Samenvattend tonen de positieve percepties ten aanzien van de HTK aan dat de probleemoplossende filosofie in de praktijk breed wordt gedragen. Bovendien lijkt de samenwerking tussen justitie-assistenten, rechters, advocaten, parketmagistraten en beklagden een gevoel van gedeeld eigenaarschap te creëren over het traject. In vergelijking met andere procedures en maatregelen, zoals probatie, lijkt dit een unieke dynamiek binnen de strafrechtbedeling. Om het potentieel van dit geïnnoveerd *problem-solving* model volledig te realiseren, is echter een proactieve investering in randvoorwaarden, knelpunten en multidisciplinaire samenwerking vereist.

5. DE KENMERKEN VAN DE HTK BEKLAAGDE

Dit hoofdstuk beantwoordt de tweede onderzoeksvraag: ‘Wat zijn de kenmerken van de HTK beklagde?’. In hoofdstuk 3.1 werd reeds uitgezet hoe de wetgever het daderprofiel van de HTK beklagde benadert. Daartoe werden zeven cumulatieve voorwaarden in de tekst van de wet geïdentificeerd. Deze voorwaarden bieden echter weinig concrete informatie over de specifieke kenmerken die een beklagde moet vertonen om in aanmerking te komen voor een hersteltraject. Ook het wetsontwerp en de voorbereidende werken besteden weinig aandacht aan de verdere afbakening van het profiel van de beoogde beklagde. Wel wordt benadrukt dat de onderliggende problematiek “ruim gezien” moet worden⁵⁶, zodat hulpverlening breed kan ingezet worden en verschillende problematische levensdomeinen kan omvatten. Wat die ruime problematiek precies inhoudt, blijft echter vaag. Er wordt enkel vermeld dat naast verslavingsproblematieken ook agressie- en psychosociale problematieken in aanmerking komen voor een hersteltraject.⁵⁷ Hierdoor beschikt het OM over discretionaire ruimte bij de selectie van zaken: “Het openbaar ministerie dagvaardt de zaken die volgens haar in aanmerking komen voor het opleggen van hersteltrajecten op de specifieke kamer”.⁵⁸ Dat deze ruimte wordt gelaten, is niet onlogisch gezien de wetgeving gebaseerd is op eerdere positief geëvalueerde projecten. Zoals eerder aangehaald, is de DBK – net als andere projecten in andere arrondissementen – ontstaan vanuit een bottom-up context. Mogelijks wilde de wetgever hier ook ruimte voor beleid laten bij de toepassing van hersteltrajecten.

Om een beter inzicht te krijgen in hoe de verschillende actoren binnen de HTK het profiel van de beklagde definiëren, werden interviews afgenomen met justitie-assistenten, parketmagistraten en rechters. Daarnaast werd een dossierstudie uitgevoerd om het daadwerkelijke profiel van beklagden, die gedagvaard worden in de HTK, in kaart te brengen.

5.1 DE VISIE VAN HTK ACTOREN OP HET BEKLAAGDENPROFIEL

Dit hoofdstuk gaat in op de percepties van justitie-assistenten, rechters en parketmagistraten over welke profielen instromen of zouden moeten instromen in de HTK. Ook advocaten werden gecontacteerd, maar gaven destijds geen antwoord. De dataverzameling en -analyse vond plaats in het eerste semester van academiejaar 2024-2025, waarover een opdracht werd gemaakt in kader van de stage (Minne & Buyl, 2024). Dit gehele hoofdstuk werd op deze opdracht gebaseerd, waardoor hier verder niet meer expliciet naar gerefereerd wordt.

⁵⁶ Wetsontwerp HTK, 11.

⁵⁷ Wetsontwerp HTK, 11.

⁵⁸ Wetsontwerp HTK, 14.

5.1.1 A PRIORI: DAGVAARDINGSWAARDIG?

Het parket hanteert de opschalingsfilosofie, waarbij prioritair wordt afgetoetst of een dossier buitengerechtelijk kan afgehandeld worden. Wanneer een buitengerechtelijke afhandeling faalt, zal het parket overgaan tot dagvaarding. Afhankelijk van de aard van het dossier en het profiel, zal de beklaagde ofwel voor de klassieke correctionele rechtbank of voor de HTK gedagvaard worden. In gevallen waarbij een buitengerechtelijke afhandeling niet opportuun is, zoals wanneer vroegere justitiële maatregelen mislukten of wanneer de feiten te ernstig zijn, kan het parket verkiezen om de verdachte meteen te dagvaarden.

5.1.2 INCLUSIECRITERIA

Deze paragraaf bespreekt de inclusiecriteria voor een HTK traject. De respondenten werden bevraagd over welke elementen zij als belangrijke signalen beschouwen bij het overwegen van een hersteltraject.

Een complexe problematiek

Allereerst geven respondenten aan dat verdachten met problemen op meerdere levensdomeinen eerder in aanmerking zullen komen voor een HTK traject. De complexiteit van het beklagenprofiel kan bijdragen aan een onmiddellijke dagvaarding, indien de parketmagistraat het niet opportuun acht de minder intensieve BEM of Proefzorgprocedure te hanteren. De respondenten rapporteren dat multiproblematieken vaak een acuut karakter hebben, wat een HTK traject meer gelegen maakt.

Probleeminzicht en probleemervaring

De respondenten identificeren probleeminzicht als een belangrijke voorwaarde.

“Heel belangrijk zijn de basisvoorwaarden, dat er schuldinzicht en probleeminzicht moet zijn, dat is het A en het B van een beslissing tot oriëntatie van een dossier op HTK.” (Respondent 1: SPOC)

“Er moet probleeminzicht zijn hé. Anders gaan ze er niet aan werken.” (Respondent 2: justitie-assistenten)

“Ik denk dat we met iedereen kunnen werken die probleeminzicht heeft en wilt een oplossing zoeken voor een probleem” (Respondent 4: HTK rechter)

De voorwaarde van probleeminzicht is voorts gelinkt aan het vierde wettelijk criterium, dat motivatie vereist in hoofde van de beklaagde. Indien de verdachte verklaart geen probleem te hebben, zal de parketmagistraat in mindere mate geneigd zijn deze te dagvaarden voor de HTK. Een belangrijke nuance is echter probleemervaring, wat verdergaat dan het louter inzien van de problematiek.

“Dus ik denk wel dat probleeminzicht? Ja. Maar het zelf als problematisch ervaren, vind ik ook wel een belangrijke. En je gaat bij mijns inziens niet werken aan een probleem als je dat zelf niet als problematisch ervaart.” (Respondent 2: justitie-assistenten)

Een drugsverslaafde zou, volgens deze respondent, eerder diens middelengebruik als problematisch ervaren door de directe impact op het eigen lichaam en het sociale leven. Gezien de materiële uitbreiding van hersteltrajecten denkt deze respondent dat mensen met een andere problematiek dit minder snel zullen ervaren. Een persoon met een agressieproblematiek kan het eigen gedrag intern rechtvaardigen (bijvoorbeeld door te stellen: ‘Die ander heeft het zelf uitgelokt!’), terwijl diezelfde persoon tegelijkertijd rationeel kan communiceren dat het handelen problematisch is. Een gelijkaardige situatie kan zich voordoen bij zedendelicten, zoals in het geval van het bezit van beeldmateriaal van seksueel misbruik van kinderen, waarbij het gedrag wordt geminimaliseerd met uitspraken als: ‘Ik schaad daar toch niemand mee, ik raak hen zelfs niet aan?’. In dergelijke gevallen wordt het eigen handelen cognitief niet als problematisch geïnterpreteerd, maar wordt het gedrag en de impact ervan geneutraliseerd (Sykes & Matza, 1957). Naar de buitenwereld toe wordt daarentegen vaak een meer verantwoordelijke houding gecommuniceerd. Volgens de respondenten kan deze ingesteldheid het slagen van een HTK traject belemmeren

Bij de aanvang van een traject stellen de respondenten dat de aanwezigheid van probleemervaring geen vereiste is, maar toch moet hiernaar gewerkt worden. Het traject zal pas eindigen als de beklagde niet langer gemotiveerd is, waartoe probleemervaring een belangrijke factor kan zijn.

De leeftijd

Onder de respondenten bestaat er geen eenduidige visie over de leeftijd van de beklagde als mogelijk inclusie- of exclusiecriteria voor deelname aan een hersteltraject. Sommigen beschouwen leeftijd als een cruciale factor, terwijl anderen wijzen op de complexiteit van de relatie tussen leeftijd en de HTK. Op de vraag of een jeugdige leeftijd een bepalend criterium vormt binnen het kader van een hersteltraject, antwoordt Respondent 6 (parketmagistraat): *“Ja, maar niet uitsluitend.”* Elementen zoals het aantal gerechtelijke antecedenten spelen soms een grotere rol in de beslissing tot dagvaarding

Andere respondenten beschouwen leeftijd als een indicatie van een *high-risk/high-need* profiel. Een jeugdige leeftijd zou bij hen een rol spelen in de beslissing tot een HTK traject. Zo beschouwen justitie-assistenten een jonge leeftijd als een doorslaggevend criterium, waarbij jongeren expliciet de voorkeur genieten. De overige respondenten hanteren een meer genuanceerde benadering, waarbij jeugdige leeftijd weliswaar als risicofactor wordt meegenomen, maar niet op zichzelf beslissend is.

Eerlijkheid

Hoewel de wet expliciet verwijst naar motivatie als voorwaarde voor deelname aan een HTK traject⁵⁹, wordt eerlijkheid vaak als impliciete, maar essentiële component beschouwd. Cruciaal hierbij is dat de beklaagde tijdens opvolgzittingen open communiceert over mogelijk herval of nieuwe strafbare feiten. Deze openheid wordt systematisch benadrukt op elke zitting. Rechters erkennen en waarderen deze eerlijkheid expliciet, en moedigen de beklaagde aan om deze houding ook in de toekomst vol te houden. Er wordt daarbij rekening gehouden met het feit dat een traject met vallen en opstaan verloopt. Enkel wanneer de beklaagde bereid is om hierover transparant te zijn, ontstaat er ruimte voor een constructieve aanpak en begeleiding.

Positief verloop van eerdere justitiële maatregelen

Eerder opgelegde voorwaarden in het kader van VOV (vrijheid onder voorwaarden) of probatie kunnen een waardevolle indicatie vormen voor de slaagkansen van een traject binnen de HTK. Wanneer een beklaagde in het verleden heeft aangetoond in staat te zijn afspraken na te komen en voldoende stiptheid aan de dag te leggen, kan dit voordelig zijn bij de beoordeling van de geschiktheid voor een hersteltraject. Omgekeerd kan een negatieve afloop van eerdere justitiële maatregelen aanleiding geven tot terughoudendheid om een beklaagde toe te leiden naar de HTK. In dergelijke gevallen kan de parketmagistraat oordelen dat een dagvaarding voor de reguliere correctionele rechtbank meer aangewezen is.

“(...) dan gaan we die verslaggeving in detail al lezen en dan zien we of die persoon überhaupt in staat is voorwaarden na te leven of dat die meewerkt aan begeleiding, dat is een belangrijk argument.” (Respondent 1: SPOC)

5.1.3 EXCLUSIECRITERIA

De wet voorziet reeds in twee uitsluitingsgronden voor deelname aan een hersteltraject: het verbod op gelijktijdige opvolging door het Justitiehuis en het verbod voor dossiers onder mandaat van de strafuitvoeringsrechtbank.⁶⁰ In dit hoofdstuk worden bijkomende, buitenwettelijke exclusiecriteria besproken, zoals deze naar voren kwamen in de interviews met de betrokken actoren.

Draagkracht van de beklaagde

“Maar natuurlijk om een traject te doen, moet je het wel aankunnen. Je kan dan wel mentale problemen hebben, (...) maar je moet het verstandelijk wel een beetje aankunnen.” (Respondent 5: SPOC)

⁵⁹ Art. 190sexies §1 °1 Sv.

⁶⁰ Art. 190sexies §1 °2,°3 Sv.

Het citaat geeft weer dat de draagkracht van de beklaagde een doorslaggevend element is bij de beoordeling van de geschiktheid voor een hersteltraject. Wanneer een persoon onvoldoende in staat is om de procedure te begrijpen – bijvoorbeeld vanwege een beperkte cognitieve capaciteit, zoals een laag IQ – kan een parketmagistraat besluiten dat deelname aan een hersteltraject niet haalbaar is. Aanvullend benadrukken sommigen dat de aanwezigheid van een ondersteunend netwerk rond de beklaagde een belangrijke factor is bij het inschatten van de draagkracht. Ook personen met een lage intellectuele capaciteit kunnen succesvol een hersteltraject doorlopen, mits voldoende ondersteuning door bijvoorbeeld familie of vrienden.

Ook bij personen met ernstige psychische kwetsbaarheden, die formeel nog toerekeningsvatbaar zijn, kan een lage mentale weerbaarheid een HTK traject bemoeilijken. De huidige Belgische strafwet hanteert een scherpe scheiding tussen toerekeningsvatbaarheid en ontoerekeningsvatbaarheid⁶¹, waardoor sommige personen met een beperkte draagkracht toch binnen het strafrecht vallen. Tegelijk merken anderen op dat net deze kwetsbare groep vaak gebaat zou zijn bij de omkadering van een HTK traject. Anderzijds zouden bepaalde profielen, gezien hun beperkte draagkracht, meer kunnen profiteren van een begeleiding binnen een klassiek probatiemodel, dat minder zwaar belastend is. Het is daarom van belang dat zowel parketmagistraten als rechters alert zijn voor signalen van mentale kwetsbaarheid, en in bepaalde gevallen opteren voor een eindzitting met een alternatieve strafmodaliteit.

Verkoop uit winstbejag in drugsdossiers

Verschillende respondenten beschouwen het verkopen van verdovende middelen vanuit louter winstbejag als een uitsluitingsgrond voor de HTK. Deze redenering vertrekt vanuit de veronderstelling dat dergelijk gedrag niet voortkomt uit onderliggende problematieken, maar louter economisch gemotiveerd is. Niet alle respondenten delen deze visie. Een parketmagistraat wijst op het belang van nuance en waarschuwt voor een te snelle generalisering. Ook achter deze misdrijven kunnen persoonlijke of maatschappelijke problemen schuilgaan, zoals een verslavingsproblematiek of financiële druk in kwetsbare gezinssituaties. Deze contextuele factoren moeten zorgvuldig worden meegenomen in de beoordeling.

“Maar bijvoorbeeld uit winstbejag snap ik. Alhoewel er wel andere problematieken zouden kunnen zijn, want waarom verkoop je uit winstbejag? Maar wat is winstbejag? Je kunt ook een koopverslaving hebben.” (Respondent 6: parketmagistraat)

⁶¹ Art. 71 Sw.

Meerdere daders in één strafdossier

Voor sommige respondenten vormen meerdere daders in één dossier vaak een uitsluitingsgrond voor een HTK traject. Het blijkt complex om gelijktijdig met verschillende personen binnen hetzelfde traject te werken. Verschillen in tempo en engagement tussen beklaagden kunnen leiden tot spanningen en een moeizaam verloop van het traject. Toch pleit een respondent voor een individuele beoordeling van elk dossier met meerdere betrokkenen.

“(...) je kunt afvragen; ‘Maar is dat dan zo moeilijk?’ Wij denken heel vaak nog in vakken, je kunt perfect zeggen: ‘We maken een dubbel van dat dossier, we splitsen dat af, die gaat naar HTK en die gaat naar de [klassieke] correctionele rechtbank’ (...) Misschien denken wij daar nog te veel in procedurele moeilijkheden.” (Respondent 6: parketmagistraat)

Het is belangrijk dat de parketmagistraat hierin een afweging maakt op basis van de concrete omstandigheden.

Een voorbeeld: “Stel nu onze jongen, die overal op scoutsfuiven gaat motten, maar de ene keer is hij met Jim mee, de volgende keer is hij met de Kevin mee, de volgende keer is hij met Lesley mee en die slaan ook allemaal graag. Maar slechts ene keer. Terwijl ik kijk dat die ene gast een probleem heeft en die anderen dat zijn pipo's die erbij lopen he. Je kent dat dan, die heeft dan een duw gegeven, mee stoer gedaan, enen aangewezen maar het is altijd het centrale figuur dat altijd die slagen uitdeelt. Dan hebben we een probleem natuurlijk hé.” (Respondent 6: parketmagistraat)

In sommige gevallen kan bijvoorbeeld de centrale figuur met een duidelijke problematiek (zoals een agressieprobleem) wel baat hebben bij een HTK traject, terwijl voor anderen een alternatieve afhandelingswijze, zoals een BEM procedure, meer geschikt is.

Irreguliere verblijfsstatus en anderstaligen

Een beklaagde zonder wettig verblijf in België is volgens verschillende respondenten een praktisch en juridisch obstakel voor deelname aan een hersteltraject. Personen zonder geldige verblijfsstatus beschikken vaak niet over een vast adres, wat het versturen en betekenen van gerechtelijke documenten, zoals een dagvaarding, bemoeilijkt. Hieraan gelinkt is anderstaligheid. De Vlaamse hulpverlening opereert hoofdzakelijk in het Nederlands, wat voor anderstalige personen een significante drempel is. Het voorzien van een tolk bij elke opvolgzitting wordt als omslachtig en verdragend ervaren. Beide factoren – irreguliere verblijfsstatus en anderstaligheid – bemoeilijken de praktische uitvoering van een hersteltraject en vormen aldus een exclusiecriteria.

Gerechtelijke antecedenten

Ook gerechtelijke antecedenten spelen een rol in de beslissing van de parketmagistraat in de oriëntering naar de HTK. In het geval van ongunstige antecedenten wordt doorgaans gekozen voor een dagvaarding voor een reguliere correctionele kamer. Wat als 'ongunstig' wordt beschouwd, is vaak een appreciatie van de parketmagistraat. Zo wordt het strafblad soms geïnterpreteerd in functie van de leeftijd van de beklaagde. Een blanco strafblad bij een vijftigjarige weegt doorgaans zwaarder door dan bij een negentienjarige, aangezien de eerstgenoemde gedurende een langere periode geen strafbare feiten pleegde.

Ook het KID-*tag*-project, dat de communicatie tussen het jeugdparquet en het reguliere parket tracht te verbeteren, speelt hier een rol. Jeugdige delinquenten die bijna meerderjarig worden en een gevaarlijk profiel hebben, krijgen een KID-*tag* toegewezen. Wanneer de delinquent meerderjarig wordt en opnieuw in contact komt met het parket, krijgt de parketmagistraat op basis van deze *tag* informatie over de jeugdhistoriek van de jongvolwassene. Zo kan de parketmagistraat een geïnformeerde beslissing nemen over het oriënteren van deze personen. Hoewel een KID-*tag* vaak wijst op zware antecedenten uit de minderjarigheid, hoeft dit niet noodzakelijk tot uitsluiting te leiden. Er kan individueel overwogen worden of een jongere baat zou kunnen hebben bij een hersteltraject.

5.1.4 HET BELANG VAN EEN PROCES-VERBAAL

PVs vormen een essentiële bron van informatie voor het OM, aangezien parketmagistraten verklaren hun dossieroriëntatie hoofdzakelijk hierop te baseren. Verschillende respondenten geven aan dat de kwaliteit en diepgang van deze PVs sterk kan variëren.

"(...) 'Kan de politie meer details aanbrengen?' Ja, dat denk ik wel. In de ideale wereld wel." (Respondent 6: parketmagistraat)

"(...) soms moet ik echt kantschriften terugsturen, want politie focust heel vaak in een verhoor op de feiten zelf (...) het is wel nog vaak dat ik denk 'ik kan mijn beslissing niet nemen op basis van dit PV.'" (Respondent 10)

Bij misdrijven met betrekking tot drugs, zoals bezit of verkoop, wordt door politiediensten doorgaans nagegaan of er sprake is van problematisch gebruik. Hierdoor krijgt het parket zicht op mogelijke psychosociale of verslavingsgerelateerde factoren in het dossier, wat de beoordeling van de geschiktheid voor een hersteltraject ten goede komt. Bij dossiers met andere kwalificaties blijkt deze diepgang in de vraagstelling vaak afwezig. Hierdoor wordt het voor de parketmagistraat moeilijker om in te schatten of de verdachte kampt met bijvoorbeeld agressieproblemen of andere psychosociale kwetsbaarheden. Om dit te onderwerpen wordt het aanbevolen om modelvragenlijsten op te stellen die systematisch peilen naar de bredere context van de verdachte. Dergelijke instrumenten zouden de politie

kunnen ondersteunen in het verzamelen van meeromvattende informatie tijdens verhoren, waardoor het parket beter in staat is om het dossier adequaat te oriënteren.

Tegelijkertijd erkennen de respondenten dat het in de praktijk niet altijd haalbaar is om uitgebreide verhoren te voeren. Politiediensten worden vaak geconfronteerd met een hoge werklast, waardoor lange en diepgaande gesprekken met verdachten niet altijd mogelijk zijn. Hoewel de geïnterviewde magistraten begrip tonen voor deze werkomstandigheden, blijft de vraag naar meer kwalitatieve informatievoorziening in PVs nadrukkelijk bestaan. Zonder voldoende gegevens is de parketmagistraat vaker aangewezen op intuïtieve beoordeling, wat de rechtszekerheid van de verdachte niet altijd ten goede komt. Hoe vollediger de informatie in het dossier, hoe waarschijnlijker het lijkt dat het dossier adequaat wordt afgehandeld.

5.1.5 HIGH-RISK/HIGH-NEED: HET PARKET DIAGNOSTICEERT

Uit de interviews blijkt het voor de respondenten niet eenvoudig duiding te geven bij wat precies onder *high risk/high-need* verstaan wordt. Een dergelijk profiel blijkt juridisch moeilijk af te bakenen, waardoor de identificatie ervan vaak gebeurt op basis van intuïtie of buikgevoel. Niettemin worden doorheen de gesprekken enkele terugkerende kenmerken of ‘pijlers’ benoemd die richtinggevend kunnen zijn voor het herkennen van dit profiel. Zo verwijzen meerdere respondenten naar een beperkte bereikbaarheid van de betrokkene, het bestaan van ernstige verslavingsproblematieken, een grote nood aan hulpverlening op meerdere levensdomeinen, en een verhoogd risico op recidive. Ook het cumulatief karakter van dossiers en een toenemende ernst van de gepleegde feiten zijn mogelijke alarmsignalen.

“Soms is een klein misdrijf een enorme kapstok om van alles op te hangen.” (Respondent 6: parketmagistraat)

“Mensen waarvan we vrij zeker zijn dat als er aan het probleem niet gewerkt wordt, dat ze gaan recidiveren (...)” (Respondent 10: parketmagistraat)

Verder kan ook een jeugdige leeftijd een aspect zijn van het *high risk/high-need* profiel, gelet op de kwetsbaarheid van jongeren en het potentieel om op dat moment nog fundamentele levensveranderingen te realiseren, zoals het afronden van een opleiding.

5.1.6 ZEDENFEITEN IN EEN HERSTELTRAJECT: MORELE AFWIJZING OF PRAKTISCHE ONMOGELIJKHEID?

Uit de interviews blijkt verdeeldheid te bestaan over de vraag of zedendossiers al dan niet geschikt zijn voor een traject binnen de HTK. Sommige respondenten stellen dat zedenproblematieken in het licht van de wet niet in aanmerking zouden komen voor een hersteltraject. Dit is echter verkeerd, aangezien de problematiek uit de letter van de wet niet kan afgeleid worden en in de geest van de voorbereidende documenten zo ruim mogelijk moet

gezien worden. Daarnaast wordt gewezen op een structureel gebrek aan capaciteit voor dergelijke dossiers binnen de huidige werking. De geïnterviewde justitie-assistenten ervaren moeilijkheden omtrent het idee van zedendossiers in de HTK. Er wordt aangegeven dat zij dergelijke dossiers ook liever mijden binnen een VOV- of probatiestructuur. Tegelijkertijd leeft de overtuiging dat ieder individu recht heeft op een kans. In de praktijk blijkt echter dat begeleidingstrajecten voor seksuele problematieken vaak moeilijk verlopen. De justitie-assistenten ervaren dat intrinsieke motivatie bij personen met een seksuele problematiek doorgaans afwezig is, maar deze delinquenten de schijn van motivatie en schuldinzicht voorhouden. Dit kan een probleem vormen binnen de HTK, waar eerlijkheid en openheid van de cliënt cruciaal zijn. Aanvullend zou volgens verschillende respondenten de duurtijd van een traject te kort zijn voor een allesomvattende behandeling van een seksuele problematiek. Hierdoor zou er weinig verschil zijn tussen een begeleidingstraject binnen de HTK en binnen de reguliere probatie. Mocht er echter een gepast hulpverleningsaanbod bestaan dat onmiddellijk inzetbaar is, staan sommige respondenten hiervoor wel open.

Voorts wordt benadrukt dat binnen de HTK de beklagde centraal staat, terwijl in zedenzaken het slachtoffer doorgaans ook een cruciale rol speelt. Het argument luidt dat de veelvoorkomende woord-tegen-woord-situatie de vereiste erkenning van de feiten ondermijnt, een kernvoorwaarde voor deelname aan een HTK traject. Hierin schuilt echter de drogreden van overhaaste generalisatie. De veelvoorkomende woord-tegen-woord-situatie sluit niet uit dat er dossiers zijn waarin deze situatie niet aanwezig is en dus wel in aanmerking komen voor een hersteltraject. Andere respondenten opteren voor het standpunt dat zedenzaken net wél in de HTK thuishoren, omwille van de aanklappende werking van deze kamer en de intensieve begeleiding. Seksuele problematieken zouden daarvoor geen uitsluitingsgrond mogen vormen. Sommigen verzetten zich niet tegen dit idee, maar halen de complexiteit van het burgerrechtelijk luik aan en de ethische vraag of de focus op de beklagde verenigbaar is met de rechten van het slachtoffer.

Als laatste staan enkelen eerder neutraal ten aanzien van de opname van zedendelinquenten binnen de HTK. De redenering hierbij is dat er met elk individu kan gewerkt worden, op voorwaarde dat er sprake is van probleeminzicht en een bereidheid om verantwoordelijkheid op te nemen. De focus moet liggen op de persoon achter de feiten, eerder dan op de aard van de feiten zelf. Meerdere respondenten merken wel op dat de ernst van het misdrijf in rekening moet worden gebracht. Er dient een duidelijk onderscheid gemaakt te worden tussen bijvoorbeeld verkrachting (wat doorgaans door drie rechters wordt beoordeeld) en – in de relativiteit der dingen – minder zware seksuele delicten zoals exhibitionisme of het bezit van CSAM (Child Sexual Abuse Material).

Kortom bestaat er onder de respondenten geen eenduidigheid over de wenselijkheid van zedenzaken in de HTK. Zoals verwacht is dit onderwerp doorgaans gekenmerkt door een hardnekkige taboesfeer, maar sommigen proberen dit taboe naast zich neer te leggen.

“En uiteindelijk een drugsproblematiek of een alcoholproblematiek of een problematiek waarbij je een seksuele voorkeur hebt waarvan wij als samenleving gezegd hebben: ‘Deze mag niet.’ Dat is toch het zelfde? Bovendien zijn ze vaak ook levenslang.” (Respondent 6: parketmagistraat)

5.1.7 KOPPELS IN EEN HERSTELTRAJECT: DE EENHEID OF HET INDIVIDU?

Tussen de geïnterviewde respondenten bestaat verdeeldheid over de gezamenlijke behandeling van koppels in de HTK, zoals in zaken van intrafamiliaal geweld. Een aantal respondenten staan in principe niet negatief tegenover de dagvaarding van koppels, maar geven de voorkeur aan een opsplitsing van de zaken. Volgens hen is het belangrijk om de beklagde als individu te behandelen, aangezien het onwaarschijnlijk is dat beiden een identiek traject zullen doorlopen. Justitie-assistenten benadrukken daarbij dat het uiteengaan van het koppel geen probleem hoeft te zijn zolang dit de individuele ontwikkeling bevordert.

“En als dat dan gaat als koppel verder, perfect, maar als dat niet lukt even goed hé. Als die persoon dat terug in zijn of haar kracht staat, zie ik het probleem daar niet van in.” (Respondent 2: justitie-assistenten)

Anderen zijn eerder voorstander van een gezamenlijke behandeling, aangezien dit de rechter toelaat om beide trajecten parallel op te volgen. Hoewel erkend wordt dat het werken met koppels bepaalde moeilijkheden met zich meebrengt, achten deze respondenten het toch wenselijk dat koppels een gezamenlijk HTK traject kunnen volgen. Het opsplitsen van zaken zou eerder opportuun zijn bij mededaders die niets met elkaar te maken hebben. Een van de SPOCs neemt een meer terughoudend standpunt in. Volgens deze respondent kan het verschil in tempo tussen beide personen leiden tot het vroegtijdig beëindigen van het traject voor de ene, terwijl de andere nog verdergaat. Dit kan spanningen oproepen in de relatie en negatieve beïnvloeding tussen beiden veroorzaken. Desalniettemin stelt deze respondent dat koppels niet per definitie uitgesloten worden: eerder gelden zij als een tegenindicatie dan als een strikt exclusiecriteria. Sommigen pleiten ervoor om beide personen binnen een koppel elk afzonderlijk een justitie-assistent toe te wijzen. Dit zou nodig zijn omdat binnen de relatie gevoelens van schaamte of terughoudendheid kunnen spelen die openheid naar de justitie-assistent kunnen beïnvloeden.

5.1.8 TUSSENTIJDSE CONCLUSIE

Het beklagdenprofiel voor een hersteltraject binnen de HTK wordt door diverse actoren beoordeeld op basis van inclusie- en exclusiecriteria. Belangrijke factoren voor inclusie zijn complexe problematieken, probleeminzicht en -ervaring, motivatie, eerlijkheid, en een positief verloop van eerdere justitiële maatregelen. Tegelijkertijd kunnen elementen zoals beperkte draagkracht, irreguliere verblijfsstatus, ongunstige gerechtelijke antecedenten, of

verkoop uit winstbejag uitsluitingsgronden vormen. De percepties van de respondenten benadrukken de noodzaak van een genuanceerde en individuele beoordeling, waarbij zowel de context als de mogelijkheden van de verdachte worden meegenomen. Dit onderstreept het belang van kwalitatieve PV om een geïnformeerde beslissing te kunnen nemen. Verder bestaat onenigheid over de twee uitgelichte discussiepunten van seksuele problematieken en koppels in de HTK, wat een uitgebreid intern debat noodzaakt.

5.2 EEN DOSSIERONDERZOEK NAAR HET WERKELIJKE HTK PROFIEL

Dit hoofdstuk tracht onderzoeksvraag 2c. 'Wat zijn de feitelijke kenmerken van de HTK beklagde' te beantwoorden. Hiervoor werden 54 dossiers geanalyseerd op basis van het co-deboek (zie bijlage B). Dit betreffen enkel dossiers die gestart zijn in de HTK vanaf 4 september 2024, de datum van de eerste HTK zitting. Andere dossiers uit de DBK, die nog lopende zijn, werden niet meegenomen.

5.2.1 WIE IS DE HTK BEKLAAGDE?

Geslacht

De beklagden zijn voornamelijk mannelijk, met 47 mannen ten opzichte van slechts 7 vrouwen. Dit is een verhouding van bijna 9 op 10.

Leeftijd

De bestudeerde beklagden zijn gemiddeld 32 jaar oud (Gem. = 31,67; Med. = 31). De meerderheid van de beklagden situeren zich in de categorie 22 tot 30 jaar (n = 17) en de categorie 31 tot 40 jaar (n = 17). 16,7% van de beklagden is jonger dan 21 jaar en 20,4% is ouder dan 41 jaar.

Tabel 1

Leeftijd van HTK Beklaagden

Leeftijd	Frequentie (N=54)	%
≤21	9	16,7%
22 – 30	17	31,5%
31 – 40	17	31,5%
>41	11	20,4%

Nationaliteit

De meeste HTK beklagden zijn van Belgische nationaliteit (n = 45), 7 beklagden zijn niet-Belgische Europeanen en 2 zijn niet-Europeanen.

Opleidingsniveau

Over 22 beklaagden werd in de verslagen van de justitie-assistenten gerapporteerd over het opleidingsniveau. Van deze 22, behaalden 8 een diploma lager onderwijs en 14 een diploma middelbaar onderwijs. Niemand behaalde een diploma hoger onderwijs.

Burgerlijke staat en aantal kinderen

De meeste beklaagden zijn ongehuwd zonder partner (n = 34; 63%). 22% (n = 12) heeft wel een partner. Voor 1 persoon waren geen data voorhanden. Daarnaast hebben de meesten ook geen kinderen (n = 32; Med. = 0).

Tabel 2

Burgerlijke staat van HTK beklaagden

Burgerlijke staat	Frequentie (N=54)	%
Ongehuwd	34	63,0%
Gehuwd	1	1,9%
Gescheiden	3	5,6%
Samenwonend	3	5,6%
Geregistreerd partnerschap	12	22,2%
Totaal	53	100%
<i>Missing^a</i>	<i>1</i>	<i>-</i>

^a De ontbrekende waarde betreft een gedagvaard dossier dat blijkt onontvankelijk te zijn omdat de beklaagde al wordt opgevolgd in kader van probatie. Voor deze case was geen informatie voorhanden omtrent deze variabele op basis van de geanalyseerde documenten in het strafdossier.

Gerechtelijke antecedenten

De overgrote meerderheid van de beklaagden in de HTK liepen reeds een veroordeling op. Slechts 24% heeft geen eerdere veroordeling. De helft van de beklaagden heeft 3 of meer eerdere veroordelingen (Med. = 3), het gemiddelde is 4,5, maar wordt beïnvloedt door drie uitschieters met bijzonder veel eerdere veroordelingen.

Samenvattend

De HTK beklaagde in deze steekproef is meestal een Belgische man tussen 22 en 40 jaar oud, met hoogstens een diploma middelbaar onderwijs, zonder partner en een eerdere gerechtelijke veroordeling.

5.2.2 HOE KOMT DE BEKLAAGDE IN DE HTK?

Juridische kwalificatie

De grote meerderheid van de beklaagden wordt gedagvaard voor exclusief drugsmisdrijven⁶² (n = 42; 77,8%). 3 personen werden gedagvaard voor slagen en verwondingen in combinatie met drugsmisdrijven en één andere werd gedagvaard voor een diefstal gecombineerd met drugsmisdrijven.

Tabel 3

Kwalificaties waarvoor HTK beklaagden zich moeten verantwoorden

Categorie	Subcategorie	Frequentie (N=54)	%
Drugsdelicten (totaal)	Enkel drugsmisdrijven	42	77,8%
	Drugs + slagen en verwondingen	3	5,6%
	Drugs + diefstal	1	1,9%
Agressiedelicten (totaal)	Enkel slagen en verwondingen	3	5,6%
	Drugs + slagen en verwondingen (dezelfde 3 als hierboven)	-	-
	Agressie tegen politie + slagen en verwondingen	1	1,9%
	Diefstal + slagen en verwondingen + bedreiging	1	1,9%
	Belaging + slagen en verwondingen	1	1,9%
Andere	Brandstichting	1	1,9%
	Belaging	1	1,9%
Totaal		54	100%

Daarnaast kan een aantal beklaagden ondergebracht worden onder de categorie van agressiedelinquenten (n = 9; 17%). 3 personen werden gedagvaard voor exclusief slagen en verwondingen, 3 personen voor de combinatie slagen en verwondingen met drugsmisdrijven (dezelfde als in de vorige alinea), één iemand voor agressie ten aanzien van de politie gecombineerd met slagen en verwondingen, één iemand voor diefstal, slagen en verwondingen en bedreiging en één iemand voor slagen en verwondingen en belaging.

Juridische status op moment van dagvaarding

Voor elk dossier werd nagegaan wat de juridische status is van de beklaagde op het moment van de dagvaarding. 37% (n = 20) werd na een mislukte BEM of Proefzorgprocedure voor

⁶² Onder de noemer drugsmisdrijven vallen grotendeels het bezit, de verkoop, de invoer en de teelt van verdovende middelen.

de HTK gedagvaard. 22 (40,7%) beklagden stonden niet onder justitieel mandaat op het moment van de dagvaarding. De rest zit in voorlopige hechtenis (n = 3), is VOV (n = 5) of werd opgevolgd in kader van probatie (n = 4). Deze laatsten, waren echter verkeerdelijk gedagvaard en konden geen hersteltraject krijgen door het wettelijk verbod op gelijktijdige opvolging bij het Justitiehuis.

Tabel 4*Juridische status op moment van dagvaarding*

Juridische status	Frequentie (N=54)	%
Geen mandaat	22	40,7%
Mislukte BEM of Proefzorg	20	37,0%
Voorlopige hechtenis	3	5,6%
Vrijheid onder voorwaarden	5	9,3%
Probatie	4	7,4%
Totaal	54	100%

Huidige status van het HTK traject

De meeste gedagvaarde dossiers kregen een HTK traject toegewezen (70,5%). In de 16 overige dossiers werd geen traject opgestart, waarvan 4 personen reeds opgevolgd werden in kader van probatie. 12 ontvankelijke dossiers kregen dus geen traject. Van de dossiers waarin wel een traject werd opgestart, zijn 3 dossiers vroegtijdig en zonder succesvolle afronding stopgezet en werd één dossier reeds succesvol afgerond. De rest van de dossiers bevinden zich in de inleidingsfase (n = 4), de oriëntatiefase (n = 7) of de opvolgingsfase (n = 23). Geen dossiers stonden gepland voor eindzitting.

Tabel 5*Status van HTK traject*

Status van het traject	Frequentie (N=54)	Duur (in weken)	%
Afgerond met succes	1	22	1,9%
Vroegtijdig stopgezet, zonder succes	3	14; 22; 22	5,6%
Inleidingsfase	4	-	7,4%
Oriëntatiefase	7	-	13,0%
Opvolgingsfase	23	-	42,6%
Eindzitting	0	-	0,0%

Geen traject opgestart	12	-	22,2%
Probatie	4	-	7,4%
Totaal	54	-	100%

5.2.3 WELKE PROBLEMATIEKEN HEBBEN HTK BEKLAAGDEN?

De drie domeinen drugs, agressie en psychosociaal

Voor het beantwoorden van deze vraag wordt een score berekend voor de drie domeinen: 1) drugs, 2) agressie en 3) psychosociaal.

- 1) Voor het domein drugs bestond reeds een bruikbare binaire variabele 'druggebruik'.
- 2) Voor het domein agressie werden de binaire variabelen 'agressie_voorgeschied' en 'agressie_vandaag' samengenomen. Indien er vroeger agressie was (agressie_voorgeschied = 1) of indien er vandaag sprake is van agressie (agressie_vandaag = 1), behoort de case onder het domein agressie.
- 3) Voor het domein psychosociaal worden meerdere variabelen samengenomen en worden de waarden aangeduid die aantonen dat er een probleem is op een psychosociaal levensdomein, wat resulteert in de volgende code: *psysoc_soc_con_freq* <= 2 OR *psysoc_SOschap* = 1 OR *psysoc_famil_probl* = 1 OR *psysoc_gezins_probl* = 1 OR *psysoc_dakloosheid* = 1 OR *psysoc_schulden* = 1 OR *psysoc_psych_diagnose* = 1 OR *psysoc_werk* = 3 OR *psysoc_werk* = 4 OR *psysoc_werk* = 5 OR *psysoc_lich_gez* = 1. Dit zijn enkel de variabelen en de waarden die duidelijk wijzen op een psychosociale problematiek. Zo wordt de variabele 'psysoc_psych_farmaca', die meet of een beklagde psychofarmacologische geneesmiddelen gebruikt, niet meegenomen, omdat het gebruik van deze middelen niet automatisch wijst op een psychosociale problematiek. Ook de variabele 'psysoc_lidmaatschap', die meet of een case lid is van een vereniging of club, wordt niet meegenomen, omdat het niet-lid zijn niet automatisch wijst op een psychosociale problematiek. Als laatste wordt de stabiliteit van de werksituatie (*psysoc_werk_stabiel*) niet meegenomen, aangezien werken op zich belangrijker wordt geacht dan de stabiliteit van dit werk.

Dit resulteert aldus in een strenge selectie van cases, wat de interne validiteit van de data versterkt. De resultaten uit de analyses zullen zo nauwkeuriger aansluiten bij het doel van de dossierstudie, met name een duidelijk overzicht verkrijgen van het profiel van de HTK beklagde. Hierna werd op basis van deze drie domeinvariabelen een overkoepelende domeinvariabele gecodeerd die meet op hoeveel domeinen een beklagde een problematiek heeft. Voor de analyse van de resultaten werden de cases die al opgevolgd werden door het

Justitiehuis vanwege een lopende probatie niet meegenomen, aangezien er voor deze cases weinig data voorhanden waren in het strafdossier.

De resultaten tonen aan dat geen enkele beklaagde geen problematiek heeft. De meeste beklaagden hebben twee (n = 24; 48%) of drie (n = 21; 42%) problematieken over de drie domeinen. Slechts 10% heeft één problematiek.

Tabel 6

Aantal domeinen waarop HTK beklaagden een problematiek hebben

Aantal domeinen met problematiek	Frequentie (N=50)	%
Geen probleem	0	0%
Eén domein met probleem	5	10%
Twee domeinen met probleem	24	48%
Drie domeinen met probleem	21	42%
Totaal	50	100%

Problematieken van HTK beklaagden die op één domein problematisch scoren

De cases die op een van de drie domeinen problematisch scoren (n = 5), hebben allen een drugsproblematiek. Niemand uit deze categorie scoorde exclusief op het domein agressie of psychosociaal.

Tabel 7

Problematieken van HTK beklaagden die op één domein problematisch scoren

Beklaagden met één problematisch domein	Frequentie (N=5)	% (N=5)	% (N=50)
Agressie	0	0%	0%
Drugs	5	100%	10%
Psychosociaal	0	0%	0%
Totaal	5	100%	10%

Combinaties van problematieken voor HTK beklaagden met twee problematieken

De cases die op twee domeinen problematisch scoren, hebben voornamelijk een combinatie van problemen op de domeinen psychosociaal en druggebruik (n = 22). Slechts 2 cases hebben problemen op de domeinen agressie en druggebruik. Niemand in deze categorie van cases heeft problemen op de domeinen agressie en psychosociaal.

Tabel 8*Combinaties van problematieken voor HTK beklagden met twee problematieken*

Combinaties van domeinen voor mensen met 2 problematische domeinen	Frequentie (N=24)	% (N=24)	% (N=50)
Agressie-psychosociaal	0	0	0%
Agressie-drugs	2	8,3%	4%
Psychosociaal-drugs	22	91,7%	44%
Totaal	24	100%	48%

Psychofarmaca

Naast de eerder beschreven domeinen (drugs, agressie en psychosociaal) werd ook gekeken naar het gebruik van psychofarmaca en het type psychiatrische diagnose bij de HTK beklagden. Uit een handmatige analyse van de data bleek dat 9 van de 50 beklagden psychofarmaca gebruiken. Van deze 9 beklagden hebben slechts 4 een vastgestelde psychiatrische stoornis en 7 van deze gebruikers vertonen (vroeger of vandaag) agressief gedrag. Het feit dat een aanzienlijk deel van de psychofarmacagebruikers ook agressief gedrag vertoont, roept vragen op over de effectiviteit van de behandeling en de mogelijke rol van andere factoren, zoals comorbiditeit of zelfmedicatie. Verder onderzoek met een grotere steekproef is nodig om deze bevindingen te bevestigen en om de onderliggende mechanismen beter te begrijpen.

Samenvattend

Alle HTK beklagden (uitgesloten zij die al opgevolgd werden in kader van probatie) hebben een drugsproblematiek: 10% enkel een drugsproblematiek, 4% een combinatie van agressie en drugs, 44% een combinatie van drugs en psychosociale problemen, en 42% een combinatie van de drie domeinen. Voorts gebruiken 9 van de 50 beklagden psychofarmaca. Van deze gebruikers heeft minder dan de helft een vastgestelde psychiatrische stoornis, terwijl het merendeel (vroeger of vandaag) agressief gedrag vertoont, wat vragen oproept over de behandeling en onderliggende factoren. Geen enkele HTK beklagde heeft geen problematiek.

5.2.4 WELK GEBRUIKSPATROON HEEFT DE HTK BEKLAAGDE?

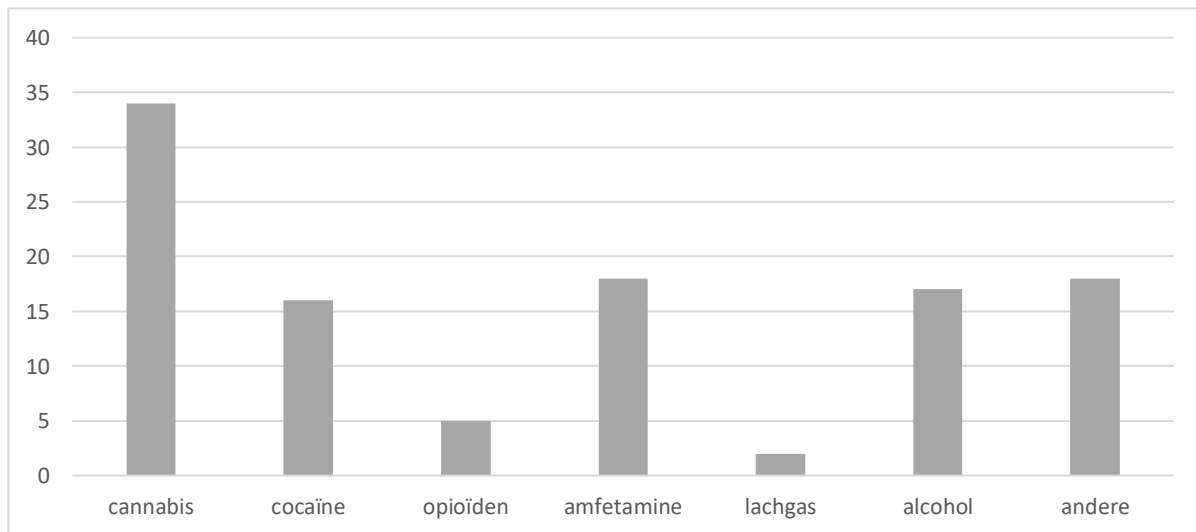
Gezien de bevinding dat elke HTK beklagde drugs gebruikt, vraagt dit diepere analyse van het type gebruik en welke middelen het meest gebruikt worden.

Algemeen gebruik

Over het algemeen gebruikt de HTK beklagde voornamelijk cannabis (n = 34). Cocaine (n = 16), amfetamine (n = 18), alcohol (n = 17) en andere drugs⁶³ (n = 18), volgen op elkaar met gelijkaardige frequentie. Opioïden (n = 5) en lachgas (n = 2) worden in mindere mate gebruikt. Tabel negen toont dat de meerderheid van de beklagden (n = 38; 77,6%) reeds twee of meer drugssoorten gebruikten in tegenstelling tot enkelvoudige gebruikers (n = 11; 22,4%).

Figuur 1

Absolute frequentie van algemeen druggebruik per drugscategorie

Tabel 9

Aantal verschillende drugs die HTK beklagden gebruiken

Aantal categorieën drugs gebruikt	Frequentie (N=49) ^a	%
1	11	22,4%
2	21	42,9%
3	13	26,5%
4	2	4,1%
5	2	4,1%
Totaal	49	100%

^a Naast de probanten, wordt nog één case weggelaten. Deze case gebruikt drugs, maar er werd nergens het type drug geïdentificeerd.

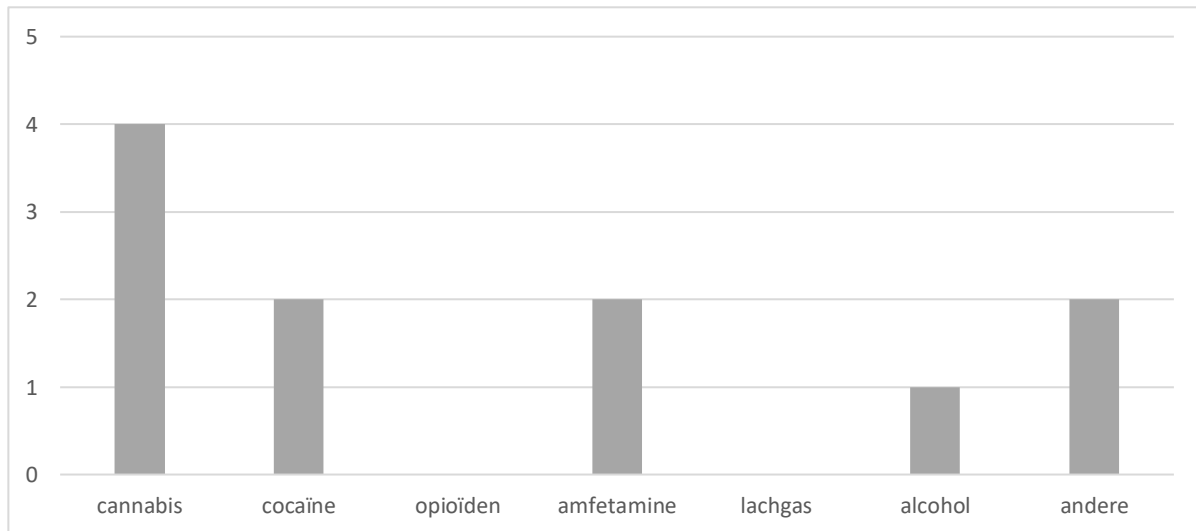
⁶³ Andere drugs zijn deze drugs die minder vaak voorkomen. Hoewel niet objectief vastgesteld, lijken deze drugs voornamelijk op Nieuwe Psychoactieve Stoffen (NPS).

Enkelvoudig druggebruik

Er zijn 11 beklaagden die slechts één drug gebruiken. Cannabis wordt het meest gebruikt (n=4), gevolgd door amfetamine (n=2) en andere drugs (n=2). Cocaïne (n=1) en alcohol (n=1) worden in mindere mate gebruikt. Omwille van deze kleine steekproef moeten deze resultaten voorzichtig geïnterpreteerd worden.

Figuur 2

Absolute frequenties van druggebruik voor enkelvoudige gebruikers per drugscategorie

Meervoudig gebruik

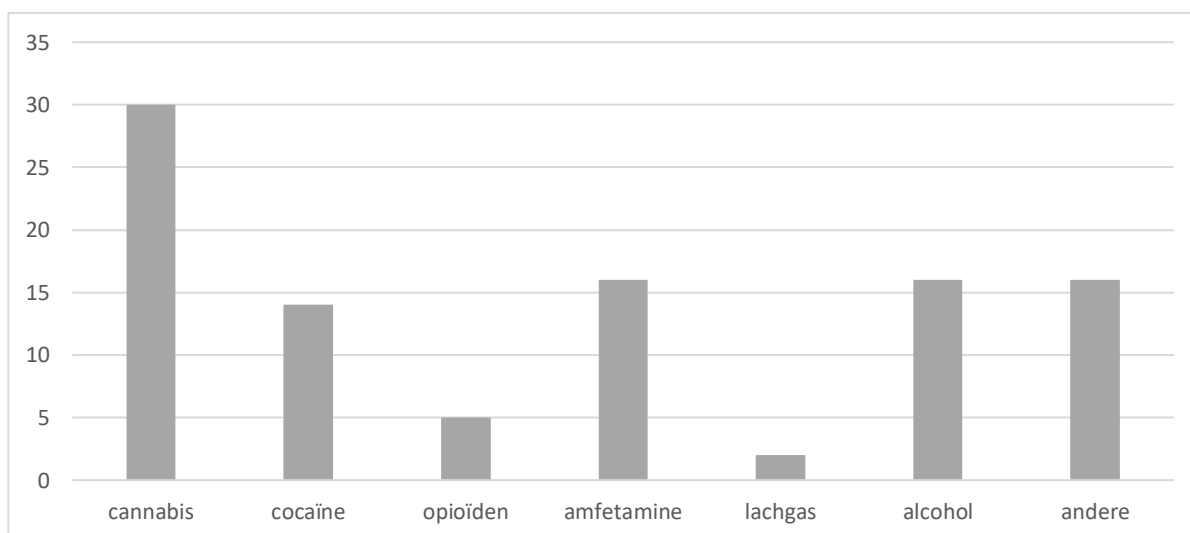
38 beklaagden gebruikten meer dan één drug. De frequenties voor de gebruikte types drugs zijn gelijkaardig als voor de volledige populatie HTK beklaagden: cannabis (n = 30) heeft de hoogste frequentie en cocaïne (n = 14), amfetamines (n = 16), alcohol (n = 16) en andere (n = 16) volgen met gelijkaardige frequenties. Opioïden en lachgas komen minder voor, maar vergeleken met de enkelvoudige druggebruikers gaat het gebruik van deze drugs wel exclusief gepaard met ander druggebruik.

Het gebruik van opioïden gaat vooral gepaard met cannabis (n = 2) en met amfetamine (n = 2), en bij één beklagde met cannabis, amfetamine en alcohol. Lachgas daarentegen gaat enkel gepaard met cannabis (n = 2).

Daarnaast werd met een Mann-Whitney U-toets onderzocht of er een verschil was in het aantal gerechtelijke antecedenten tussen enkelvoudige en meervoudige druggebruikers. Deze toets leverde echter geen significant resultaat op ($U = 192.50$, $Z = -0.93$, $p = .351$), wat erop wijst dat het aantal gebruikte middelen in deze steekproef niet samenhangt met het aantal eerdere veroordelingen.

Figuur 3

Absolute frequenties van druggebruik voor meervoudige gebruikers per drugscategorie

Frequentie van het druggebruik

Tabel 10 geeft de frequentie van het druggebruik weer. Voor 13 respondenten ontbraken gegevens over de frequentie van hun druggebruik in de onderzochte stukken van het straf-dossier. De meest voorkomende frequenties zijn dagelijks ($n = 16$) en regelmatig ($n = 15$).

Tabel 10

Frequentie van het druggebruik

Frequentie gebruik	Frequentie (N=37)	% (N=37)	% (N=50)
Nooit	0	0%	0%
Zelden (minder dan 1x per maand)	0	0%	0%
Soms (1x per maand tot 1x per week)	6	16,2%	12%
Regelmatig (meerdere keren per week)	15	40,5%	30%
Dagelijks	16	43,2%	32%
Totaal	37	100%	74%
<i>Missing^a</i>	13	-	26%
Totaal	50	-	100%

^a Een Chi-kwadraattoets werd uitgevoerd om na te gaan of deze ontbrekende waarden systematisch vaker voorkwamen bij enkelvoudige dan wel meervoudige gebruikers. De resultaten ($X^2(1) = .004$, $p = .95$) wijzen erop dat de ontbrekende waarden willekeurig verdeeld zijn over beide groepen. Hierdoor kunnen verdere statistische analyses zonder correctie voor systematische ontbrekende data worden uitgevoerd.

Om te onderzoeken of de frequentie van druggebruik verschilt tussen de enkelvoudige gebruikers ($n = 8$) en de meervoudige gebruikers ($n = 28$) werd een Mann-Whitney U-toets uitgevoerd. De toets toonde geen significant verschil tussen de twee groepen, met $U = 112.00$, $Z = 0.000$, $p = 1.000$. De mediaan van gebruiksfrequentie lag iets hoger bij respondenten die één soort drugs gebruikten (Med. = 3.50) dan bij gebruikers van meerdere soorten (Med. = 3.00), maar dit verschil was verwaarloosbaar. Ook de gemiddelde frequenties waren vergelijkbaar (respectievelijk 3.25 en 3.29). Door de kleine steekproef, in het bijzonder voor de groep enkelvoudige gebruikers, is het voorts mogelijk dat subtiele verschillen in frequentie tussen beide groepen niet gedetecteerd werden.

Kortom wijzen deze resultaten erop dat het aantal gebruikte soorten drugs geen invloed lijkt te hebben op de intensiteit (frequentie) van het gebruik binnen deze steekproef. Wel is duidelijk dat de meeste beklaagden regelmatig (*waarde* = 3) tot dagelijks (*waarde* = 4) drugs gebruiken ($n = 31$).

Duur van het druggebruik

De duur van het druggebruik was een variabele die werd meegenomen in de dossierstudie. Voor 22 respondenten waren er echter geen gegevens beschikbaar over de duur van het gebruik in de geanalyseerde documenten uit het strafdossier. Er werd een Chi-kwadraat-toets uitgevoerd om te toetsen of deze ontbrekende waarden al dan niet willekeurig verdeeld waren. De toets toonde aan dat er bij de groep die slechts één drug gebruikt, significant meer ontbrekende waarden aanwezig waren dan bij de groep die meerdere drugs gebruikt ($\chi^2(1)$, $N = 49$) = 5,17, $p = .02$). Dit wijst erop dat de ontbrekende gegevens voor de duur van het druggebruik niet willekeurig verdeeld zijn, waarbij er voor gebruikers van meerdere soorten drugs vaker informatie beschikbaar was dan voor gebruikers van slechts één soort. Om deze reden wordt geen verdere analyse uitgevoerd op basis van deze variabele, enkel de beschrijvende statistieken worden meegedeeld voor die cases waarvoor wel data voorhanden was.

De metrische variabele 'duur_druggebruik_jr' meet de geschatte duur van het druggebruik van een case in jaren, waarbij voor slechts 28 cases data beschikbaar was. De gemiddelde gebruiksduur bedraagt 12,86 jaar ($SD = 10,32$), met een mediaan van 11 jaar. Meer dan de helft van deze 28 cases gebruikt dus al 11 jaar of langer drugs. De spreiding van de waarden is groot (*bereik* = 2-37 jaar), met een interkwartielafstand (IKA) van 15 jaar. Dit betekent dat de centrale 50% van de beklaagden een gebruikservaring tussen 4 en 19 jaar heeft. Voorts kent de verdeling een licht positieve scheefheid (*scheefheid* = 0,89), wat betekent dat hogere waarden meer voorkomen. Hoewel enkele hoge waarden aanwezig zijn (bv. 34-37 jaar), werden er op basis van een boxplotanalyse geen statistische uitschieters gevonden.

Tabel 11 geeft de belangrijkste beschrijvende statistieken weer over de duur van het gebruik voor elk type drug in dit onderzoek. De resultaten tonen aanzienlijke verschillen

tussen de middelen, zowel in gemiddelde gebruiksduur als in spreiding en vorm. Voor sommige types drugs zijn er voorts weinig resultaten voorhanden. Opioidengebruikers rapporteren de langste gemiddelde gebruiksduur (Gem. = 17,75; Med. = 17,00). Deze groep vertoont ook de grootste spreiding, wat wijst op een hoge mate van variabiliteit in gebruiksduur. Ook cannabisgebruikers hebben een langdurig gebruiksveld (Gem. = 13,15; Med. = 10,00), met een breed bereik van 2 tot 37 jaar. Gebruikers van amfetamines gebruiken gemiddeld reeds 9 jaar, maar een uitschieter beïnvloedt dit gemiddelde sterk, waardoor de mediaan (= 3) een beter beeld geeft. Cocaïnegebruikers (Gem. = 6,44) en de groep 'andere middelen' (Gem. = 3,67) kennen een relatief korte gebruiksgeschiedenis. Echter kent de groep cocaïnegebruikers een bijna symmetrische verdeling (*scheefheid* = 0,15), in tegenstelling tot de categorie van andere middelen (*scheefheid* = 1,29). Deze maten van scheefheid en vorm (*kurtosis*) van de verdelingen verschillen sterk per drugstype. Opioidengebruik vertoont een vlakke verdeling (*kurtosis* = -4,81), terwijl amfetaminegebruik rechtsscheef is (*scheefheid* = 1,42). De combinatie van een lange gebruiksduur, brede spreiding en scheve verdeling bij bepaalde middelen, zoals opioïden, cannabis en amfetamines, duidt op een hoge complexiteit in het gebruiksprofiel van deze beklaagden.

Tabel 11

Beschrijvende statistieken over duur van druggebruik in jaren per type drug

Maat	Type drug						
	Cannabis	Cocaïne	Opioiden	Amfetamine	Lachgas ^a	Alcohol	Ander
N	20	8	4	7	-	3	3
Gemiddelde	13,15	6,44	17,75	9,00	-	11,00	3,67
Mediaan	10,00	6,50	17,00	3,00	-	12,00	3,00
SD	10,74	3,96	16,22	10,52	-	3,61	2,08
Bereik	2-37	2-12	2-35	2-28	-	7-14	2-6
IKA	15	7	30	17	-	-	-
Scheefheid	1,06	0,15	0,11	1,42	-	-1,15	1,29
Kurtosis	0,17	-2,10	-4,81	0,39	-	-	-
Uitschieter (waarde)	-	-	-	28	-	-	-

^aVoor lachgas waren geen gegevens beschikbaar.

Samenvattend

De meerderheid van de HTK beklaagden blijken meerdere soorten drugs te gebruiken, met cannabis als meest voorkomend middel. Cocaïne, amfetamine, alcohol en andere drugs

komen eveneens frequent voor, vaak in combinatie met andere categorieën. Enkelvoudige gebruikers vormen een minderheid. Er werd geen significant verband gevonden in gebruiksfrequentie tussen enkelvoudige en meervoudige gebruikers, wat erop wijst dat HTK cliënten een gelijkaardige gebruiksfrequentie kennen.

De duur van het gebruik kon enkel beschrijvend worden geanalyseerd, doordat er sprake is van systematisch ontbrekende gegevens bij de groep enkelvoudige gebruikers. De algemene variabele wijst aan dat beklagden een variërende gebruiksgeschiedenis hebben. Ook wanneer gekeken werd naar de individuele drugstypes, bleken deze sterk te variëren: opioïdegebruikers rapporteren gemiddeld het langste gebruik (17,75 jaar), gevolgd door cannabis- (13,15 jaar) en alcoholgebruikers (11 jaar). Cocaïne gebruikers (6,44 jaar) en gebruikers van andere middelen (3,67 jaar) kennen gemiddeld een kortere gebruiksduur. Opvallend zijn de brede spreiding en scheve verdeling bij bepaalde middelen zoals opioïden en amfetamines, wat wijst op langdurige en mogelijk chronische gebruikspatronen binnen een deel van de groep. Hoewel over de duur van het druggebruik voor een aanzienlijk aantal beklagden en types drugs niet gerapporteerd werd, toont de analyse van de beschikbare data een variërend en differentiële gebruiksgeschiedenis.

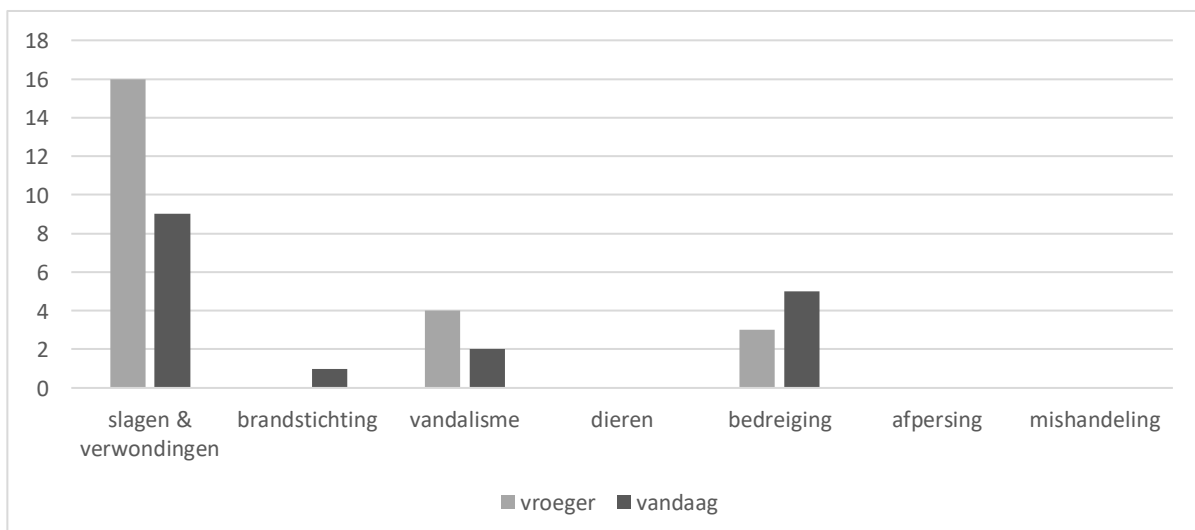
5.2.5 WELK AGRESSIEPATROON VERTONEN HTK BEKLAAGDEN?

Meest voorkomende categorie van agressie

Er zijn 23 beklagden die agressie vertonen. Dit werd gemeten door middel van variabelen die incidenten van agressie vroeger en agressie vandaag meten. Voor de categorieën 'agressie vroeger' en 'agressie vandaag' werden elk 7 subcategorieën van agressief gedrag voorzien. Op deze manier wordt een beeld bekomen van welke vorm van agressie het meeste voorkomt.

Figuur 4

Meest voorkomende vorm van agressie

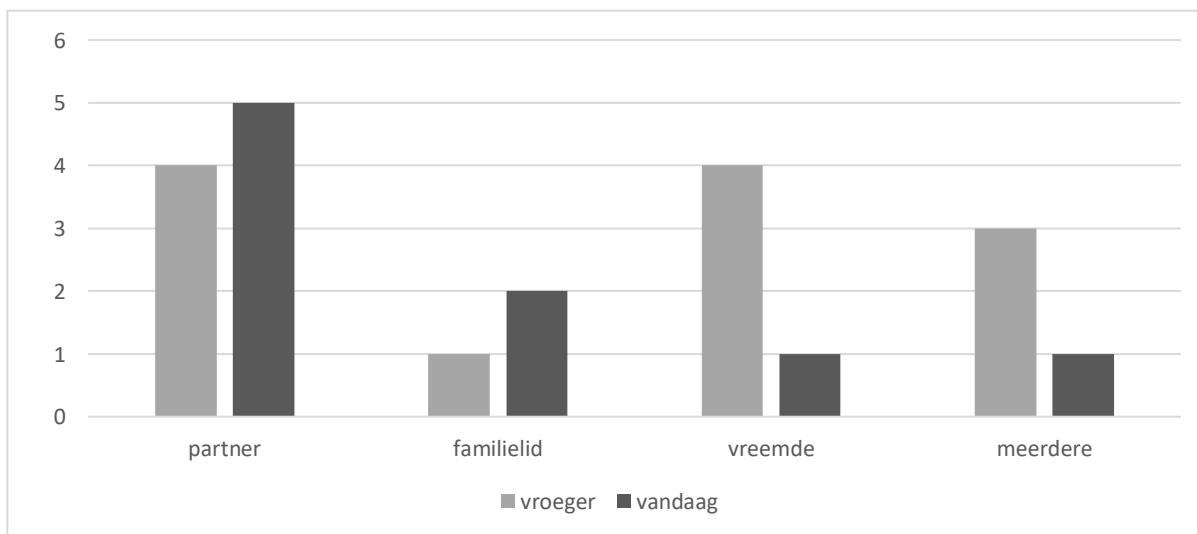
Zoals figuur vier weergeeft, is de categorie van slagen en verwondingen de meest prevalentie vorm van agressief gedrag. Bedreiging, wat onder verbale agressie valt, komt op de tweede plaats en vandalisme op de derde plaats. Brandstichting kwam slechts eenmalig voor. De categorieën agressie ten aanzien van dieren, afpersing en mishandeling kwamen niet voor.

Relatie met slachtoffer

Aangezien slagen en verwondingen de meest prevalentie vorm van agressie is, wordt hier dieper op ingegaan. Figuur vijf toont aan dat deze vorm van agressie vooral gericht is op een (ex)partner. In aflopende volgorde volgen slagen en verwondingen tegen een vreemde, tegen meerdere categorieën en tegen familieleden.

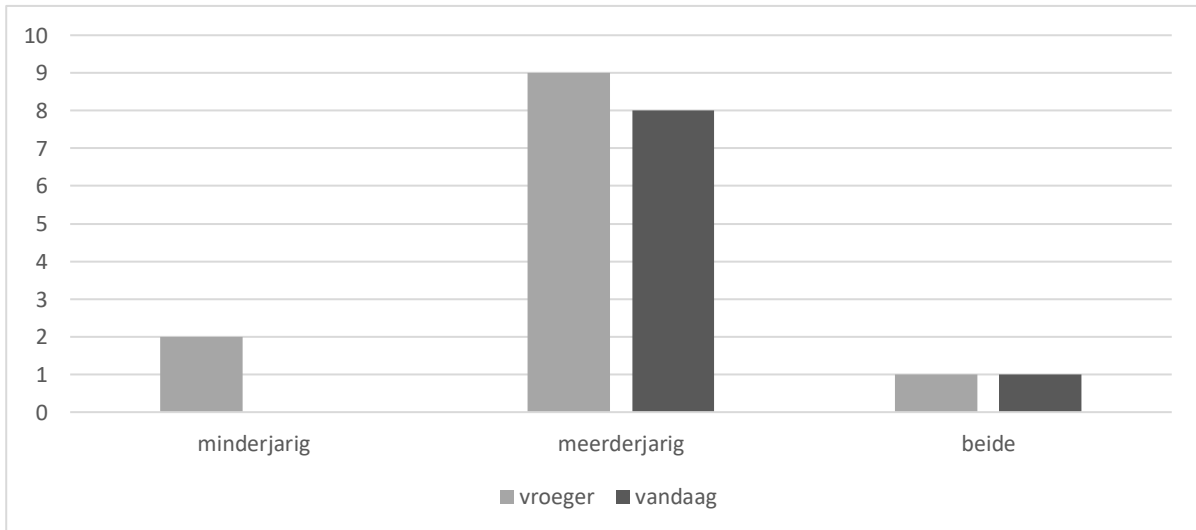
Figuur 5

Relatie tussen slachtoffer en beklagde die slagen en verwondingen pleegde

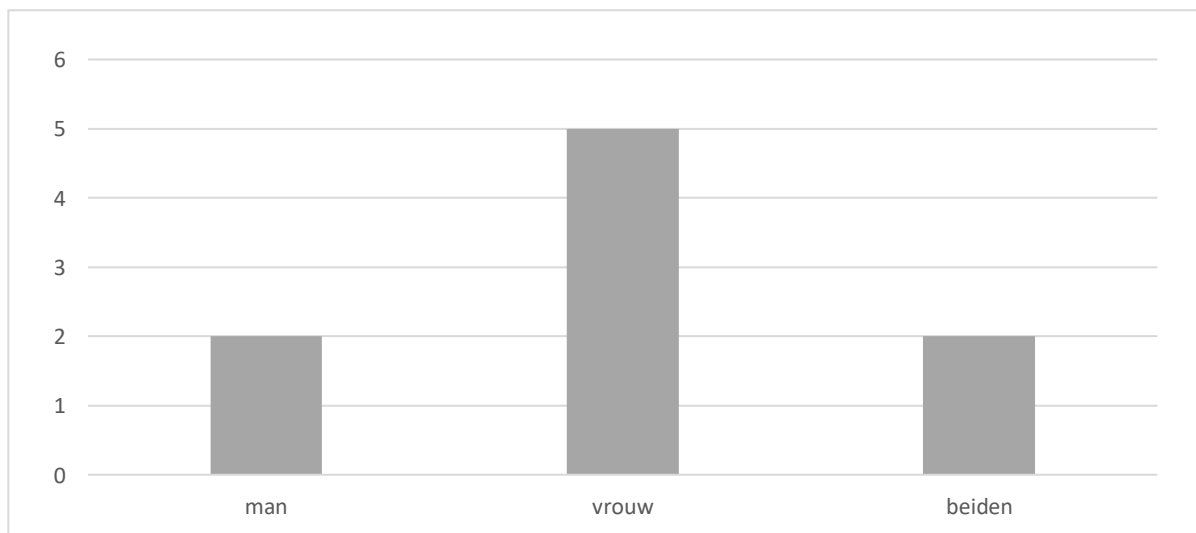

Leeftijd van het slachtoffer

Daarnaast komt naar voren dat de meeste incidenten van slagen en verwondingen gericht zijn tegen meerderjarigen en in mindere mate tegen minderjarigen of minder- en meerderjarigen.

Figuur 6*Leeftijd van het slachtoffer van slagen en verwondingen****Gender van het slachtoffer***

Als laatste valt op dat slagen en verwondingen vandaag primair gericht zijn ten aanzien van vrouwen. Agressie tegen enkel mannen en agressie tegen zowel mannen als vrouwen komen minder vaak voor.

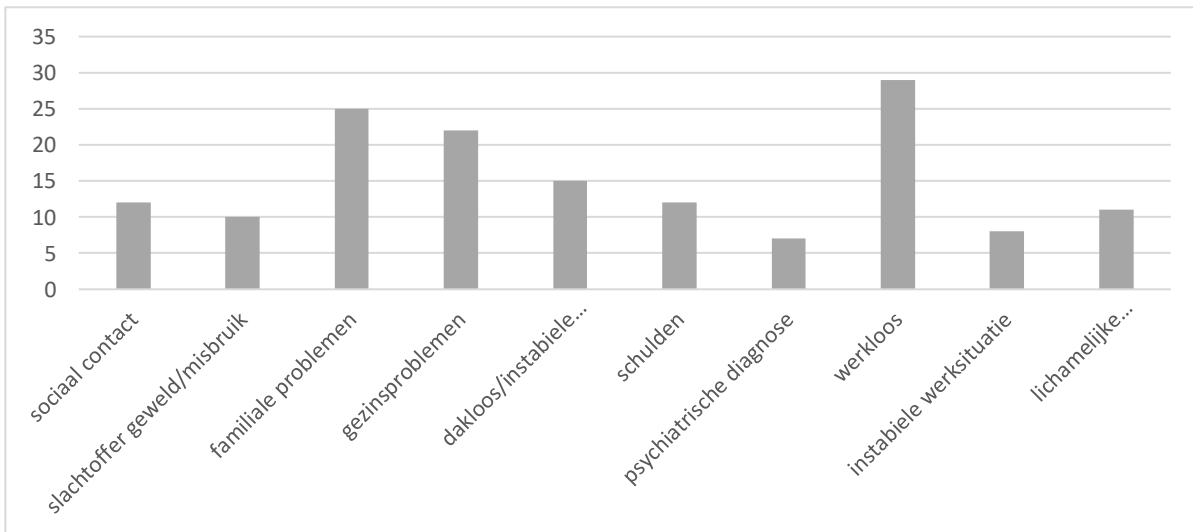
Figuur 7*Gender van slachtoffer van slagen en verwondingen***5.2.6 WELKE PSYCHOSOCIALE PROBLEMATIEK(EN) HEEFT DE HTK BEKLAAGDE?**

Op basis van de samengevoegde variabele, beschreven in het hoofdstuk 'Welke problematieken hebben HTK beklagden?', hebben 43 beklagden (N = 50) één of meerdere psychosociale problematieken. De meest prevalentie psychosociale problematiek is werkloosheid, waarmee 29 beklagden te kampen hebben. Daarna zijn familiale (n = 25) en

gezinsproblematieken (n = 22) hoog in prevalentie. De derde meest prevalentie psychosociale problematiek is het hebben instabiele woonsituatie/dakloosheid (n = 15).

Figuur 8

Prevalentie van psychosociale problematieken

Noot. In deze figuur werd ook de stabiliteit van de werksituatie meegenomen, dewelke niet meegenomen werd in de overkoepelende psychosociale variabele. Het doel van de overkoepelde variabele was om een duidelijke indicatie van een psychosociale problematiek te bekomen. 'Niet stabiel werk' is minder direct problematisch dan bijvoorbeeld dakloosheid of schulden. Het weglaten van werkstabiliteit zorgt voor een stringenter, meer valide maat voor psychosociale problematiek. Het doel van deze figuur is echter om een compleet beeld van alle mogelijke problemen te geven. Werkstabiliteit geeft waardevolle context, ook al is het op zichzelf geen 'problematiek' zoals dakloosheid. Het geeft een genuanceerder beeld van de uitdagingen waar de HTK beklagden mee kampen. Voorts toont de grafiek geen potentiële risicofactoren, zoals lidmaatschap van een vereniging of club, medicatie en type psychiatrische diagnose.

Lidmaatschap van een vereniging of club

9 beklagden zijn lid van een vereniging of club, wat mogelijk een protectieve factor zou kunnen zijn. Chi-kwadraat toetsen lieten echter geen significante verbanden zien tussen lidmaatschap en de overkoepelende variabele voor psychosociale problematiek ($X^2(1) = 1.07, p = .59$), meervoudig of enkelvoudig druggebruik ($X^2(1) = .56, p = .76$) of agressie ($X^2(1) = .12, p = .94$). Daarnaast liet een Mann-Whitney U test geen significant verschil zien in de frequentie van druggebruik ($U = 36, Z = .00, p = 1.00$) en het aantal gerechtelijke antecedenten ($U = 36, Z = -1.71, p = .09$). Deze resultaten suggereren dat lidmaatschap van een vereniging/club in deze steekproef geen significante invloed heeft op de gemeten variabelen. Het is echter mogelijk dat de kleine steekproefomvang de *power* van de analyses heeft beperkt. Verder zegt het lage aantal beklagden die lid zijn van een vereniging/club, dat dit geen bepalende factor is van het HTK profiel.

Kinderen

Naast lidmaatschap van een vereniging of club werd ook onderzocht of het hebben van kinderen een mogelijke protectieve factor zou kunnen zijn. Hiervoor werden verschillende statistische toetsen uitgevoerd. Chi-kwadraat toetsen leverden geen significante verschillen op voor enkelvoudig of meervoudig gebruik ($X^2(1) = .09, p = .77$) en het hebben van een psychosociale problematiek ($X^2(1) = .44, p = .51$) tussen mensen die wel en geen kinderen hebben. Wel werd een significant verband gevonden tussen het hebben van kinderen en agressie ($X^2(1) = 4.90, p = .03$). Cramer's V bedroeg .313, wat wijst op een middelmatig effect. Dit resultaat suggereert dat beklaagden met kinderen vaker agressie vertonen dan beklaagden zonder kinderen. Verder vonden Mann-Whitney U toetsen geen significant verschil in de frequentie van druggebruik ($U = 121, Z = -.793, p = .43$) en aantal gerechtelijke antecedenten ($U = 192, Z = -1.68, p = .09$) tussen mensen die wel en geen kinderen hebben.

Hoewel een significant verband gevonden werd met agressie, is de steekproefomvang klein, wat de kracht van de analyses beperkt. Toekomstig onderzoek zou op dit significante verband kunnen focussen. Het is mogelijk dat factoren zoals stress, financiële problemen of relationele problemen een rol spelen bij het verband tussen het hebben van kinderen en agressie. Al moet beklemtoond worden dat op basis van deze analyse geen causale uitspraken kunnen worden gedaan.

Psychiatrische diagnose

Voor een minderheid van de beklaagden vermeldde het strafdossier een officiële psychiatrische diagnose ($n = 7$). ADHD ($n = 2$) en Autismespectrumstoornis ($n = 2$) komen het meest voor. Eén beklaagde heeft een angststoornis en één beklaagde heeft een psychotische stoornis. Voor de andere beklaagde met een psychiatrische stoornis ontbreekt verdere data.

Verkenning van verbanden tussen psychosociale problemen en type misdrijf

Er werd onderzocht of er een verband bestaat tussen het soort gepleegd misdrijf en de aanwezigheid van een psychosociale problematiek. Aangezien de oorspronkelijke variabele 'kwalificatie' uit twaalf categorieën bestond met zeer lage celwaarden, en ook de hercategorisering in drie hoofdgroepen (drugs-, agressie- en overige delicten) nog steeds leidde tot schending van de assumpties voor de Chi-kwadraattoets, werd gekozen voor een verdere vereenvoudiging. De kwalificatievariabele werd omgevormd tot een binaire indeling: 'drugsdelict' (1) versus 'andere delicten' (0). Op basis van deze nieuwe variabele werd een Chi-kwadraattoets uitgevoerd om na te gaan of het plegen van een drugsdelict samenhangt met het voorkomen van psychosociale problematiek. De toets leverde geen significant resultaat op ($X^2(1) = 0.093, p = .76$), en de effectgrootte volgens Cramer's V bedroeg .043, wat wijst op een verwaarloosbaar effect. Bij deze toets had een van de vier cellen een verwachte frequentie lager dan 5 (25%), wat een lichte overschrijding van de assumptiegrens

inhoudt. Hierdoor moet de uitkomst met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

Desondanks suggereren de resultaten dat psychosociale moeilijkheden binnen deze steekproef van HTK beklaagden niet disproportioneel vaker voorkomen bij personen die werden vervolgd voor drugsdelicten. Het hebben van een psychosociale problematiek lijkt zich eerder als een transversaal kenmerk voor te doen, ongeacht het type misdrijf.

5.2.7 BEPERKINGEN

Deze dossierstudie kent enkele beperkingen. De steekproefomvang is relatief klein en gelimiteerd tot HTK dossiers, dewelke pas vanaf september 2024 werd opgestart. Dit beperkt de statistische kracht van inferentiële toetsen, waardoor de kans bestaat dat subtiele of matig sterke verbanden niet werden gedetecteerd (type II-fout), ondanks het feit dat ze in werkelijkheid kunnen bestaan. Bovendien bleken sommige variabelen onvolledig gerapporteerd in de strafdossiers, onder andere met betrekking tot de duur van het druggebruik en de psychiatrische voorgeschiedenis. Hierdoor is het moeilijk om de impact van bijvoorbeeld chronisch middelengebruik in te schatten, wat de volledigheid van het profiel beperkt. Daarnaast berust de studie op verslaggeving door derden, waardoor de kwaliteit van de informatie deels buiten de controle van de onderzoeker ligt. Tot slot zijn de gebruikte meetinstrumenten grotendeels administratief van aard en ontbreken gevalideerde psychometrische instrumenten om bijvoorbeeld de ernst van het middelengebruik betrouwbaar in kaart te brengen. Het profiel dat hier geschetst wordt, is gebaseerd op enkele documenten in het strafdossier, en moet geïnterpreteerd worden binnen deze context.

Niettemin biedt deze studie een genuanceerd beeld van de HTK beklaagde: een groep met meervoudige en vaak verweven problemen. Voor een effectieve begeleiding binnen het HTK traject is het cruciaal dat deze kwetsbaarheden systematisch in kaart worden gebracht én opgevolgd. Een meer gestandaardiseerde aanpak bij het verzamelen en registreren van relevante gegevens – zoals middelengebruik, agressie en psychiatrische achtergrond – is noodzakelijk om de betrouwbaarheid van toekomstige analyses te verhogen. Het Justitiehuis kan hierin een centrale rol vervullen, onder meer via uniforme en diepgaande verslaggeving in het kader van de maatschappelijke enquête.

5.3 CONCLUSIE

Het doel van dit hoofdstuk was om een antwoord te bieden op onderzoeksvragen 2b en 2c, inzake de perceptie en het werkelijke beeld van het profiel van de HTK beklaagde. Door middel van kwalitatieve gegevens werd duidelijk dat parketmagistraten, rechters en justitie-assistenten een praktijkgericht kader ontwikkelden waarbinnen de geschiktheid voor een hersteltraject wordt beoordeeld. Deze actoren identificeerden verschillende inclusiecriteria zoals de aanwezigheid van een complexe problematiek, een zeker niveau van

probleeminzicht en -ervaring, motivatie en eerlijkheid. Andere factoren, zoals anderstaligheid, een irreguliere verblijfsstatus, de draagkracht van een beklaagde en meerdere daders in een straf dossier kunnen als contra-indicaties fungeren. De percepties van de actoren onderstrepen de nood aan een individuele beoordeling waarbij niet enkel juridische, maar ook psychosociale en praktische factoren worden afgewogen. Om een gedegen beoordeling te maken omtrent de oriëntatie van een dossier werd duidelijk dat PVs hiertoe het middel bij uitstek zijn, waarbij vragen rijzen over de kwaliteit hiervan. Daarnaast ontbreekt consensus over gevoelige materies zoals seksuele delicten binnen trajecten, wat het belang van verder intern dialoog beklemtoont.

De kwantitatieve dossierstudie vult de kwalitatieve gegevens aan en biedt een geconcretiseerd profiel van de HTK beklaagde vandaag: overwegend Belgische mannen tussen 22 en 40 jaar oud (Gem. = 31,67), met een beperkt opleidingsniveau, zonder vaste partner en met een geschiedenis van veroordelingen. Het inclusie criterium omtrent de aanwezigheid van een complexe problematiek wordt bevestigd; in 90% van de gevallen hebben beklaagden een combinatie van twee of drie probleem domeinen, zijnde druggebruik, agressie en psychosociale problemen. Cannabisgebruik komt bij de meeste beklaagden voor, vaak in combinatie met andere middelen en met ten minste een regelmatige gebruiksfrequentie. De gebruiksduur blijkt voorts sterk te variëren tussen beklaagden en het type drug. Agressie komt voor bij bijna de helft van de beklaagden, vaak in de vorm van slagen en verwondingen, voornamelijk gericht tegen (ex-)partners en vrouwen. Psychosociale problemen zijn eveneens wijdverspreid en situeren zich vooral op het vlak van werkloosheid, familiale- en gezinsproblemen en instabiele woonsituaties. Bij een minderheid van de beklaagden werd een officiële psychiatrische diagnose vastgesteld; opvallend is dat psychofarmaca ook worden gebruikt door personen zonder diagnose. Dit roept vragen op over mogelijke mechanismen zoals zelfmedicatie of onvoldoende diagnostiek. Belangrijk is dat het ontbreken van een diagnose niet noodzakelijk de afwezigheid van psychiatrische problematiek betekent, maar mogelijk een gevolg kan zijn van gebrekkige documentatie in het dossiermateriaal. Vier beklaagden hadden hun traject reeds afgerond, waarvan één met succes en drie anderen zonder succes, die eerder vergevorderd dan in het begin van het traject afhaakten, wat overeenstemt met eerder onderzoek (Colman et al., 2011).

Een opvallende bevinding betreft het significante verband tussen het hebben van kinderen en het voorkomen van agressie. Beklaagden met kinderen vertonen significant vaker agressief gedrag dan zij zonder kinderen. Deze vaststelling moet echter voorzichtig worden geïnterpreteerd gezien de beperkte steekproefomvang. Mogelijke verklaringen kunnen liggen in stressfactoren die met ouderschap gepaard gaan, zoals financiële druk of relationele spanningen.

Tegelijk bevestigt de dossierstudie dat het parket nog voornamelijk delinquenten met een drugsproblematiek dagvaardt. Gezien het vroege stadium waarin de HTK zich bevindt, is het

plausibel dat parketmagistraten nog meer tijd nodig hebben om de optie tot een hersteltraject te integreren in hun werkwijze. Verder onderzoek zal dit moeten uitwijzen. Het is echter aanbevolen dat parketmagistraten, alsook rechters en advocaten, meer aandacht hebben voor een bredere waaier aan problematieken die het vroegere toepassingsgebied van de DBK te buiten gaan om de hersteltrajecten in de breedste zin toe te passen, conform het wetsontwerp⁶⁴. Een aanvullende verklaring kan liggen in de vaststelling dat respondenten moeilijkheden rapporteren bij het inschatten van een *high-risk/high-need profiel*, zeker wanneer dit niet samenhangt met een evidente verslavingsproblematiek. Deze terughoudendheid is mogelijk te wijten aan het feit dat juristen doorgaans onvoldoende geschoold zijn in het beoordelen van diagnostische criteria (Vander Laenen et al., 2013), wat verder wordt bemoeilijkt door gebrekkige informatie in PVs. Hierbij rijst de vraag of bijkomende opleidingen voor parketmagistraten – bijvoorbeeld via het Instituut voor Gerechtelijke Opleiding – wenselijk zijn. Met de HTK wordt de lijn tussen justitie en hulpverlening dunner, wat niet alleen een aangepaste beleidscontext vereist, maar ook een evolutie in de beroepsinvulling inhoudt.

Tot slot kent de dossierstudie enkele beperkingen, zoals een kleine steekproef en systematisch ontbrekende data. Het niet gestructureerd peilen naar verschillende levensdomeinen in de verslaggeving door justitie-assistenten bemoeilijkt wetenschappelijk onderzoek – al lijkt dit in de praktijk geen belemmering te vormen.

Samenvattend suggereren de bevindingen in dit hoofdstuk dat de HTK beklagde effectief een *high-risk* en *high-need* profiel heeft, waarvoor multidisciplinaire, intensieve en individueel afgestemde interventies aanbevolen zijn. Tegelijk toont het onderzoek dat de huidige gegevensverzameling fragmentarisch is en afhankelijk blijft van de kwaliteit van verslaggeving door de politie en justitie-assistenten. Voor een geoptimaliseerd selectieproces is het aanbevolen om deze gegevensverzameling te standaardiseren.

⁶⁴ Wetsontwerp HTK, 11.

6. SWOT-ANALYSE

Het sluitstuk van dit onderzoek is een SWOT-analyse. Een dergelijke analyse beoogt de interne en externe omgeving van een organisatie systematisch in kaart te brengen, zodat sterktes kunnen worden geconsolideerd, kansen optimaal benut, zwaktes aangepakt en bedreigingen ondervangen (Panagiotou, 2003). Per SWOT domein wordt ingegaan op elementen die in dit onderzoek naar voren kwamen als relevante en actuele topics, waarbij aanbevelingen worden geformuleerd waar passend. Deze analyse is een synthese van de resultaten, waardoor deze bespreking en de aanbevelingen niet apart opgenomen zullen worden in de conclusie. Niettemin kan dit hoofdstuk voor het beleid een waardevolle leidraad vormen bij de implementatie en optimalisatie van hersteltrajecten.

6.1 STERKTES (STRENGTHS)

De aanwezigheid van justitie-assistenten

Een belangrijke sterkte van de HTK is de aanwezigheid van de justitie-assistenten tijdens de zittingen. Deze aanwezigheid wordt door de respondenten, inclusief de justitie-assistenten zelf, als een cruciale voorwaarde ervaren voor het voortbestaan van het initiatief.

Een aanklappend en eigen traject

De HTK kenmerkt zich door een intensieve opvolging van de beklaagde door de rechtbank, wat een responsabiliserend effect heeft. Respondenten benadrukken het belang van het rechtstreeks en frequent contact met de rechter, dat indruk op hen maakt en hen confronteert met hun verantwoordelijkheid. Bovendien wordt de individualisering van het traject gewaardeerd. In tegenstelling tot probatie, waar de voorwaarden als arbitrair worden ervaren, sluit het HTK traject beter aan bij de noden van de beklaagde.

Intern draagvlak

Zowel de formele HTK actoren als de beklaagden staan positief ten opzichte van het initiatief. Ondanks bepaalde knelpunten en negatieve ervaringen, erkennen alle betrokkenen de noodzaak van hersteltrajecten. Dit interne draagvlak is gunstig voor de voortzetting van de HTK.

Menselijke en respectvolle rechtsgang

Zowel beklaagden als HTK actoren ervaren de werkwijze als menselijk en respectvol. Waar klassieke strafprocedures onvoorspelbaar en stigmatiserend kunnen overkomen, trachten HTK rechters zich mensgericht op te stellen. Beklaagden krijgen het woord en kunnen in belangrijke mate zelf richting geven aan hun traject. Deze aanpak sluit aan bij het RNR-model (Bonta & Andrews, 2007), waarbij een traject wordt afgestemd op de individuele noden. Ten slotte ervaren justitie-assistenten in hun contact met beklaagden dat de

motiverende en mensgerichte manier van bejegening door justitiële actoren belangrijk kan zijn in de wil tot verandering.

Maatschappelijke enquête

Het nagenoeg systematisch uitvoeren van een maatschappelijke enquête in de HTK, is een belangrijke sterkte. De informatie die de rechter en procureur krijgen op basis van dit verslag geeft belangrijke context rond de totstandkoming van de feiten, mogelijke problematische levensdomeinen en de motivatie van de beklaagde. Justitie-assistenten werken daarbij niet volgens een vaste methode, wat het dossieronderzoek bemoeilijkt, maar in de praktijk rapporteren respondenten geen negatieve ervaring over de inhoud van deze verslaggeving. Desgevallend wordt vanuit wetenschappelijk oogpunt aanbevolen om deze verslaggeving te standaardiseren.

6.2 ZWAKTES (WEAKNESSES)

Ontbreken van een samenwerkingsprotocol met missie, visie en strategie

Momenteel bestaat er geen aangepast samenwerkingsprotocol tussen de rechtbank, het parket, het Justitiehuis en de betrokken hulporganisaties. Hierdoor ontbreekt het aan een officieel gedeelde missie, visie en strategie, wat ook evaluatie en wetenschappelijk onderzoek bemoeilijkt. Er wordt vandaag aan een dergelijk protocol gewerkt, maar de status ervan is onduidelijk. Het wordt aanbevolen om hulpverleningsorganisaties actief te betrekken en de mogelijkheid te geven dit protocol mee te ondertekenen als blijk van engagement en voor het versterken van banden tussen gezondheidszorg en justitie.

Belemmeringen in het pro deo-systeem

Een knelpunt betreft de moeizame aanstelling van pro deo advocaten voor kwetsbare cliënten in een HTK traject. Voor cliënten die administratief zwak zijn, ligt de bewijslast voor het recht op pro deo bijstand vaak bij de advocaat, wat diens werklast verhoogt. In de DBK verliepen pro deo aanstellingen voor enige tijd soepeler – tot aan de afschaffing van dit systeem – waar een dagvaarding en het mandaat van de cliënt volstonden. De kwetsbare positie van sommige cliënten, de lange looptijd van trajecten, het risico op langdurig onbetaalde mandaten en het sociaal engagement dat bijstand in een hersteltraject typeert, rechtvaardigen een versoepeling van het pro deo-systeem. Dit zou bovendien tegemoetkomen aan bezorgdheden omtrent klassenjustitie.⁶⁵ Het wordt aanbevolen dat de Gentse balie een versoepeling heroverweegt voor dossiers van uiterst kwetsbare cliënten, zoals daklozen personen.

Daarnaast wordt de opportuniteit van de permanente juridische tweedelijnsbijstand op de inleidingszitting in vraag gesteld. Het systeem van de piketadvocaat blijkt niet optimaal te

⁶⁵ Agentschap Justitie & Handhaving, Advies inzake het voorontwerp van wet hersteltraject, z.d., 3.

functioneren. Bovendien stelt de HTK rechter de zaak soms uit om de beklaagde tijd te geven een advocaat te raadplegen. Ten slotte is tijdens gewone correctionele zittingen een dergelijk permanentiesysteem ook niet beschikbaar, waar het misschien eerder nodig is voor het voeren van juridisch-technische betwistpunten. Het wordt aanbevolen om de permanente juridische tweedelijnsbijstand te heroverwegen.

Afwezigheid van systematisch stuurgroepoverleg

Een SPOC gaf aan dat er reeds geruime tijd geen stuurgroepoverleg heeft plaatsgevonden. Deze overlegmomenten, waarbij leden van de rechtbank, het parket, het Justitiehuis en eventuele hulpverleningsorganisaties samenkomen, kunnen nochtans waardevol zijn om het HTK beleid bij te sturen. Het uitblijven hiervan vormt een zwakte, *a fortiori* gelet op de recente wettelijke uitbreiding. Het wordt aanbevolen om dergelijke overlegmomenten systematisch te organiseren, met een vaste frequentie. Een regelmatig karakter is aangewezen om niet enkel reactief, maar ook proactief op te treden bij uitdagingen en moeilijkheden. Tegelijk kan dit overleg tijdelijk tegemoetkomen aan het huidige gebrek aan een lokale missie, visie en strategie, totdat een protocol wordt opgesteld. Daarnaast kan ook het betrekken van hulpverleningsorganisaties de samenwerking en afstemming versterken.

Morele vooroordelen omtrent bepaalde beklaagdenprofielen

Uit de interviews blijkt dat sommige actoren terughoudend zijn ten aanzien van bepaalde misdrijven of problematieken binnen een hersteltraject, waarbij morele in plaats van wetenschappelijke of juridische argumenten worden aangehaald. In het licht van de wettelijke criteria en voorbereidende documenten dient een brede benadering van problematieken mogelijk te zijn. Zo zou ook begeleiding voor problematieken met een seksuele dimensie, zoals bezit of verspreiden van beelden van seksueel misbruik van minderjarigen, overwogen kunnen worden, mits voldaan wordt aan de wettelijke voorwaarden. Bovendien zou de inclusie van seksuele delicten en delinquenten in lijn zijn met de nieuwe beleidsverklaring Justitie (Verlinden, 2025), die extra wil inzetten op gespecialiseerde kamers voor onder meer seksueel geweld. Een open debat met wetenschappelijke expertise is hierover noodzakelijk, opdat ook daders met taboe beladen problematieken een kans krijgen op rehabilitatie.

De sterke focus op recidive⁶⁶

Hoewel het beperken van recidive een doelstelling is binnen hersteltrajecten en de HTK, is dit een complex begrip met uiteenlopende definities en meetwijzen. Beleidsmakers hantieren recidive vaak als de maatstaf bij uitstek voor effectiviteit, zonder voldoende aandacht

⁶⁶ Deze focus op recidive is zowel een interne zwakte als een externe bedreiging. Intern lijkt een HTK traject enkel succesvol wanneer er geen dossiers meer op het bureau van de parketmagistraat terechtkomen. Extern kijkt het beleid enkel maar naar deze 'harde' cijfers om aandacht en middelen aan hersteltrajecten te spenderen. Om deze reden kan dit topic zowel onder Zwaktes als Bedreigingen vallen.

voor methodologische beperkingen of operationalisering van dit begrip⁶⁷. Bovendien is het onrealistisch om bij complexe problematieken, zoals een drugsverslaving, volledige abstinentie binnen een termijn van 18 maanden te verwachten. Recidive is daarnaast niet de enige doelstelling van een hersteltraject; het verbeteren van het psychosociaal functioneren van beklaagden wordt evenzeer aangehaald.

Het beleid dient voorzichtig om te gaan met het begrip recidive en ook aandacht te besteden aan andere, gelijkwaardige doelstellingen, zoals verbetering op levensdomeinen als huisvesting en sociale relaties. Dit geldt evenzeer voor toekomstig wetenschappelijk onderzoek. Een mogelijke onderzoekspiste is om beklaagden bij het begin en het einde van een traject een vragenlijst te doen invullen voor hun verschillende levensdomeinen en interviews af te nemen. Zo wordt hun persoonlijk perspectief geïntegreerd in effectiviteitsonderzoek, wat een belangrijke bijdrage kan leveren aan het beeld van de effectiviteit van de HTK.

Gebrek aan kennis en opleiding

Probleemoplossende justitie is in België een relatief nieuw fenomeen. Diverse actoren zijn onvoldoende vertrouwd met de specifieke procedures en doelstellingen van initiatieven zoals de DBK en HTK. Zo zijn niet alle advocaten even goed geïnformeerd over de procesverplichtingen binnen de HTK, zoals de juiste momenten voor neerlegging van stukken of het voeren van pleidooien. Bovendien wordt de juridische bijstand tijdens de opvolgfase niet door elke beklaagde als noodzakelijk ervaren, wat financiële gevolgen kan hebben gelet op de lengte van een traject. De interviews wijzen aan dat beklaagden soms schroom hebben om hierover het gesprek met hun advocaat aan te gaan. Een gericht aanbod van vormingen, het bijwonen van HTK zittingen en infomomenten over herstelgerichte justitie en de HTK, kunnen dit verhelpen.

Ook op beleidsniveau blijkt uit de voorbereidende werken dat er een tekort aan kennis is over de aard en de werking van herstelgerichte initiatieven. Deze kenniskloof kan resulteren in een verkeerde inschatting van de HTK en *cherry-picking* in lijn met de ideologische overtuigingen, wat een belemmering kan zijn voor verdere beleidsmatige ondersteuning. Eveneens kan het organiseren van infomomenten voor beleidsactoren bijdragen aan een beter begrip van deze innovatieve strafrechtelijke afhandeling, al dan niet in samenwerking met de Justitiehuisen, de rechtbanken en de parketten, en universiteiten.

Ten slotte blijkt dat ook parketmagistraten niet altijd over de juiste expertise beschikken om een *high-risk/high-need* profiel accuraat in te schatten, vooral wanneer de onderliggende problematiek zich niet veruiterlijkt in een verslavingsproblematiek. Zoals door Vander Laenen et al. (2013) reeds aangegeven, zijn juristen doorgaans niet geschoold voor het beoordelen van diagnostische criteria. Dit is mogelijk een verklaring voor de aanhoudende focus

⁶⁷ Zie: Agentschap Justitie & Handhaving, Nota wetsontwerp MSS (III): hersteltrajecten, 24 januari 2023, 1.

op middelenmisbruik, ondanks de beoogde verruiming naar psychosociale en agressiege-relateerde problematieken. Opleidingen via onder meer het Instituut voor Gerechtelijke Op-leiding kunnen parketmagistraten ondersteunen in hun inschattingsvermogen en zo bijdra-gen aan een effectievere selectie van geschikte HTK kandidaten.

Advocaten en verslaggeving

Ten laatste vormt de communicatie tussen het Justitiehuis en de advocaten een zwakte. Advocaten rapporteren dat zij soms geen toegang hebben tot evolutieverslagen doordat deze laattijdig kunnen verschijnen. Het is echter essentieel dat elke beklagde in een straf-procedure zich met ‘gelijke wapens’ kan verweren⁶⁸. Ook in de HTK blijft dit mensenrecht gelden; de bij uitstek menselijke werking doet daar geen afbreuk aan. In de praktijk sturen SPOCs soms de verslagen door, hoewel dit niet hun officiële taak is. Een mogelijke oplossing kan zijn om een automatisch e-mailsysteem te ontwikkelen, waarbij de advocaat van de beklagde een automatische e-mail krijgt met het verslag op het moment dat dit geüpload wordt in GEJO.

6.3 KANSEN (OPPORTUNITIES)

Wettelijke verankering van hersteltrajecten

De wettelijke verankering van hersteltrajecten biedt kansen voor consolidatie en uniformi-ering van deze alternatieve strafrechtelijke afhandelingswijze. In een nota van het Agent-schap Justitie en Handhaving, over de Antwerpse Drugsopvolgkamers, werd eerder gesteld dat een mogelijke uitbreiding van deze werkwijze naar andere problematieken pas mogelijk was bij een wettelijke grondslag.⁶⁹ Ondanks dit eerder standpunt pleit het Agentschap van-daag voor een gefaseerde invoering van hersteltrajecten, wegens vermeende kennistekor-ten (Demir, 2024). Deze houding is contradictorisch. Voorliggend onderzoek ondersteunt een brede en uniforme implementatie van hersteltrajecten volgens de Gentse methodiek, aangezien zowel HTK actoren als beklagden geen functionele verschillen ervaren met de vroegere DBK. De wettelijke verankering is hiertoe een grote kans en tevens een toekom-stige verplichting voor elk gerechtelijk arrondissement.

Uitbreiding van de problematieken

In vergelijking met de DBK, waarbij de focus primair lag op het middelengebruik, laat de HTK theoretisch een behandeling toe van een bredere waaier aan problematieken. Dit cre-eert kansen voor een inclusievere toepassing van hersteltrajecten om kwetsbare groepen met uiteenlopende noden te bereiken. Deze uitbreiding vereist echter dat het Justitiehuis diens netwerk van hulpverleningspartners aanzienlijk versterkt. Hulporganisaties zoals De Kiem en De Sleutel zijn vertrouwd met de HTK methodologie, maar potentiële nieuwe

⁶⁸ Art. 6.3.b EVRM.

⁶⁹ Agentschap Justitie & Handhaving, Drugsopvolgkamer – visie Justitiehuis, 17 mei 2022, 3.

partners moeten hierover nog geïnformeerd worden. Het wordt verder aanbevolen om deze wettelijke uitbreiding van problematieken actiever te integreren in de filterfase op parket-niveau, gezien vandaag nog voornamelijk beklagden met een drugsproblematiek naar de HTK worden toegeleid.

Aandacht voor herstelgericht werken in andere arrondissementen

Herstelgerichte initiatieven, zoals Proefzorg, DBK en de Drugsopvolgingskamers, ontwikkelden zich reeds in verschillende gerechtelijke arrondissementen, zoals Brugge, Antwerpen, Limburg en Charleroi.⁷⁰ De daaropvolgende HTK-wet verplicht elk arrondissement om hersteltrajecten te implementeren. Deze nationale uitrol biedt een unieke gelegenheid om probleemoplossend werken structureel te verankeren binnen de Belgische strafrechtsbedeling. Tegelijkertijd vereist deze opkomst van probleemoplossende justitie een kritische ingesteldheid en een blijvende openheid voor wetenschappelijke evaluatie om een kwalitatieve werking te waarborgen.

Nationale veralgemening

De HTK-wet vereist dat elk gerechtelijk arrondissement tegen 1 januari 2028 een protocol afsluit voor de implementatie van hersteltrajecten.⁷¹ Dit biedt niet alleen rechtszekerheid en een gelijke behandeling van beklagden, maar creëert ook mogelijkheden voor grootschaliger wetenschappelijk onderzoek. Een bredere dataset faciliteert het nauwkeuriger monitoren en bijsturen van de werking, de effectiviteit en de impact van hersteltrajecten.

Europese subsidiekanalen

Een laatste kans ligt in de mogelijkheid om via internationale subsidiewedstrijden, zoals het Europese Citizens, Equality, Rights and Values programme⁷², bijkomende financiering te bekomen. Het deelnemen aan deze wedstrijden wordt aanbevolen.

6.4 BEDREIGINGEN (THREATS)

Weerstand tegen de aanwezigheid van justitie-assistenten

Een cruciale bedreiging betreft het standpunt van het Agentschap Justitie en Handhaving dat de aanwezigheid van justitie-assistenten op de HTK zittingen niet wenselijk is. De onderliggende redenering hiervoor is overwegend middelen gerelateerd. Het argument geldt dat de rigide financieringslogica vanuit de federale overheid gebaseerd is op het opdrachtvolume van de voorbije drie jaar, waardoor acute stijgingen in mandaten niet onmiddellijk worden gecompenseerd.⁷³ Verder wordt aangegeven dat de Drugsbehandelingstrajecten in

⁷⁰ Wetsontwerp HTK, 9-10.

⁷¹ Art. 94 HTK-wet.

⁷² URL: <https://ec.europa.eu/newsroom/just/items/861577/en>

⁷³ Agentschap Justitie en Handhaving, Nota in functie van eindrapport Vlaams brede heroverweging, z.d., 2.

Brugge goed functioneren zonder deze aanwezigheid⁷⁴, echter verschilt de beklagdenpopulatie tussen het Brugse project en de Gentse HTK fundamenteel. Voorliggend onderzoek toont aan dat volgens de respondenten de aanwezigheid van justitie-assistenten op de zitting essentieel is voor de goede werking van de HTK. Aanbevolen wordt om deze aanwezigheid te behouden en het federaal financieringsmodel structureel te herzien.

Beperkte toegang tot hulpverlening

Verscheidende respondenten signaleren dat het wegvallen van justitieel gesubsidieerde hulpverlening en de toegenomen wachtlijsten de werking van de HTK ernstig kunnen belemmeren. Aangezien hersteltrajecten vandaag tijdsgebonden zijn en steunen op de assumptie van toegankelijke hulpverlening, kan een gebrek aan beschikbare hulpvoorzieningen het welslagen van een traject ondermijnen.

Geen structurele samenwerking met Volksgezondheid en departement Zorg

Een bijkomende bedreiging is het gebrek aan beleidsmatige afstemming tussen de federale ministeries Justitie en Volksgezondheid en de Vlaamse ministeries Justitie en handhaving en Welzijn, volksgezondheid, gezin en armoedebestrijding. Hersteltrajecten veronderstellen immer een nauwe samenwerking tussen justitie en hulpverlening en vereisen bijgevolg ook een multidisciplinaire beleidsaanpak. Deze nood werd reeds onderstreept door het Agentschap Justitie en Handhaving zelf⁷⁵, maar vertaalt zich tot op heden niet in beleidsmatige afstemming.

De federale beleidsverklaring Volksgezondheid (Vandenbroucke, 2025) geeft aan te zullen inzetten op verslavingszorg bij het parket in de fase voorafgaand aan de vervolging. Daarmee blijft deze beleidsfocus echter beperkt en wordt geen aandacht besteed aan hersteltrajecten, dewelke plaatsvinden op het niveau van de vervolging en breder gaan dan enkel verslavingsproblematieken. Op Vlaams niveau verwijst de beleidsverklaring van de minister van Welzijn, volksgezondheid, gezin en armoede (Gennez, 2024) evenmin expliciet naar hersteltrajecten. Wel wordt benadrukt dat zorg moet worden voorzien voor mensen, ongeacht hun justitiële status – wat potentieel ook HTK beklagden omvat (Gennez, 2024). Toch blijft een doorgedreven afstemming van het hulpverleningsaanbod op de noden van HTK justitiabelen uit.

Kortom, de succesvolle implementatie, verankering en verdere ontwikkeling van hersteltrajecten, en specifiek de HTK, vereist een coherent en op justitie afgestemd hulpverleningslandschap. De hiertoe noodzakelijke interfederale beleidsafstemming ontbreekt vandaag.

⁷⁴ Agentschap Justitie & Handhaving, Nota wetsontwerp MSS (III): hersteltrajecten, 24 januari 2023, 3.

⁷⁵ Agentschap Justitie & Handhaving, Nota wetsontwerp MSS (III): hersteltrajecten, 24 januari 2023, 4.

Beperkte federale beleidsaandacht

De beleidsverklaring van de huidige Minister van Justitie (Verlinden, 2025) besteedt geen expliciete aandacht aan de nieuwe wettelijke mogelijkheid tot het opleggen van een hersteltraject. De beleidsverklaring wil inzetten op “gespecialiseerde kamers voor problematieken zoals intrafamiliaal en seksueel geweld, evenals cybercriminaliteit en cyberpesten” (Verlinden, 2025, p. 30), maar dit naast de drugsbehandelings- en jongerenopvolgingskamers. Dit roept vragen op over de integratie van bestaande initiatieven zoals de HTK in het bredere beleidskader. Bovendien blijft het onduidelijk hoe de noodzakelijke personeelscapaciteit – in het bijzonder rechters en parketmagistraten – zal worden gegarandeerd om al deze verschillende kamers op een werkbare manier te bemannen. Dit gebrek aan beleidsmatige aandacht voor hersteltrajecten vormt een bedreiging voor de verdere uitrol ervan.

Verbod op gelijktijdige opvolging

Een knelpunt in de huidige regelgeving is het verbod op het gelijktijdig combineren van hersteltrajecten met andere vormen van justitiële opvolging voor dezelfde problematiek. In de DBK bestond deze beperking niet. Dit vormt een hindernis voor personen bij wie een begeleiding, zoals probatie, faalt en die juist baat zouden kunnen hebben bij een intensiever hersteltraject. Tevens belemmert dit verbod het principe van een snelle en responsieve justitie, wat tot de streefdoelen behoort van de nieuwe Minister (Verlinden, 2025).

Hoge werklust voor magistraten

De werklust van parketmagistraten vormt een operationele bedreiging voor het functioneren van de HTK. Administratieve lasten, zoals het opmaken van dagvaardingen en zittingsnota's, kunnen mee bepalend zijn in de beslissing om een zaak al dan niet voor de HTK te dagvaarden. Bovendien is er vaak onvoldoende tijd om aanvullende informatie op te vragen tijdens het opsporingsonderzoek, zoals via kantschriften tot herverhoor, wat de kwaliteit van de oriëntatiebeslissing onder druk zet.

Een aanvullende bedreiging is de actuele ontwikkeling inzake de pensioenhervormingen voor magistraten. De bezorgdheden omtrent de onaantrekkelijkheid van het beroep kunnen mogelijk verder inspelen op het tekort aan magistraten wat de werklust en werktevredenheid eveneens niet ten goede komt (Openbaar Ministerie, 2025).

6.5 SWOT-MATRIX

Tabel 12*SWOT-matrix*

Sterktes (Strengths)	Zwaktes (Weaknesses)
De aanwezigheid van justitie-assistenten op de zitting	Ontbreken samenwerkingsprotocol met missie, visie en strategie
Een aanklampend en eigen traject	Pro deo bijstand verloopt moeilijk en voorziene permanentie is gebrekkig
Intern draagvlak	Geen systematisch stuurgroepoverleg
Menselijke en respectvolle rechtsgang	Morele vooroordelen over bepaalde types delinquenten
Consequent uitvoeren van een maatschappelijke enquête	Te sterke focus op recidive
	Gebrek aan kennis en opleiding bij beleidsactoren, advocaten en parketmagistraten
	Laattijdige verslaggeving door het Justitiehuis
Kansen (Opportunities)	Bedreigingen (Threats)
De wettelijke verankering van hersteltrajecten	Weerstand tegen de aanwezigheid van justitie-assistenten op de zitting
Een (theoretisch) brede inclusie van problematieken	Beperkte toegang tot hulpverlening
Ook andere parketten en rechtbanken werken herstelgericht	Geen samenwerking met de beleidsdomeinen Volksgezondheid en Zorg
Vereiste nationale veralgemening tegen 1 januari 2028	Beperkte federale beleidsaandacht
Europese subsidiekanalen	Verbod op gelijktijdige opvolging
	Hoge werklust voor magistraten

7. SLOTBESCHOUWINGEN

Het doel van deze masterproef was het uitvoeren van een procesevaluatie van de HTK. Voorliggend onderzoek bestaat uit drie onderzoeksvragen die werden beantwoord aan de hand van wetenschappelijke en juridische literatuur, en kwantitatieve en kwalitatieve gegevens. De volgende paragrafen geven een synthese van de belangrijkste resultaten en reflecteren over de beperkingen van het onderzoek. Voor concrete aanbevelingen wordt verwezen naar de SWOT-analyse in het hoofdstuk hierboven.

7.1 HET LITERATUURONDERZOEK

Dit deel van het onderzoek wilde inzicht verkrijgen in de inhoud en doelstelling van de HTK en begon daartoe met het analyseren van internationale en Belgische literatuur. De HTK werd gesitueerd binnen het breder kader van de PSCs, die tot doel hebben om mensen die misdrijven plegen vanuit een onderliggende problematiek te begeleiden naar hulpverlening, zodat zij stoppen met het stellen van strafbaar gedrag.

De eerste PSCs zijn een antwoord op de *crack-cocaine* epidemie tijdens de jaren '80 van de vorige eeuw. Deze rechtbanken vonden hun ingang Miami – in die tijd de *hotspot* voor drugsinvoer in de Verenigde Staten. Begin de 21ste eeuw wilde het parket van Gent, net zoals in de Verenigde Staten, een antwoord bieden op het stijgend aantal drugsdelinquenten. Met het project Proefzorg, in 2005, werden mensen die in aanraking kwamen met het parket, voor misdrijven die gedreven werden door een middelenafhankelijkheid, op het niveau van de opsporing naar hulpverlening toegeleid. Drie jaar later werd een extra schakel in deze probleemoplossende strafrechtelijke benadering geïntroduceerd, de DBK. Deze nieuwe rechtbank, geïnspireerd door het Noord-Amerikaanse model, wilde drugsdelinquenten onder toezicht van de rechtbank begeleiden naar hulpverlening om recidive te voorkomen. Andere gerechtelijke arrondissementen volgden snel, met gelijkaardige initiatieven in Antwerpen, Brugge, Mechelen en Charleroi. Het Vlaamse beleid bood echter tegenkanting omwille van het gebrek aan een wetgevend kader en om middelen gerelateerde redenen. De wetgever reageerde met een voorstel voor een nieuw artikel in het Wetboek van Strafvordering dat hersteltrajecten een wettelijke basis gaf, wat op 18 januari 2024 werd goedgekeurd. De implementatie van deze wet resulteerde binnen de rechtbank van eerste aanleg in Gent tot het oprichten van de HTK. Wat methodologisch een duplicaat van de DBK is, staat nu in voor het begeleiden van beklaagden met een bredere waaier aan problematieken. Kaderend binnen de *ultimum remedium* filosofie dient de gevangenisstraf een laatste redmiddel te zijn als reactie op misdrijven ten gevolge van een onderliggende verslavings-, agressie- of psychosociale problematiek.

Het literatuuronderzoek toont echter aan dat het PSC model niet zonder beperkingen is. Internationale meta-analyses suggereren gunstige recidiveverminderende effecten, vooral

wanneer trajecten geïndividualiseerd en multidisciplinair werken – zoals de HTK ook beoogt. Tegelijk bevat dit type onderzoek methodologische zwaktes zoals hoge heterogeniteit in effectscores, een gebrek aan randomisatie en een aanhoudende focus op enkel recidive als maat van effectiviteit. Hierdoor blijven sluitende uitspraken over het succes van dit model moeilijk. Aanvullend tonen Belgische evaluaties van de DBK veelbelovende resultaten, met onder meer verbetering op verschillende levensdomeinen en een verminderde recidive, vooral voor beklaagden met een gewichtig strafverleden. Toch blijven enkele aandachtspunten aanwezig, die ook voor de HTK relevant zijn: het belang van duidelijke selectiecriteria, een centrale coördinator, een betere registratie van gegevens en efficiënte communicatie en informatie-uitwisseling tussen actoren. Ook de vervanging van liasons door justitie-assistenten, met een meldingsplicht aan de rechtbank, vraagt om een evaluatie. Niettemin berust de HTK werking op enkele empirisch onderbouwde principes, zoals frequent rechterlijk toezicht en individuele begeleiding, afgestemd op de noden van beklaagden.

Kortom biedt het literatuuronderzoek een genuanceerd kader voor het begrijpen van de inhoud en de doelstelling van de HTK. De omvorming van de DBK naar de HTK kwam tegemoet aan het legaliteitsbeginsel en verbreedde de inhoudelijke reikwijdte naar diverse problematieken, gebaseerd op eenzelfde methodologische werkwijze. Toch vereist een succesvolle implementatie van de HTK een kritische opvolging om diens doelstellingen zo efficiënt mogelijk te bereiken.

7.2 KWALITATIEVE EVALUATIE

Het doel van de kwalitatieve procesevaluatie was om inzicht te verkrijgen in de ervaringen en percepties van de formele HTK actoren. Daarbij werd aandacht besteed aan hun rol binnen de procedure, hun visie omtrent de structuur en hun percepties over het profiel van de HTK beklaagde. Net als de vorige procesevaluatie van de DBK, zijn de respondenten “niet blind voor bepaalde knelpunten” (Colman et al., 2011, p. 128).

Evenwel heeft ook dit kwalitatieve onderzoek enkele beperkingen. Zo werden maar twee advocaten en drie beklaagden bevroegd, wat een kleine steekproef is. Daarnaast is er mogelijk sprake van een selectie-effect, waarbij respondenten die positief staan ten opzichte van de HTK eerder deelnemen aan het onderzoek. Niettemin biedt dit onderzoek belangrijke inzichten op de verschillende SWOT domeinen. Naast enkele sterktes bestaan er ook knelpunten en mogelijke bedreigingen. Het is belangrijk om deze in een vroeg stadium, waar de HTK zich in bevindt, te identificeren om een succesvolle voortzetting te garanderen (Colman et al., 2011).

Positieve evaluatie, doch kritisch

De respondenten in dit onderzoek staan globaal positief ten aanzien van de HTK. De kamer wordt beschouwd als een waardevol alternatief voor kwetsbare beklaagden. De rollen van rechters, SPOCs en advocaten bleven onveranderd, wat in lijn is met de doelstelling van het methodologisch voorzetten van de DBK. Na het toelichten van de nieuwe, officiële procedure, komen evenwel enkele knelpunten naar boven, zoals de wettelijke tijdsbeperking en het verbod op gelijktijdige opvolging. Vele respondenten frustreren zich aan deze laatste wettelijke voorwaarde, die als een aanzienlijke beperking wordt ervaren. Respondenten geven aan dat dit verbod een kwetsbare populatie uitsluit, die mogelijks net meer baat heeft bij een hersteltraject.

De percepties over het HTK profiel illustreren dat parketmagistraten een praktijkgericht toelidingsmodel hanteren. Er bestaat voor de verschillende teams echter nog onduidelijkheid over de te hanteren selectiecriteria. Voorts leidt de uitgebreide doelgroep niet automatisch tot een bredere toepassing. De selectie van dossiers berust voornamelijk nog op buikgevoel, waarbij de dossierstudie aangeeft dat er nog altijd hoofdzakelijk op drugsverslaafden wordt gefocust. Verder wordt het belang van kwalitatieve en gedetailleerde PVs herhaaldelijk benadrukt als voorwaarde voor een accurate inschatting over de geschiktheid van een HTK traject. Als laatste rijst onverdeeldheid over enkele discussiepunten: ten opzichte van seksuele delicten geldt een morele afwijzing, maar worden ook bezorgdheden rond de positie van het slachtoffer geuit; ook ten opzichte van koppels lijken er veel voorstanders, maar ook tegenstanders te zijn.

Evenwel verloopt het contact, de samenwerking en de informatie-uitwisseling tussen de HTK actoren positief. De actieve rol van alle actoren minimaliseert miscommunicaties en bevordert de efficiëntie van de procedure. Voor advocaten komt verslaggeving soms te laat, waardoor zij dit niet meer kunnen inkijken voor de zitting. Een automatisch e-mailsysteem kan hier mogelijks aan tegemoetkomen. Ook met de beklaagden verlopen de contacten positief en mensgericht, wat de werktevredenheid bevordert. Justitie-assistenten blijven zelfs na het traject nog begeleider als een beklaagde dreigt te hervallen. Deze bevindingen beklemtonen de geïntegreerde werking, waarbij alle actoren samen met de beklaagde eenzelfde streefdoel hebben, wat uniek lijkt ten opzichte van andere procedures en maatregelen.

De permanente juridische tweedelijnsbijstand lijkt op de helling te staan. Parketmagistraten en rechters vinden het bestaan ervan positief, maar weinigen lijken zicht te hebben op het functioneren ervan. Observaties tijdens de zittingen maken duidelijk dat het systeem niet naar behoren functioneert en sommige respondenten geven aan dat deze middelen beter ergens anders besteed worden.

Hoewel globaal gezien alles positief lijkt te verlopen, halen de respondenten enkele randvoorwaarden aan. De toegang tot de hulpverlening is cruciaal, aangezien hersteltrajecten gefundeerd zijn op de assumptie dat beklaagden hulp krijgen. Daarnaast moet de justitie-assistent op de zitting absoluut behouden worden, indien niet, dan stopt het initiatief beter volgens de respondenten. Ook een versoepelde pro deo aanstelling, een uitbreiding van het hulpverleningsnetwerk en een behapbare algemene werklust zijn belangrijke randvoorwaarden.

Ook beklaagden bevestigen het algemene draagvlak voor de HTK. Zij ervaren het traject als een mensgerichte en ondersteunende *tool* op hun weg naar rehabilitatie, hoewel de mogelijkheid van een mildere straf ook meespeelt. Het intensief karakter en de rechtstreekse contacten met de rechter zijn daarbij belangrijk, maar ook hun eigen ingesteldheid ervaren zij als cruciaal voor het welslagen van een traject. Verder is de mogelijkheid tot individuele richtinggeving aan het traject een meerwaarde vergeleken met andere maatregelen. Tot slot ervaren beklaagden geen verschillen in werking als gevolg van de transitie van DBK naar HTK.

Samengevat bevestigt dit kwalitatieve onderzoek dat de HTK door de meeste betrokkenen als een waardevol, aanklampend en mensgericht alternatief wordt ervaren. De verdere uitrol is echter afhankelijk van het wegwerken van structurele knelpunten en het implementeren van de essentiële randvoorwaarden.

7.3 KWANTITATIEVE PROFILERING

De kwantitatieve dossierstudie had tot doel om het profiel van de HTK beklagde in kaart te brengen. Op basis van een codeboek werden specifieke documenten in het strafdossier doorgenomen. Er werd gepeild naar algemene demografische en juridische factoren, de reden voor verschijning in de HTK en de verschillende probleemdomeinen. Ook dit luik kent enkele beperkingen. De steekproef is klein, waardoor statistische analyses mogelijks subtiele verbanden niet detecteren. Daarnaast zijn er veel missende waarden voor enkele variabelen, die niet willekeurig verdeeld zijn. Ten slotte peilt de verslaggeving van de justitie-assistenten – wat een van de meest informatierijke documenten is in het strafdossier voor het opmaken van een profiel – niet voor elke cliënt naar dezelfde levensdomeinen.

Niettemin biedt deze kwantitatieve analyse belangrijke inzichten in het profiel van de HTK beklagde. Zo blijkt deze persoon vaak een alleenstaande Belgische man tussen 22 en 40 jaar oud, met eerdere veroordelingen en een laag opleidingsniveau. De overgrote meerderheid vertoont een complexe, meervoudige problematiek, waarbij middelengebruik systematisch aanwezig is en vaak gepaard gaat met agressie en psychosociale kwetsbaarheden. De aanwezigheid van agressie bij beklaagden met kinderen vormt een opvallende, doch voorzichtig te interpreteren bevinding, die mogelijks wijst op verhoogde stressbelasting in de thuissituatie.

De administratieve aard van de verslagen, het ontbreken van gestandaardiseerde rapportering, en het gebrek aan gevalideerde instrumenten voor probleemdetectie beperken de wetenschappelijke robuustheid van de verkregen inzichten. Dit benadrukt de nood aan structureel vastgelegde gegevens, waarbij het Justitiehuis een belangrijke rol kan opnemen. Ondanks de methodologische beperkingen toont dit onderzoek aan dat de HTK populatie een uitgesproken *high-risk/high-need* profiel heeft, wat het bestaan van en de keuze voor een intensief en multidisciplinair begeleidingsmodel rechtvaardigt.

7.4 VERDER ONDERZOEK

Als laatste worden enkele aanbevelingen gedaan voor verder wetenschappelijk onderzoek. Gezien hersteltrajecten slechts tegen 1 januari 2028 verplicht te implementeren zijn in alle andere gerechtelijke arrondissementen, kan verder onderzoek naar de HTK een belangrijke leidraad vormen voor de uniformisering van deze methodologie.

Een effectiviteitsonderzoek is aangewezen. Belangrijk hierbij is dat er niet enkel wordt gefocust op recidivecijfers gedurende een vooropgestelde follow-up periode. Hoewel dergelijke cijfers een beeld vormen van de effectiviteit van de HTK, omvat de totale effectiviteit meer dan dit. Er kan geopteerd worden om naast kwantitatieve gegevens een perceptieonderzoek bij beklaagden uit te voeren, waarbij zij worden geïnterviewd voor, tijdens en na hun traject – het zijn immers de beklaagden zelf die het best kunnen oordelen hoe succesvol een traject is geweest voor hen. Voorts kan een gerandomiseerd onderzoeksontwerp belangrijke en representatieve resultaten bieden, mits de werking uniform in andere arrondissementen wordt geïmplementeerd.

In voorliggende studie werden HTK actoren bevraagd in welke mate zij ervaren dat er *net widening* optreedt. De resultaten hieromtrent bieden echter geen wetenschappelijk antwoord of er in de realiteit al dan niet *net widening* optreedt. Desgevallend is er nood aan een dergelijk onderzoek.

Tot slot kan een verder profileringsonderzoek van de HTK beklaagde een betrouwbaarder beeld geven. Gezien de HTK nog niet lang operationeel is, konden in dit onderzoek slechts een beperkt aantal dossiers onderzocht worden. Toekomstige studies kunnen een grotere, gerandomiseerde en meer representatieve steekproef bestuderen. Dergelijk onderzoek kan nagaan in welke mate het HTK profiel evolueert – op vandaag zijn dit nog overwegend druggebruikers. Ook slachtoffers kunnen in de toekomst beter in beeld gebracht worden om na te gaan of ook zij correct bejegend worden en wat de impact van een hersteltraject is op hen.

BIBLIOGRAFIE

LITERATUUR

- Bonta, J. & Andrews, D. A. (2007). *Risk-need-responsivity model for offender assessment and rehabilitation 2007-06*. Her Majesty the Queen in Right of Canada. https://www.researchgate.net/publication/310747116_Risk-Need-Responsivity_Model_for_Offender_Assessment_and_Rehabilitation
- Baele, A. (2009). *De wenselijkheid van guilty plea in het Belgisch strafrecht?* [Masterproef, Univesiteit Gent]. Universiteitsbibliotheek Gent. <https://lib.ugent.be/catalog/rug01:001391427>
- Banks, I. (2021). *Case study: Problem-solving courts in the US*. The Hague Institute for Innovation of Law. <https://dashboard.hiil.org/publications/trend-report-2021-delivering-justice/case-study-problem-solving-courts-in-the-us/#:~:text=In%20the%20past%20three%20decades,with%20over%203%2C000%20established%20nationwide.>
- Bowen, P. & Whitehead, S. (2016). *Problem-solving courts: An evidence review*. Centre for Justice Innovation. <https://justiceinnovation.org/publications/problem-solving-courts-evidence-review>
- Colman, C. (2007). *Het proefzorgproject: Een kwalitatieve evaluatie* [Masterproef, Universiteit Gent]. Universiteitsbibliotheek Gent. <https://lib.ugent.be/nl/catalog/rug01:002050366>
- Colman, C, De Ruyver, B., Vander Laenen, F., Vanderplasschen, W., Broekaert, E., De Keulenaer, S. & Thomaes, S. (2011). *De drugsbehandelingskamer: Een andere manier van afhandelen; Het pilootproject geëvalueerd*. Maklu. <http://hdl.handle.net/1854/LU-1968667>
- Council of Europe. (2006). *Recommendation of the Committee of Ministers to member states on assistance to crime victims*. <https://rm.coe.int/16805afa5c#:~:text=Secondary%20victimisation%20means%20the%20victimisation,and%20individuals%20to%20the%20victim.>
- Decorte, T. & Zaitch, D. (2016). *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie*. Acco. <http://hdl.handle.net/1854/LU-8086679>
- Demir, Z. (15 november 2024). *Beleidsnota Justitie, Handhaving en Bestuursrechtspraak 2024-2029* [Beleidsnota]. Vlaams Parlement. <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/70874>

- Florida Courts. (14 januari 2025). *Office of problem-solving courts* [Webpagina]. <https://www.flcourts.gov/Resources-Services/Office-of-Problem-Solving-Courts>
- Gennez, C. (15 november 2024). *Beleidsnota Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding 2024-2029* [Beleidsnota]. Vlaams Parlement. <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/70845>
- Google. (z.d.). [Google Maps routebeschrijving te voet van Justitiehuis Oudenaarde naar Gerechtsgebouw Oudenaarde]. Geraadpleegd op 5 april 2025, van <https://maps.app.goo.gl/PkUGyJHpMXCsihsh7>
- Herman, J. L. (2005). Justice from the victim's perspective. *Violence Against Women, 11*(5), 571-602. <https://doi.org/10.1177/1077801205274450>
- Kearley, B. & Gottfredson, D. (2020). Long term effects on drug court participation: Evidence from a 15-year follow-up of a randomized controlled trial. *Journal of Experimental Criminology, 16*, 27-47. <https://doi.org/10.1007/s11292-019-09382-1>
- Levinson, D. (Ed.). (2002). Net widening. In *Encyclopedia of crime and punishment* (4e editie, p. 1088-1088). SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781412950664>
- Linden, A. H. & Hönekopp, J. (2021). Heterogeneity of research results: A new perspective from which to assess and promote progress in psychological science. *Association for Psychological Science, 16*(2), 358-376. <https://doi.org/10.1177/1745691620964193>
- Minne, K. & Buyl, V. (2024). *Onderzoek naar de profilering van de HTK-cliënt* [niet-gepubliceerde stageopdracht]. Faculteit recht en criminologie, Universiteit Gent.
- Mitchell, O., Wilson, D. B., Eggers, A. & MacKenzie, D. L. (2012). Assessing the effectiveness of drug courts on recidivism: A meta-analytic review of traditional and non-traditional drug courts. *Journal of Criminal Justice, 40*(1), 60-71. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2011.11.009>
- Openbaar Ministerie. (16 april 2025). *Persbericht van het College van het openbaar ministerie - Dreigende pensioenhervorming: 30 à 40% minder pensioen voor magistraten en gerechtspersoneel* [Persbericht]. <https://www.om-mp.be/nl/artikel/persbericht-van-het-college-van-het-openbaar-ministerie-dreigende-pensioenhervorming-30-40>
- Pemberton, A. & Mulder, E. (2023). Bringing injustice back in: Secondary victimization as epistemic injustice. *Criminology & Criminal Justice*. <https://doi.org/10.1177/17488958231181345>
- Panagiotou, G. (2003). Bringing SWOT into Focus. *Business Strategy Review, 14*(2), 8-10. <https://doi.org/10.1111/1467-8616.00253>

- Sarteschi, C. M., Vaughn, M. G. & Kim, K. (2011). Assessing the effectiveness of mental health courts: A quantitative review. *Journal of Criminal Justice*, 39(1), 12-20. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2010.11.003>
- Slayton, D. W. (2014). *2014-2015 policy paper: Problem-solving courts in the 21st century* [Beleidsdocument]. Conference of State Court Administrators. <https://ncsc.contentdm.oclc.org/digital/collection/spcts/id/329>
- Sykes, G. M., & Matza, D. (1957). Techniques of neutralization: A theory of delinquency. *American Sociological Review*, 22(6), 664–670. <https://doi.org/10.2307/2089195>
- Trood, M. D., Spivak, B. L. & Ogloff, J. R. P. (2021). A systematic review and meta-analysis of the effects of judicial supervision on recidivism and well-being factors of criminal offenders. *Journal of Criminal Justice*, 74. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2021.101796>
- Trood, M. D., Spivak, B. L. & Ogloff, J. R. P. (2022). The effects of judicial supervision on recidivism of offenders in Australia and New Zealand: A systematic review and meta-analysis. *Psychiatry, Psychology and Law*, 29(5), 651-678. <https://doi.org/10.1080/13218719.2021.1956385>
- U.S. Department of Justice. (z.d.). *Offices of the United States Attorneys* [Webpagina]. <https://www.justice.gov/usao>
- Vandenbroucke, F. (13 maart 2025). *Beleidsverklaring Volksgezondheid* [Beleidsnota]. Belgische Kamer van volksvertegenwoordigers. <https://vandenbroucke.belgium.be/sites/default/files/2025-03/56K0767009.pdf>
- Van Cauter, J. (26 augustus 2013). *De Salduz-zwendel*. De Standaard. <https://www.standaard.be/opinies/de-salduz-zwendel/42508046.html>
- Van Quickenborne, V. (4 november 2020). *Algemene beleidsnota Justitie* [Beleidsnota]. Belgische Kamer van volksvertegenwoordigers. <https://www.dekamer.be/flwb/pdf/55/1580/55K1580016.pdf>
- Vander Laenen, F., Vanderplasschen, W., Wittouck, C., Dekkers, A., De Ruyver, B., De Keulenaer, S., & Thomaes, S. (Eds.). (2013). *Het pilotproject Drugbehandelingskamer te Gent: een uitkomstenevaluatie*. Academia Press. <http://hdl.handle.net/1854/LU-4173952>
- Verberk, H. G. E. (2011). *Probleemoplossend strafrecht en het ideaal van responsieve aanpak* [Doctoraatsproefschrift, Erasmus Universiteit Rotterdam]. RePub. <https://repub.eur.nl/pub/26117>

Verlinden, A. (13 maart 2025). *Beleidsverklaring Justitie* [Beleidsnota]. Belgische Kamer van volksvertegenwoordigers.

Wittouck, C., & Colman, C. (2022). Drug courts in Flanders: insights from the past and present to inform the future. In C. Guillain & O. Nederlandt (Eds.), *La loi du 24 février 1921 sur les drogues: un centenaire stupéfiant* (Vol. 30, pp. 43–61). La Chartre. <http://hdl.handle.net/1854/LU-01GJA5031FBG2S7F67ZGY98447>

JURIDISCHE BRONNEN

Verdrag van de Raad van Europa van 4 november 1950 tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, *BS*, 19 augustus 1955, https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&table_name=wet&cn=1950110430.

Wet 18 januari 2024 om justitie menselijker, sneller en straffer te maken (III), *BS*, 26 januari 2024, 10286-10304, https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article_body.pl?language=nl&caller=summary&pub_date=24-01-26&numac=2024000413.

Wetboek van Strafvordering 19 november 1808, Boek II, Titel I, *BS*, 29 november 1808.

Strafwetboek 8 juni 1867, *BS*, 9 juni 1867, https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1867060801&table_name=wet

Wetsontwerp om justitie menselijker, sneller en straffer te maken (III), KAMER, 2022-2023, 25 april 2023, nr. 55-3322/001, 8-18. <https://www.dekamer.be/kvvcr/show-page.cfm?section=flwb&language=nl&cfm=flwbn.cfm?lang=N&dossierID=3322&legislat=55>

Wetsontwerp MSS (III): Traject restauratifs / hersteltrajecten, FOD JUSTITIE, 2022-2023, 22 december 2022. [intern, niet-publiek document]

Voorontwerp van wet tot invoering van de mogelijkheid tot het opleggen van een hersteltraject, FOD JUSTITIE, 2021-2022, 24 april 2022. [intern, niet-publiek document]

Memorie van toelichting bij het voorontwerp van wet tot invoering van de mogelijkheid tot het opleggen van een hersteltraject, FOD JUSTITIE, 2021-2022, 24 april 2022. [intern, niet-publiek document]

AGENTSCHAP JUSTITIE & HANDHAVING, Advies inzake het voorontwerp van wet hersteltraject, z.d. [intern, niet-publiek document]

AGENTSCHAP JUSTITIE & HANDHAVING, Drugsopvolgingskamer – visie Justitiehuis, 17 mei 2022. [intern, niet-publiek document]

AGENTSCHAP JUSTITIE & HANDHAVING, Nota wetsontwerp MSS (III): hersteltrajecten, 24 januari 2023. [intern, niet-publiek document]

AGENTSCHAP JUSTITIE EN HANDHAVING, Nota in functie van eindrapport Vlaams brede heroverweging, z.d., https://docs.vlaamsparlement.be/docs/begroting/brede-heroverweging/eindrapporten-projectgroepen/Eindrapport_KBBJ_Justitiehuisen_Geredigeerd.pdf

PERSTEKST

Nieuwe rechtbank voor kwetsbare daders: is de Hersteltrajectkamer levensvatbaar?

Deze masterproef onderzocht tussen september 2024 en april 2025 hoe de recent ingevoerde Hersteltrajectkamer (HTK) functioneert. Deze nieuwe strafprocedure biedt intensieve begeleiding aan beklaagden met complexe problemen, zoals verslaving of psychische moeilijkheden, alvorens ze te bestraffen. Het onderzoek werd gevoerd op vraag van het Gentse parket en bracht zowel de werking als het profiel van de beklagde in kaart. De studie wil bijdragen aan een eerlijkere en effectievere justitie voor kwetsbare mensen.

Een Andere Manier Van Rechtspreken

Herstelgericht werken is een relatief nieuw fenomeen binnen het Belgische strafrecht en kreeg eerder al vorm met de Drugsbehandelingskamer (DBK), in 2008. De HTK gaat vandaag verder dan drugsverslaving en behandelt ook agressieproblemen en bredere psychosociale moeilijkheden. In plaats van beklaagden met zware problemen automatisch te veroordelen, kijkt deze nieuwe kamer hoe een dader het best wordt geholpen. Hierbij werkt de rechter samen met het parket en een team van justitie-assistenten, hulpverleningsorganisaties en advocaten. Het doel? Niet enkel straffen, maar ook de problemen aanpakken die aan de oorsprong van het misdrijf liggen. Zo wil deze kamer de kans op nieuwe misdrijven inperken.

Mensgerichte Aanpak Boven Harde Bestrafing

Centraal in een hulptraject staat een persoonlijke opvolging van de beklagde. Dit traject is dan ook volledig op maat gemaakt, om ervoor te zorgen dat de juiste persoon de juiste hulp krijgt. Zo worden geen middelen verspild, maar wil deze kamer net middelen besparen door daders finaal uit de gevangenis en uit het strafrechtssysteem te houden. Volgens de ondervraagden (magistraten, advocaten, justitie-assistenten en beklagden zelf) werkt deze aanpak, die sterk verschilt van klassieke strafprocedures, motiverend. Beklaagden voelen zich gehoord en serieus genomen, vaak voor het eerst in hun leven, en de kans op herval zou verkleinen.

Komt Zomaar Elke 'Crimineel' In Aanmerking?

De interviews met procureurs toonden aan dat niet iedere persoon in aanmerking komt. Idealiter gaat het om mensen met inzicht in hun problemen, die gemotiveerd zijn en nood hebben aan hulp. Ook mogen de gepleegde misdrijven niet té ernstig zijn, er mag maximaal een gevangenisstraf van vijf jaar op de feiten staan én de feiten mogen ook niet ontkend

worden. Seksuele problematieken blijven gevoelig liggen, hoewel de wet deze niet uitsluit. Toch is er een breed draagvlak: vele actoren geloven sterk in deze benadering en beschouwen de HTK als een waardevol alternatief voor de gevangenisstraf.

Wie Zijn Nu Deze Beklaagden?

Dit onderzoek toont aan dat het overgrote deel van de HTK beklaagden Belgische mannen tussen 22 en 40 jaar oud zijn, met vaak een lage opleiding, zonder partner en eerdere veroordelingen. Negen op tien van hen vertoont meervoudige en verweven problemen, zoals verslaving, agressie en psychosociale instabiliteit. Ook opvallend: beklaagden met kinderen lijken vaker agressief gedrag te vertonen. Zonder hulp bestaat de kans dat deze mensen hervallen.

Een Initiatief Met Kinderziekten

Toch zijn er ook enkele knelpunten. De toegang tot de juiste hulpverlening is beperkt door wachtlijsten. Er zijn zorgen over de financiering van justitie-assistenten en het verbod om deze hersteltrajecten te combineren met andere vormen van opvolging. De samenwerking tussen justitie en gezondheidszorg verloopt moeizaam en beleidsafstemming ontbreekt. Bovendien is er op het federale niveau weinig aandacht voor de nieuwe procedure, wat de verdere uitrol bedreigt.

Sterktes En Kansen Houden Het Schip Overeind

De HTK actoren, gepokt en gemazeld in herstelgericht werken sinds de DBK, halen het onderste uit de kan om elk traject te doen slagen. De intense, menselijke aanpak en het positieve draagvlak zijn duidelijke pluspunten. Tegelijk wordt het steeds urgenter om te investeren in opleiding en politieke verankering, zodat deze vorm van herstelrecht duurzaam ingebed raakt in het Belgische strafbeleid.

Samengevat

Deze masterproef toont aan dat de HTK een veelbelovende aanvulling is op klassieke strafrechtspraak voor kwetsbare mensen met complexe noden. Zowel actoren als beklaagden ervaren de werking als menselijk, motiverend en hoopgevend. Toch dreigt dit initiatief verloren te gaan in de stapel van proefprojecten. Organisatorische en beleidsmatige uitdagingen staan de verdere uitrol in de weg. Willen we als samenleving inzetten op een rechtvaardige en bovenal menselijke justitie, die problemen oplost in plaats van ze te creëren, dan is politieke wil onontbeerlijk. De toekomst van justitie, de HTK en het herstelrecht ligt in de handen van het beleid en vraagt om een gedeelde verantwoordelijkheid.

BIJLAGEN

BIJLAGE A:

VRAGENLIJST INTERVIEWS

ALGEMENE VRAGEN VOOR ACTOREN:

Percepties m.b.t. het takenpakket:

- Wat zijn uw kerntaken?
- Hoe gaat u te werk? Volgens een bepaalde methode?
- Hoeveel tijd investeert u in een zaak? Investeert u gemiddeld meer of minder tijd in een HTK zaak of zitting?
- Hoe zou u de werklast beoordelen?
- Hoe verlopen uw contacten met andere betrokken actoren?
- Hoe verloopt het contact met de cliënt?

Percepties m.b.t. de structuur en opzet v.d. HTK:

- Is er nood aan een initiatief als de HTK?
- Hoe evalueert u de HTK tegenover traditionele correctionele berechting of probatie?
- Hoe verloopt de samenwerking met de andere actoren?
- Hoe verloopt de informatie-uitwisseling met andere actoren?
- Is er volgens u sprake van een '*net-widening*' effect?
- Heeft u positieve ervaringen met de HTK?
- Heeft u negatieve ervaringen met de HTK? Zijn er knelpunten in de procedure volgens u?
- Wat zijn volgens u randvoorwaarden opdat de HTK optimaal kan functioneren?
- Wat vindt u van het verbod op een dubbel mandaat bij het Justitiehuis?
- Wat vindt u over de beperkte duurtijd tot 18 maanden?
- Wat vindt u van de permanente juridische tweedelijnsbijstand op de inleidingszittingen?

SPECIFIEKE VRAGEN VOOR ACTOREN

Justitie-assistenten:

- Hoe verloopt het contact met de cliënt na de inleidingszitting?
- Jullie moeten vaak een maatschappelijke enquête opstellen. Hoe verloopt dit?

Raadslieden:

- Hoe beoordeelt u de relatie met een HTK cliënt vergeleken met een traditionele cliënt?

Penhouder HTK-wet:

Achtergrond en doelstellingen

- Hoe is de wet tot stand gekomen?
- Wat was de ratio achter de wet?
- Wat is het doel van een hersteltraject?
- Hoe verhoudt deze regeling zich ten opzichte van bestaande herstelgerichte justitieprogramma's in België? (bvb. Proefzorg)

Toepassing en praktische uitvoering

- Hoe moet bepaald worden of een zaak geschikt is voor de HTK? De wet lijkt vaag over het bedoelde profiel.
- Hoe wordt ervoor gezorgd dat de beklaagde daadwerkelijk gemotiveerd is om aan zijn problematiek te werken en niet enkel instemt om een straf te vermijden?
- Hoe wordt de samenwerking tussen de rechtbank, het parket, de balie en de uitvoerende partners concreet georganiseerd? Zijn er al protocollen of voorbeelden van hoe dit in de praktijk zal werken?
- Wat zijn de randvoorwaarden opdat de HTK optimaal zou functioneren?
- Moeten advocaten (zoals in jeugdzaken), rechters en magistraten geen speciale opleiding krijgen om hierin te functioneren?
- Hoe moet het aspect 'psychosociaal' begrepen worden?
- Is het de bedoeling dat zedendelinquenten een hersteltraject kunnen krijgen?

Evaluatie en mogelijke problemen

- Hoe moet de effectiviteit van de HTK worden gemeten in functie van de doelstellingen?
- Waarom het verbod op het dubbel mandaat bij het Justitiehuis in 2012?
- Hoe zou u antwoorden op de kritiek geuit door parketmagistraten die zeggen dat de beoordeling aan hen moet toekomen wat betreft het dubbel mandaat?
- Waarom de beperking in de tijd? Waarom tot 18 maanden en niet korter of niet langer?
- Is het mogelijk/wenselijk om bij dossiers met meerdere beklaagden, bepaalde beklaagden met een HTK problematiek af te splitsen en voor de HTK te brengen?
- De nieuwe wet geeft beklaagden de mogelijkheid om hun leven op het rechte pad te brengen. Maar wat met de slachtoffers, verlies je hen niet uit het oog?
- Is het de bedoeling dat de HTK en de hersteltrajecten verder worden uitgebreid? Nationaal?

Vragen voor beklaagden:

- Wat vind je van de HTK?
- De rechter treedt direct in dialoog met jou, hoe vind je dit?
- Vind je dat je respectvol wordt behandeld?
- Vind je dat je voldoende geïnformeerd bent over de werking van de HTK?
- Waarom koos je voor de HTK en niet voor de traditionele rechtbank?
- Ervaar je dit eerder als een verplichting of als een kans?
- Zie je dit als een kans om je leven op het juiste spoor te krijgen of eerder als een kans om een gevangenisstraf te vermijden?

- Ben je tevreden dat je voor de HTK koos?
- Heb je vroeger al een andere justitiële opvolging ondergaan?
 - hoe zou je dit vergelijken met de HTK? Minder of meer intensief / lastig?
- Hoe vind je het om frequent naar de rechtbank te komen?
- Ervaar je moeilijkheden bij het volgen van een HTK traject?
- Zou je de HTK aanraden aan anderen in een gelijkaardige situatie als jou?
- Wat is een belangrijke voorwaarde zodat een traject zou slagen?
- Hoe is jouw relatie met de justitie-assistent?
- heb je een vertrouwensband met deze persoon of is dit eerder afstandelijk?
- Is de justitie-assistent voor jou belangrijk voor het slagen van jouw traject?
- Zijn er dingen die kunnen verbeteren aan de HTK?

BIJLAGE B:

Codeboek:

Variabele	Naam (SPSS)	Meetniveau	Values	Missing value	Omschrijving
PERSOONSFACTOREN					
Leeftijd van de cliënt	leeftijd	Scale	Directe numerieke invoer	-99	Leeftijd van de cliënt in jaren
Geslacht van de cliënt	geslacht	Nominaal	1=man; 2=vrouw; 3=andere	-99	Geslacht van de cliënt
Nationaliteit van de cliënt	nationaliteit	Nominaal	1=Belg; 2=Europeaan; 3=niet-Europeaan	-99	Nationaliteit van de cliënt
Hoogst behaalde opleidingsniveau van de cliënt	opleidingsniveau	Ordinaal	1=geen diploma; 2=lager onderwijs; 3=middelbaar onderwijs; 4=hoger onderwijs	-99	Hoogst behaalde opleidingsniveau
Burgerlijke staat van de cliënt	burgerlijke_staat	Nominaal	1=ongehuwd; 2=gehuwd; 3=gescheiden; 4=verweduwd; 5=samenwonend; 6=geregistreerd partnerschap	-99	Burgerlijke staat van de cliënt
Hoeveelheid kinderen van de cliënt	aantal_kinderen	Scale	Directe numerieke invoer	-99	Hoeveel kinderen heeft de cliënt?
JURIDISCHE VARIABELEN					
Aantal gerechtelijke antecedenten op uittreksel strafregister	aantal_ger_antec	Scale	Directe numerieke invoer (0=blanco strafblad)	-99	Hoeveel gerechtelijke veroordelingen heeft de cliënt al?
Juridische status op moment eerste verschijning	juridische_status	Nominaal	1=verdachte; 2=voorlopige hechtenis; 3=voorwaardelijke invrijheidsstelling; 4=probatie; 5=gedetineerd; 6=mislukte BEM/ Proefzorg	-99	Juridische status van de cliënt op moment eerste verschijning
Kwalificatie	kwalificatie	Nominaal	1=drugs; 2=slagen en verwondingen; 3=herroeping probatie; 4=diefstal; 5=diefstal + drugs; 6=brandstichting; 7=agressie t.a.v. politie + slagen en verwondingen; 8=slagen en verwondingen + drugs; 9=diefstal + beschadigingen + ongewapende weerspanning + mondelingen	-99	De kwalificatie waarvoor de persoon terechtstaat (gebaseerd op het HTK stuurbord)

			bedreiging + drugs; 10=belaging; 11=diefstal + opzettelijke slagen + bedreigingen; 12=slagen + belaging		
Status van het dossier	status_HTK	Nominaal	1=inleidingsfase; 2=oriëntatiefase; 3=opvolgingsfase; 4=klaar voor eindzitting; 5=afgerond met succes; 6=vroegtijdige stopzetting, zonder succes; 7=geen traject opgestart	-99	Wat is de status van het dossier in de HTK procedure?
Duur van het traject	Duur_traject	Scale	Directe numerieke invoer (0=geen traject traject opgestart)	-99	Hoe lang duurt een afgerond traject?
DRUGGEBRUIK ('0' bij type drug betekent ofwel 'geen gegevens vermeld in het verslag' of 'expliciet in het verslag nee vermeld'; 'onbekend' bij 'frequentie gebruik' betekent 'ja' bij gebruik, maar niet gekend hoe lang)					
Gebruikt de cliënt drugs?	druggebruik	Nominaal	0=nee; 1=ja	-99	Gebruikt de cliënt drugs?
Gebruikt de cliënt cannabis?	druggebruik_cannabis	Nominaal	0=nee; 1=ja	-99	Gebruikt de cliënt cannabis?
Gebruikt de cliënt cocaïne?	druggebruik_cocaïne	Nominaal	0=nee; 1=ja	-99	Gebruikt de cliënt cocaïne?
Gebruikt de cliënt heroïne?	druggebruik_heroïne	Nominaal	0=nee; 1=ja	-99	Gebruikt de cliënt heroïne?
Gebruikt de cliënt amfetamine?	druggebruik_amfetamine	Nominaal	0=nee; 1=ja	-99	Gebruikt de cliënt amfetamine?
Gebruikt de cliënt lachgas?	druggebruik_lachgas	Nominaal	0=nee; 1=ja	-99	Gebruikt de cliënt lachgas?
Gebruikt de cliënt alcohol?	druggebruik_alcohol	Nominaal	0=nee; 1=ja	-99	Gebruikt de cliënt alcohol?
Gebruikt de cliënt andere drugs?	druggebruik_andere	Nominaal	0=nee; 1=ja	-99	Gebruikt de cliënt andere drugs?
Frequentie van druggebruik	freq_druggebruik	Ordinaal	0=nooit; 1=zelden (minder dan 1x per maand); 2=soms (1x per maand tot 1x per week); 3=regelmatig (meerdere keren per week); 4=dagelijks; 99=onbekend	-99	Frequentie van druggebruik
Frequentie van cannabisgebruik	freq_cannabis	Ordinaal	0=nooit; 1=zelden (minder dan 1x per maand); 2=soms (1x per maand tot 1x per week); 3=regelmatig (meerdere keren per week); 4=dagelijks; 99=onbekend	-99	Frequentie van cannabisgebruik

Frequentie van cocaïnegebruik	freq_cocaine	Ordinaal	0=nooit; 1=zelden (minder dan 1x per maand); 2=soms (1x per maand tot 1x per week); 3=regelmatig (meerdere keren per week); 4=dagelijks; 99=onbekend	-99	Frequentie van cocaïne gebruik
Frequentie van opioïdengebruik	freq_opiaten	Ordinaal	0=nooit; 1=zelden (minder dan 1x per maand); 2=soms (1x per maand tot 1x per week); 3=regelmatig (meerdere keren per week); 4=dagelijks; 99=onbekend	-99	Frequentie van opioïdengebruik
Frequentie van amfetaminegebruik	freq_amfetamine	Ordinaal	0=nooit; 1=zelden (minder dan 1x per maand); 2=soms (1x per maand tot 1x per week); 3=regelmatig (meerdere keren per week); 4=dagelijks; 99=onbekend	-99	Frequentie van amfetamine gebruik
Frequentie van lachgasgebruik	freq_lachgas	Ordinaal	0=nooit; 1=zelden (minder dan 1x per maand); 2=soms (1x per maand tot 1x per week); 3=regelmatig (meerdere keren per week); 4=dagelijks; 99=onbekend	-99	Frequentie van lachgas gebruik
Frequentie van alcoholgebruik	freq_alcohol	Ordinaal	0=nooit; 1=zelden (minder dan 1x per maand); 2=soms (1x per maand tot 1x per week); 3=regelmatig (meerdere keren per week); 4=dagelijks; 99=onbekend	-99	Frequentie alcoholgebruik
Frequentie ander druggebruik	freq_andere	Ordinaal	0=nooit; 1=zelden (minder dan 1x per maand); 2=soms (1x per maand tot 1x per week); 3=regelmatig (meerdere keren per week); 4=dagelijks; 99=onbekend	-99	Frequentie van ander druggebruik
Geschatte duur van druggebruik in jaren	duur_druggebruik_jr	Scale	Directe numerieke invoer (0 indien nooit gebruikt), 99 = onbekend	-99	Geschatte duur van druggebruik in jaren

Geschatte duur van cannabisgebruik in jaren	duur_cannabis_jr	Scale	Directe numerieke invoer (0 indien nooit gebruikt), 99 = onbekend	-99	Geschatte duur van cannabis gebruik in jaren
Geschatte duur van cocaïnegebruik in jaren	duur_cocaïne_jr	Scale	Directe numerieke invoer (0 indien nooit gebruikt), 99 = onbekend	-99	Geschatte duur van cocaïne gebruik in jaren
Geschatte duur van heroïnegebruik in jaren	duur_heroïne_jr	Scale	Directe numerieke invoer (0 indien nooit gebruikt), 99 = onbekend	-99	Geschatte duur van heroïne gebruik in jaren
Geschatte duur van amfetaminegebruik in jaren	duur_amfetamine_jr	Scale	Directe numerieke invoer (0 indien nooit gebruikt), 99 = onbekend	-99	Geschatte duur van amfetamine gebruik in jaren
Geschatte duur van lachgasgebruik in jaren	duur_lachgas_jr	Scale	Directe numerieke invoer (0 indien nooit gebruikt), 99 = onbekend	-99	Geschatte duur van lachgas gebruik in jaren
Geschatte duur van alcoholgebruik in jaren	duur_alcohol_jr	Scale	Directe numerieke invoer (0 indien nooit gebruikt), 99 = onbekend	-99	Geschatte duur alcohol gebruik in jaren
Geschatte duur van ander druggebruik in jaren	duur_ander_jr	Scale	Directe numerieke invoer (0 indien nooit gebruikt), 99 = onbekend	-99	Geschatte duur van ander soort druggebruik in jaren
AGRESSIE (Voor binaire variabelen '0' betekent ofwel 'geen gegevens vermeld in het verslag' of 'expliciet in het verslag nee vermeld')					
Voorgeschiedenis van agressief gedrag	agressie_voorgesch	Nominiaal	0=nee; 1=ja	-99	Is er een voorgeschiedenis van agressief gedrag?
Vroegere agressie betreft slagen en verwondingen	agr_vr_slagen_verw	Nominiaal	0=nee; 1=ja	-99	leunt de vroegere agressie aan bij slagen en verwondingen?
Vroegere agressie betreft brandstichting	agr_vr_brand	Nominiaal	0=nee; 1=ja	-99	leunt de vroegere agressie aan bij brandstichting?
Vroegere agressie betreft vandalisme of vernieling	agr_vr_vandal_verniel	Nominiaal	0=nee; 1=ja	-99	leunt de vroegere agressie aan bij vandalisme/vernieling?
Vroegere agressie betreft agressie t.a.v. dieren	agr_vr_dieren	Nominiaal	0=nee; 1=ja	-99	leunt de vroegere agressie aan bij agressie t.a.v. dieren?
Vroegere agressie betreft bedreiging	agr_vr_bedreiging	Nominiaal	0=nee; 1=ja	-99	leunt de vroegere agressie aan bij bedreiging?
Vroegere agressie betreft afpersing	agr_vr_afpersing	Nominiaal	0=nee; 1=ja	-99	leunt de vroegere agressie aan bij afpersing?
Vroegere agressie betreft mishandeling	agr_vr_mishandeling	Nominiaal	0=nee; 1=ja	-99	leunt de vroegere agressie aan bij mishandeling? (agressie t.a.v.)

					mensen in zwakke toestand bvb. ouderen, kinderen)
Relatie met het vroegere slachtoffer	agr_vr_rel_SO	Nomi-naal	0=geen (agressie tegen dier of goed); 1=partner; 2=familiedlid; 3=bekende; 4=vreemde; 5=ex-partner; 6=meerdere types; 7=n.v.t.	-99	Wat was de relatie tussen de dader en het slachtoffer van vroegere agressie?
Slachtoffer van vroegere agressie minder- of meerderjarig?	agressie_vr_lft_SO	Nomi-naal	1=minderjarig; 2=meerderjarig; 3=beide; 4=n.v.t.	-99	Is het slachtoffer van vroegere agressie minder- of meerderjarig?
Is er agressie vandaag?	agressie_vandaag	Nomi-naal	0=nee; 1=ja	-99	Is de beklaagde gedagvaard vanwege agressie?
Agressie vandaag betreft slagen en verwondingen	agr_nu_slagen_verw	Nomi-naal	0=nee; 1=ja	-99	De agressie die vandaag gesteld wordt leunt aan bij slagen en verwondingen
Agressie vandaag betreft brandstichting	agr_nu_brand	Nomi-naal	0=nee; 1=ja	-99	De agressie die vandaag gesteld wordt leunt aan bij brandstichting
Agressie vandaag betreft vandalisme en vernieling	agr_nu_vandal_verniel	Nomi-naal	0=nee; 1=ja	-99	De agressie die vandaag gesteld wordt leunt aan bij vandalisme en vernieling
Agressie vandaag betreft dieren	agr_nu_dieren	Nomi-naal	0=nee; 1=ja	-99	De agressie die vandaag gesteld wordt leunt aan bij agressie t.a.v. dieren
Agressie vandaag betreft bedreiging	agr_nu_bedreiging	Nomi-naal	0=nee; 1=ja	-99	De agressie die vandaag gesteld wordt leunt aan bij bedreiging
Agressie vandaag betreft afpersing	agr_nu_afpersing	Nomi-naal	0=nee; 1=ja	-99	De agressie die vandaag gesteld wordt leunt aan bij afpersing
Agressie vandaag betreft mishandeling	agr_nu_mishandeling	Nomi-naal	0=nee; 1=ja	-99	De agressie die vandaag gesteld wordt leunt aan bij mishandeling (agressie t.a.v. mensen in zwakke toestand bvb. ouderen of kinderen)
Relatie dader-slachtoffer van agressie	agressie_nu_rel_SO	Nomi-naal	0=geen (agressie tegen dier of goed); 1=partner; 2=familiedlid; 3=bekende; 4=vreemde; 5=ex-	-99	Wat is de relatie van de dader met het slachtoffer?

			partner; 6=meerdere types; 7=n.v.t.		
Slachtoffer van agressie minder- of meerderjarig?	agressie_nu_lft_SO	Nominaal	1=minderjarig; 2=meerderjarig; 3=beide; 4=n.v.t.	-99	Is het slachtoffer minder- of meerderjarig?
Geslacht huidig slachtoffer van agressie	agressie_nu_gesl_SO	Nominaal	1=man; 2=vrouw; 3=andere; 4=n.v.t.; 5=man & vrouw	-99	Wat is het geslacht van het slachtoffer? (mogelijkheid tot identificeren van gendergerelateerd geweld)
PSYCHOSOCIAAL (Bij binaire variabelen betekent '0' expliciete vermelding van sociale isolatie en '99' geen gegevens expliciet in het verslag)					
Frequentie contact vrienden/familie	psysoc_soc_con_freq	Ordinaal	1=nooit; 2=zelden; 3=soms; 4=vaak	-99	Hoe vaak heeft de persoon contact met vrienden en familie?
Lid van vereniging/club?	psysoc_lidmaatschap	Nominaal	0=nee; 1=ja; 99=onbekend	-99	Is de persoon lid van verenigingen, clubs, etc.?
Eerder zelf slachtoffer geweld/misbruik?	psysoc_SOschap	Nominaal	0=nee; 1=ja; 99=onbekend	-99	Is de persoon eerder slachtoffer geweest van geweld of misbruik?
Familiale problemen (geweld, verslaving, psychisch?)	psysoc_famil_probl	Nominaal	0=nee; 1=ja; 99=onbekend	-99	Zijn er familiale problemen zoals huiselijk geweld, verslaving of psychische problemen in het gezin van herkomst?
Gezinsproblemen (geweld, verslaving, psychisch?)	psysoc_gezins_probl	Nominaal	0=nee; 1=ja; 99=onbekend	-99	Zijn er gezinsproblemen zoals huiselijk geweld, verslaving of psychische problemen in het huidige gezin?
Dakloosheid/instabiele woonsituatie?	psysoc_dakloosheid	Nominaal	0=nee; 1=ja	-99	Is de persoon dakloos of heeft hij/zij een instabiele woonsituatie?
Schuldenproblematiek?	psysoc_schulden	Nominaal	0=nee; 1=ja; 99=onbekend	-99	Is er sprake van een schuldenproblematiek?
Eerdere psychische diagnose?	psysoc_psych_diagnose	Nominaal	0=nee (geen diagnose); 1=ja; 99=onbekend	-99	Is er een eerdere psychiatrische diagnose bekend?
Type psychiatrische diagnose	Psysoc_type_psych_diagnose	Nominaal	0=geen; 1=stemmingsstoornis; 2=angststoornis; 3=psychotische stoornis; 4=persoonlijkheidsstoornis; 5=ADHD; 6=ASS; 99=psychiatrische	-99	Welke psychiatrische diagnose heeft de cliënt?

			diagnose, maar onbekend		
Gebruik psychofarmaca?	psysoc_psych_farmaca	Nominaal	0=nee; 1=ja; 99=onbekend	-99	Gebruikt de persoon psychofarmaca (antidepressiva, antipsychotica, etc.?)
Huidige tewerkstellingsstatus	psysoc_werk	Nominaal	1=werkzaam (voltijds); 2=werkzaam (deeltijds); 3=werkloos (met uitkering); 4=werkloos (zonder uitkering); 5=arbeidsongeschikt; 6=gepensioneerd; 7=student	-99	Wat is de huidige tewerkstellingsstatus van de cliënt?
Stabiliteit werksituatie	psysoc_werk_stabiel	Ordinaal	1=stabiel (vast contract, langdurig dienstverband); 2=instabiel (tijdelijk contract, frequent veranderend)	-99	Hoe stabiel is de huidige werksituatie (indien van toepassing)?
Duur werkloosheid (maanden)	psysoc_werkloos_duur	Scale	Directe numerieke invoer (0 indien niet werkloos), 99=niet van toepassing/onbekend	-99	Hoelang is de persoon al werkloos (in maanden & indien werkloos)?
Lichamelijke gezondheidsproblemen?	psysoc_lich_gez	Nominaal	0=nee; 1=ja	-99	Is er sprake van lichamelijke gezondheidsproblemen?

BIJLAGE C:

GENERATIEVE AI-GEBRUIK

Dit document biedt een overzicht van het GAI-gebruik van studenten bij de academische (schrijf)taken. Het kan als bijlage aan een (schrijf)taak toegevoegd worden om verantwoord GAI-gebruik aan te moedigen.

Naam: Victor BUYL

Studentennummer: 02106468

Gelieve met 'X' aan te duiden wat van toepassing is en vul aan indien nodig

- Ik heb geen GAI-tool gebruikt.
- Ik heb een of meerdere GAI-tools gebruikt.
Welke?: Chat-GPT, Perplexity, NotebookLM en Schrijfhelp Academisch Nederlands

Gelieve met 'x' aan te duiden wat van toepassing is en omschrijf hoe je de tools hebt gebruikt.

Ik heb de tool gebruikt als

- Ideeënverstrekker** (bijvoorbeeld: brainstorm met de tool over een bepaald thema, bereid een discussie voor door argumenten te laten genereren, enz.)
Omschrijving:
- Zoekmachine** (bijvoorbeeld: extra literatuur zoeken over een bepaalde onderwerp, enz.)
Omschrijving: Chat-GPT werd gebruikt om bijkomende bronnen te genereren. De bron werd telkens gecontroleerd, waardoor ook de meerderheid van deze bronnen niet opgenomen werd gezien ze ofwel irrelevant of gedateerd waren. NotebookLM werd gebruikt om sommige bronnen overzichtelijk samen te vatten.
- Schrijfassistent** (bijvoorbeeld: spellings- en typfouten laten verbeteren, een tekst formeler laten schrijven, genereren van tekst enz.)
Omschrijving: Voornamelijk Chat-GPT en Schrijfhelp Academisch Nederlands en ondergeschikt Perplexity, werden gebruikt als schrijfassistent. Er werd niet gevraagd om nieuwe tekst te genereren, maar om de zelf geschreven tekst te optimaliseren, zoals bijvoorbeeld op vlak van academische toon of vlotte leesbaarheid.

- X **Ontwerper** (*bijvoorbeeld: maak een nieuwe, unieke afbeelding, laat je tekst herschrijven in een academische stijl, enz.*)

Omschrijving: Voornamelijk Chat-GPT werd gebruikt voor feedback en tips over de structuur en de lay-out. Dit ging bijvoorbeeld over de opmaak van paginanummering of het invoegen van kop- en voetteksten.

- **Oefentool** (*bijvoorbeeld: gebruik de tool als een buddy en vraag extra uitleg bij specifieke leerstof, vraag om extra oefeningen te maken, enz.*)

Omschrijving:

- **Data-analyse** (*bijvoorbeeld: berekenen van data, scatterplot genereren, enz.*)

Omschrijving:

- **Efficiëntie bevorderen** (*bijvoorbeeld: samenvatten van bestaande teksten, bronnenlijst in APA-stijl zetten enz.*)

Omschrijving:

- X **Ik heb de tools op een andere manier gebruikt.**

Omschrijving: AI werd voornamelijk gebruikt als assistent om de masterproef aantrekkelijker te maken op vlak van structuur, vloeiend lezen en als manier van 'peer-feedback'. Bij elk antwoord werd overwogen of dit relevant was in het licht van de onderzoeksvragen en doelstellingen van de masterproef. In geen geval werd data, zoals citaten van transcripties, rechtstreeks in deze AI-tools geplaatst, om de vertrouwelijkheid ervan te garanderen.

BIJLAGE D:

INFORMED CONSENT FORMULIER

INFORMATIE- EN TOESTEMMINGSFORMULIER

Doelpubliek: volwassenen vrijwilligers Rechtsgrond: toestemming

Taal: Nederlands

LUIK 1 – INFORMATIEBRIEF DEELNEMERS ONDERZOEK

Titel van de studie: Procesevaluatie van de Hersteltrajectkamer (HTK)

Dit is een onderzoek dat wordt uitgevoerd door de Universiteit Gent in samenwerking met het Parket van de Procureur Des Konings Oost-Vlaanderen, afdeling Gent. De verantwoordelijke onderzoekers zijn:

Kaat MINNE & Victor BUYL

Universiteit Gent

E-mail: Victor.Buyl@ugent.be; Kaat.Minne@ugent.be

Tel. nr.:

Victor BUYL: 0479302670

Kaat MINNE: 0498561628

Promotor: Charlotte COLMAN

Universiteit Gent

E-mail: Charlotte.Colman@ugent.be Tel. nr.: +3292648422

A. Informatie over de studie

Beste,

U wordt uitgenodigd om deel te nemen aan een studie van de Universiteit Gent. Wij, Victor BUYL en Kaat MINNE, voeren deze opdracht uit in het kader van onze Masterproef die een procesevaluatie van de Hersteltrajectkamer betreft. Neem voldoende tijd om deze informatiebrief aandachtig te lezen voor u beslist deel te nemen aan deze studie. Aarzel niet om vragen te stellen aan de onderzoeker als er onduidelijkheden zijn of indien u bijkomende informatie wenst. Zorg ervoor dat u alles begrijpt. Eens u beslist heeft om deel te nemen aan de studie zal men u vragen om het toestemmingsformulier achteraan deze bundel te ondertekenen.

Wat is het doel van het onderzoek?

Met dit onderzoek wordt getracht een actuele beschrijving te geven over de werking van de HTK. Deze procesevaluatie wenst dieper in te gaan op de concrete organisatie van de HTK en op mogelijke problemen en knelpunten die zich hierbij voordoen. Het doel van een procesevaluatie is namelijk een interventie opvolgen en waar nodig bijsturen. Hierbij wordt de perceptie van de verschillende betrokkenen nagegaan. Er wordt getracht om met opgedane inzichten uit deze studie een bijdrage te bieden voor beleidsmakers en praktijkmedewerkers bij de optimalisatie van de werking en effectiviteit van de HTK.

Ethische goedkeuring

De studie wordt uitgevoerd volgens de richtlijnen uit het Facultair Ethisch Protocol van de Faculteit recht en criminologie (Universiteit Gent) (<https://www.ugent.be/re/nl/voor-studenten/onderzoeksethiek>). De onderzoekers voeren dit onderzoek uit in overeenstemming met de geaccepteerde maatstaven voor wetenschappelijk en ethisch gedrag. Hierbij hanteren ze goede onderzoekspraktijken en houden zij zich aan de principes van onderzoeksethiek zoals beschreven in "Ethics in Social Science and Humanities" (EU, 2018) (https://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/other/hi/h2020_ethics-soc-science-humanities_en.pdf)

B. Informatie m.b.t. deelname

Wat houdt deelnemen aan dit onderzoek in?

U kan niet verplicht worden om deel te nemen aan dit onderzoek. Als deelnemer aan deze studie zal u worden geïnterviewd. De duurtijd van dit interview wordt geraamd op 45 minuten, afhankelijk van de mate van verdere interactie. Tijdens het interview worden u open vragen gesteld waarop u mag ingaan. U hoeft op geen enkele vraag te antwoorden indien u dit niet wens. Het interview kan te allen tijde stopgezet of onderbroken worden wanneer u dat wens. U mag en zal geen negatieve gevolgen ondervinden van het vroegtijdig stopzetten van het interview en u dient hiervoor ook geen reden op te geven.

Indien u dit wenst kan u een samenvatting van de onderzoeksbevindingen krijgen nadat de studie is afgerond. U kan deze samenvatting aanvragen via de contactgegevens van de onderzoeker.

Wat zijn de risico's en voordelen bij deelname aan dit onderzoek?

Aan dit onderzoek is geen enkel bekend blijvend risico verbonden.

C. Informatie m.b.t. Privacy en Persoonsgegevens

Het wettelijk kader voor de verwerking van persoonsgegevens en vertrouwelijke informatie in het kader van dit onderzoek wordt bepaald door:

- De Europese Algemene Verordening Gegevensbescherming 2016/679 van 27 april 2016, die van kracht is sinds 25 mei 2018 (dit is de AVG of GDPR);

- De Belgische Wet betreffende de bescherming van natuurlijke personen met betrekking tot de verwerking van persoonsgegevens van 30 juli 2018

De onderzoekers dienen zich te houden aan de generieke gedragscode voor de verwerking van persoonsgegevens van de UGent (<https://www.ugent.be/nl/univgent/privacy/gedragscode-persoonsgegevens.htm>).

Welke persoonsgegevens worden verzameld?

De volgende persoonsgegevens zullen worden verwerkt:

- Beroep, e-mailadres
- Uw ervaring met de HTK
- Uw opinie rond de HTK

De volgende *bijzondere categorieën* van persoonsgegevens zullen worden verwerkt:

- Stemopnames van de deelnemer

De persoonsgegevens zullen verzameld worden met behulp van een audioregistratie van het interview.

Waarom worden deze persoonsgegevens verzameld?

Het verzamelen van het e-mailadres is puur praktisch om u te kunnen contacteren en zal dus niet terug te vinden zijn in het onderzoek. Daarnaast worden enkel die gegevens verzameld die relevant zijn voor het opmaken van de procesevaluatie van de HTK. Elke andere info die door u wordt meegedeeld, zal niet meegenomen worden in het onderzoek.

De stemopname is louter bedoeld voor het transcriberen van het onderzoek zodat geen belangrijke elementen worden gemist. Na het transcriberen wordt deze stemopname vernietigd.

Op basis van welke rechtsgrond worden de gegevens verwerkt?

Voor het verwerken van uw persoonsgegevens zal uw expliciete toestemming gevraagd worden. Dit gebeurt via het ondertekenen van een 'toestemmingsformulier'. Deze toestemming kan ten alle tijden worden ingetrokken door dit te melden aan de onderzoeker.

Wie heeft toegang tot mijn (persoons)gegevens?

Enkel de onderzoekers, Victor BUYL en Kaat MINNE, en hun promotor, Charlotte COLMAN, hebben toegang tot de (persoons)gegevens. De gegevens zullen één jaar worden bewaard. Louter het beroep van de respondent wordt weergegeven in het onderzoek om de vertrouwelijkheid van de persoonsgegevens te garanderen.

Hergebruik van gegevens

Het hergebruiken van de onderzoeksdata kan enkel gebeuren binnen het eigen onderzoeksteam. Hierbij worden alle nodige maatregelen genomen om de vertrouwelijkheid van uw persoonsgegevens te garanderen zoals wordt voorgeschreven in de UGent Generieke Gedragscode voor het omgaan met persoonsgegevens en vertrouwelijke informatie.

Welke rechten heeft u als deelnemer met betrekking tot uw persoonsgegevens?

In overeenstemming met de Europese en Belgische privacywetgeving (Dit zijn: de Europese Algemene Verordening Gegevensbescherming 2016/679 van 27 april 2016, die van kracht is sinds 25 mei 2018 (dit is de AVG of GDPR); de Belgische Wet betreffende de bescherming van natuurlijke personen met betrekking tot de verwerking van persoonsgegevens van 30 juli 2018; de Belgische wet van 22 augustus 2002 betreffende de rechten van de patiënt.) wordt uw persoonlijke levenssfeer gerespecteerd. Zoals reeds aangegeven, kan u op elk gegeven moment uw toestemming intrekken en dit zonder opgave van reden. Dit betekent dat uw gegevens niet verder verwerkt zullen worden vanaf het moment van intrekking.

U heeft het recht op inzage van de gegevens die over u verzameld werden en u kan eveneens een kopie vragen, voor zover dit geen afbreuk doet aan de rechten en vrijheden van anderen, waaronder die van de Universiteit Gent. Elk onjuist gegeven over u kan op uw verzoek verbeterd worden. Bovendien heeft u recht op vergetelheid: dit betekent dat u, na het intrekken van uw toestemming, kan vragen om uw persoonsgegevens te laten verwijderen.

Om een van bovenstaande rechten uit te oefenen, kan u contact opnemen met de betrokken onderzoekers via Kaat.Minne@Ugent.be en Victor.Buyl@Ugent.be.

Heeft u een klacht?

Als u een klacht wil indienen over de manier waarop uw persoonsgegevens worden behandeld of als u vragen heeft met betrekking tot uw persoonsgegevens in het kader van dit onderzoek, dan kan u contact opnemen met de functionaris voor gegevensbescherming van de Universiteit Gent via privacy@ugent.be of T 09 264 95 17.

U kan ook een klacht indienen bij de Gegevensbeschermingsautoriteit, Drukpersstraat 35, 1000 Brussel (e-mail: contact@apd-gba.be) en/of de Vlaamse Toezichtcommissie (e-mail: contact@toezichtscommissie.be)

LUIK 2 – TOESTEMMINGSFORMULIER

1. Toestemming m.b.t. deelname aan de studie

Gelieve het juiste bolletje aan te kruisen	Ja	Nee
Ik neem vrijwillig deel aan deze wetenschappelijke studie.		

Ik weet dat ik me op elk ogenblik uit de studie mag terugtrekken zonder een reden voor deze beslissing op te geven en zonder dat dit op enige wijze een invloed zal hebben op mijn verdere relatie met de onderzoeker.		
Ik heb het informatieformulier gelezen en heb voldoende uitleg gekregen over de aard, het doel, de duur, en de voorziene effecten van de studie. Ik kreeg de gelegenheid om vragen te stellen en ik heb op al mijn vragen een bevredigend antwoord gekregen.	o	o

2. Toestemming m.b.t. de verwerking van persoonsgegevens

Gelieve het juiste vakje aan te kruisen	Ja	Nee
Ik weet dat ik rechten heb om mijn privacy te vrijwaren (o.a. inzage, verbetering, verwijdering) en tot wie ik me moet richten om deze rechten uit te oefenen.		
Ik geef toestemming aan de onderzoekers om voor de doelstellingen van deze studie (persoons)gegevens van mij te verzamelen, verwerken, bewaren, analyseren en erover te rapporteren.	o	o

3. Toestemming m.b.t. het hergebruik en delen van data

Gelieve het juiste vakje aan te kruisen		Ja	Nee
Ik geef toestemming aan onderzoekers van de onderzoeksgroep om mijn gegevens te hergebruiken voor verder gelijkaardig wetenschappelijk onderzoek.		o	o
Ik geef toestemming aan de onderzoekers om mijn gegevens te delen voor verder gelijkaardig wetenschappelijk onderzoek en dit binnen en buiten de Europese Economische Ruimte . Hierbij worden alle nodige maatregelen genomen om de vertrouwelijkheid van mijn persoonsgegevens te beschermen.		o	o
Naam deelnemer	Naam onderzoeker		
Datum:	Datum:		
Handtekening	Handtekening		

BIJLAGE E:

DATA MANAGEMENT PLAN

EEN PROCESEVALUATIE VAN DE HERSTELTRAJECTKAMER IN GENT

Created using DMPonline.be Last modified 16 April 2025

DPIA:**1. Does your research fall under the scope of a template DPIA?**

- Yes

Twee categorieën werden aangeduid onder vraag 25 van 'GDPR Record tab'.

2. Provide more details for any of the risks that you have ticked in question 25 under the 'GDPR record' tab, so the overall risks related to your processing are clearly and accurately described.

"Special categories of personal data are processed in this research (see question 8)."

- Gevoelige persoonlijke data wordt verzameld zoals over gezondheid en strafrechtelijke veroordelingen en feiten.
- Deze gegevens worden echter verwerkt op geanonimiseerde en gepseudonimiseerde wijze.
- Er is geen intentie om personen te identificeren.
- De verwerking gebeurt in het kader van wetenschappelijk onderzoek met toepassing van passende waarborgen zoals gegevensminimalisatie.

"Aspects concerning the data subject's performance at work, economic situation, health, personal preferences or interests, reliability or behavior, location or movements are evaluated or scored, profiled or predicted."

- Een dossierstudie met als doel een algemeen profiel opstellen van de HTK beklaagde.
- Er wordt gebruik gemaakt van geanonimiseerde gegevens uit justitiële dossiers, met kenmerken zoals: sociaal-demografische informatie (leeftijd, geslacht, woon- en leefsituatie), gezondheidsgerelateerde problematieken (bv. middelengebruik, mentale gezondheid), gedragspatronen (bv. agressie), informatie over de socio-economische situatie.
- Deze profilering gebeurt strikt op geaggregeerd niveau met het oog op het identificeren van structurele kenmerken van de HTK populatie.
- Er worden geen geautomatiseerde beslissingen genomen, noch worden scores toegekend aan individuele personen. Het doel is louter descriptief en analytisch.

3. Explain why the processing of personal data is necessary to achieve the purposes of the research. Include the benefits for individuals and the wider public.

- Verwerking van persoonsgegevens is noodzakelijk om inzicht te verwerven in de percepties en ervaringen van de HTK met oog op optimalisatie en uniformisatie van deze procedure over het hele land conform artikel 94 van de HTK-wet en voor de optimalisatie van de HTK zelf.
- Verwerking van persoonsgegevens is noodzakelijk om een profiel van de HTK-beklaagde te bekomen.
- Het onderzoek draagt bij aan het verbeteren van de effectiviteit van herstelgerichte rechtspraak, wat zowel de maatschappij als de betrokkenen ten goede kan komen.
- Interventies kunnen door dit onderzoek beter afgestemd worden op de noden van kwetsbare groepen binnen het strafrecht.

4. Can the processing or part of the processing reasonably be achieved in a different/alternative way, less detrimental to the privacy of data subjects? Evaluate the possible alternatives.

- No
- Het opstellen van een profiel vereist gegevens van beklaagden in de HTK om nadien statistisch te analyseren.
- Het onderzoeken van percepties en ervaringen omtrent de HTK vereisen het verwerken van audio-opnames en uitgeschreven transcripties.
- Louter publieke data leveren onvoldoende kennis om deze doelen te bereiken.

5. Describe the steps, measures or controls you are taking to minimise the risk to privacy and safeguard the rights of the persons whose personal data you are collecting.

- De persoonsgegevens zijn minstens gepseudonimiseerd en worden niet herleid tot concrete identiteiten.
- Sommige personen hebben een hoger risico op identificatie op basis van hun beroep, maar stemden ermee in dat hun beroep wordt gerapporteerd in het onderzoek.
- De inzage van strafdossiers gebeurt in een veilige omgeving, namelijk het parket zelf. De data worden tevens bewaard op servers van de UGent.
- De verwerking van de verzamelde data uit de interviews en de dossierstudie gebeuren enkel door de onderzoeker zelf.

- Resultaten van de dossierstudie worden uitsluitend op geaggregeerd niveau weergegeven.
- Voor de interviews worden evenwel citaten toegevoegd, maar dit enkel met het doel om de ervaringen en percepties van respondenten zo goed mogelijk weer te geven conform het doel van het onderzoek.

6. Describe the steps you have taken to make sure the research is as accurate as possible and there are minimal unintended consequences

- De geselecteerde dossiers zijn enkel diegenen vanaf 4 september 2024, de start van de HTK, sommige dossiers werden uitgesloten zoals te lezen is in de methodologie.
- De respondenten voor de interviews namen vrijwillig deel en ondertekenden allen een informed consent formulier.
- SPSS wordt gebruikt voor kwantitatieve analyse.
- Er wordt expliciet gewaakt over het vermijden van stigmatiserende of discriminerende beeldvorming van respondenten.

7. Is the (possible) negative effect or risk for the privacy of the data subjects in reasonable proportion to the processing purposes?

- Yes
- De eventuele impact op de privacy is beperkt dankzij pseudonimisering en beveiliging.
- Het maatschappelijk en wetenschappelijk belang is aanzienlijk in functie van het bevorderen van herstelgericht strafrecht, wat een actueel thema is.
- De proportionaliteit is gewaarborgd, aangezien de doelstellingen belangrijk zijn voor individuele rechten (onder meer strafprocesrecht) en collectieve veiligheid (het bevorderen van maatschappelijke veiligheid door het optimaliseren van hersteltrajecten).

8. How would you describe the likelihood of the risk(s) after having completed the previous questions in this DPIA?

- Limited
- Door pseudonimisering, beperkte toegang, uitdrukkelijke toestemming tot verwerking van persoonsgegevens, verwerking in beveiligde omgeving (parket Gent) en bewaring op de UGent servers is de kans op een data lek of misbruik klein.

9. How would you describe the impact of the risk(s) after having completed the previous questions in this DPIA?

- Limited

Zelfs in het geval van een data lek blijft schade beperkt:

- De dataset van de dossierstudie leidt niet terug tot namen of adressen.
- Namen en plaatsen in de transcripties van de interviews werden weggewerkt.

10. How would you describe the risk(s) after having completed the previous questions in this DPIA?

- Acceptable risk(s) left
- Laag risico: de genomen technische, organisatorische en ethische maatregelen, alsook het strikt noodzakelijke karakter van de persoonsgegevens minimaliseert het risico op privacy inbreuken in verhouding met het groot maatschappelijk belang van het onderzoek.

LAW & CRIMINOLOGY DMP+

Administrative Data

Date of first version:

Start van het opmaken van het DMP: 17/02/2025

Date of last update 16/04/2024

1. Data collection

1.1. What data will you collect or create?

Interviews:

- Persoonsgegevens verzameld van parketmagistraten, rechters, justitie-assistenten en raadslieden: beroep, e-mailadres, ervaringen met de HTK, opinies rond de HTK.
- Persoonsgegevens verzameld van HTK-beklaagden: ervaringen met de HTK, opinies over de HTK, contactgegevens.

Dossierstudie:

- Gegevens uit dossiers gebaseerd op vooraf opgestelde variabelen.
- De lijst met variabelen is terug te vinden in het codeboek in de masterproef (zie bijlage).

1.2. How will the data be collected or created?

Interviews:

- De interviews worden afgenomen en vastgelegd via audio-opnames.

- De opnames worden uitgeschreven in een transcriptie en opgeslagen in een Word-document.

Dossierstudie:

- Gegevens worden verzameld door het inkijken van strafdossiers.
- Relevante informatie wordt geregistreerd op basis van een vooraf opgesteld codeboek, waarin de variabelen en coderingsregels zijn vastgelegd.
- SPSS wordt gebruikt voor het verwerken van de data.

2. Data Documentation and Metadata

2.1. How will you document the data?

Interviews

- De transcripties van de interviews worden opgeslagen in een gedeeld document, toegankelijk voor beide onderzoekers, Kaat MINNE en Victor BUYL.
- Dit document wordt veilig bewaard en gedeeld via One Drive van UGent.

Dossierstudie

- De verzamelde gegevens worden opgeslagen in een databestand in SPSS, een statistische verwerkingssoftware.
- Dit databestand delen de onderzoekers eveneens met elkaar via One Drive via UGent.

3. Ethics, Legal Issues and Confidentiality

3.1. How will you manage ethics? Choose on of the options from the dropdown menu and briefly motivate your choice in the 'Comment' box below.

- Voor dit onderzoek is geen beoordeling nodig door het Ethisch Comité.
- Alle deelnemers tekenden een informed consent waarin vrijwilligheid, vertrouwelijkheid, en het doel van het onderzoek worden toegelicht.
- Gegevens worden gepseudonimiseerd, zodat het risico op privacyschendingen wordt geminimaliseerd.
- Een DPIA is opgemaakt voor risico-inschatting betreffende privacy en verwerking van bijzondere persoonsgegevens.

3.2. How will you manage any confidentiality issues?

Interviews

- De meningen van respondenten over de HTK worden opgenomen via audio-opnames.

- Alle respondenten ondertekenen een *informed consent* formulier waarin zij instemmen met de verwerking van hun gegevens.
- De audio-opnames worden na het transcriberen verwijderd, aangezien deze daarna niet langer nodig zijn.
- Overbodige of irrelevante informatie die niet bijdraagt aan het beantwoorden van de onderzoeksvragen wordt niet opgenomen in de rapportage van het onderzoek.
- De namen van de respondenten worden gepseudonimiseerd (bijvoorbeeld als "Respondent 1", "Respondent 2", ...).
- De transcripties in zijn geheel blijven vertrouwelijk binnen het onderzoeksteam (de onderzoekers en inclusief de promotor).

Dossierstudie

- In de dossierstudie worden gevoelige gegevens verzameld (bvb. aantal gerechtelijke antecedenten).
- De data worden verzameld in kader van een stage, dit werd gevalideerd door het parket-generaal.
- Namen en contactgegevens van de personen in de bestudeerde dossiers worden niet verwerkt.
- Individuele gegevens uit een dossier worden nooit afzonderlijk gerapporteerd.
- In plaats daarvan worden variabelen op groepsniveau geanalyseerd en gerapporteerd bvb.: aantal beklaagden dat cannabis gebruikt wordt in een frequentietabel weergegeven.

3.3. How will you manage intellectual property rights issues?

Deze dataverzameling is een integraal onderdeel van de masterproef in kader van de opleiding Criminologie aan de UGent. De masterproef kadert zich in de regeling conform de intellectuele eigendomsrechten voor masterproeven van de UGent.

4. Data Storage and Backup during Research

4.1. How will you store and backup data during research?

Omdat de onderzoekers samenwerken bij de dataverzameling en beide toegang nodig hebben tot de data voor de rapportage van de masterproef worden alle bestanden opgeslagen via een gedeelde map op One Drive van de UGent. Om de integriteit van de data te garanderen wordt het volgende gedaan:

- One Drive wordt automatisch gesynchroniseerd. Hierdoor is steeds een up-to-date back-up beschikbaar.

- Enkel beide onderzoekers hebben toegang tot de gedeelde map.
- Ongeoorloofde toegang wordt voorkomen door wachtwoord controle en tweefactorauthenticatie.
- Er wordt op regelmatige basis gecontroleerd of de data correct worden opgeslagen en geback-up't.

4.2. How will you ensure that stored data are secure?

Deze data zijn enkel toegankelijk voor beide onderzoekers. De toegang tot de One Drive van de UGent is enkel te bereiken door in te loggen via het UGent account door middel van persoonlijk wachtwoord en tweefactorauthenticatie.

5. Data Selection and Preservation after Research

5.1. Which data should be retained for preservation and/or sharing?

De data worden bewaard door de onderzoeker enkel in functie van het slagen voor dit opleidingsonderdeel. Daarna worden deze verwijderd

5.2. What is the long-term preservation plan for the selected datasets

De data blijven bewaard op One Drive van UGent enkel in functie van het opleidingsonderdeel. Wanneer dit opleidingsonderdeel door beide onderzoekers is afgesloten, worden de data verwijderd.

6. Data sharing

6.1. Are any restrictions on data sharing required?

De onderzoekers ondertekenden een geheimhoudingsverklaring bij aanvang van de stage. Dit heeft als implicatie voor dit onderzoek dat geen enkele informatie anders dan deze die strikt noodzakelijk is voor het succesvol uitvoeren van dit onderzoek naar buiten gebracht wordt.

6.2. How will you share data selected for sharing?

De data worden met geen enkele derde gedeeld. Enkel wat wordt vermeld in de finale versie van de masterproef wordt naar buiten gebracht. Daarbij wordt gegarandeerd dat de meegedeelde informatie niet de identiteit van de deelnemers weergeeft.

7. Responsibilities and Resources

7.1. Who will be responsible for data management?

De onderzoekers zelf zijn verantwoordelijk voor het degelijk opstellen van het Data Management Plan en voor eventuele aanpassingen waar dat nodig is.

7.2. Will you need additional resources to implement your DMP?

Niet van toepassing. De infrastructuur en ondersteuning van de universiteit volstaan voor de implementatie van dit DMP.

GDPR RECORD

COLLECTION AND PROCESSING OF PERSONAL DATA

1. Are you collecting or processing personal data?

- Yes

Interviews:

- HTK actoren: beroep, percepties en ervaringen over HTK.
- Beklaagden: percepties en ervaringen over HTK.

Dossierstudie:

- Data uit het strafdossier (zie codeboek), op anonieme wijze.

2. In what format are you collecting or processing the personal data?

- Digital

Interviews

- HTK actoren en beklaagden: informed consent formulier, audio-opname en tekstuele transcripties.

Dossierstudie

- Validatie door parket-generaal voor het inkijken en verwerken van gegevens uit het strafdossier.
- Gegevens verwerkt met SPSS en Excel.

Alle data worden digitaal bewaard.

3. Are you collecting or processing primary personal data and/or secondary personal data?

- Primary personal data

Enkel primaire data:

- Interviews: wat de respondenten vertellen.

- Dossierstudie: data direct uit het strafdossier.

4. If you are processing secondary personal data, will you inform the persons whose personal data are being processed or have they already been informed?

- No

Geen secundaire data werden gebruikt. Het is niet wenselijk om alle beklaagden te informeren dat hun dossier werd ingekeken gezien de onderzoekers een geheimhoudingsverklaring ondertekenden en de stage werd gevalideerd door het parket-generaal.

5. If no, explain why it is impossible or why it would take a disproportionate effort to inform the persons whose personal data are being processed.

De data worden gepseudonimiseerd. Het beroep wordt bij respondenten van de interviews meegegeven. Personen bij wie dit eerder kan leiden tot identificatie werden gevraagd of hun beroep mag vermeld worden.

6. How will the personal data be processed?

- Anonymised (explain below)
- Pseudonymised (explain below)

Interviews:

- Personen voor wie de onderzoeker inschatte dat die zou kunnen geïdentificeerd worden op basis van het beroep werden hiervan in kennis gesteld en er werd hen gevraagd of het beroep mocht meegedeeld worden (bvb. HTK rechter en SPOC).

Dossierstudie:

- De data per case worden niet zonder meer meegedeeld, maar als groter geheel betrokken bij analyse en beschrijving, waardoor het niet mogelijk is deze personen te identificeren.

7. If you are going to process personal data in a pseudonymized form, describe the method of pseudonymization, where you will keep the key, and who has access to it.

Interviews:

- Om niet disproportioneel veel informatie te verliezen wordt voor de respondenten in de interviews gerapporteerd wie ze zijn (bvb. Respondent X: beklaagde).
- Enkel de onderzoeker weet wie de werkelijke personen zijn, dit staat ook vermeld in een document die in een map op de One Drive van de UGent staat.

Dossierstudie:

- De dataset is voor niemand anders dan de onderzoekers bestemd.
- Tevens zijn in de dataset geen namen vermeld of adressen, enkel informatie voor de variabelen opgelijst in het codeboek.

CATEGORIES OF PERSONAL DATA & DATA SUBJECTS

8. Are you collecting/processing any of the following special categories of data?

- Forensic data
- Data revealing racial or ethnic origin, political opinions, religious or philosophical beliefs, or trade union memberships
- Biometric data for the purpose of uniquely identifying a natural person, such as audio recordings of voices, fingerprints, facial images, iris scans
- Data relating to criminal convictions and offences
- Data on physical health
- Data on psychological and mental health

1. Data over nationaliteit. 2. Audio-recording voor transcriptie. 3. Data over de status van HTK traject. 4. Data over aantal gerechtelijke antecedenten en kwalificaties. 5. Data over fysieke en psychische gezondheid.

Zie codeboek en vragenlijst interviews voor een exhaustief overzicht.

9. Which other categories of personal data are you collecting/processing?

- Identification data (names, titles, addresses, phone numbers, passport numbers, IP addresses, cookies, electronic location data (GPS, mobile phone)...))
- Leisure activities and interests (hobbies, sports...)
- Education and training
- Lifestyle habits
- Household composition; family membership
- Occupation and profession
- Audio and video recordings
- Age

- Sex
- Marital status
- Nationality
- Home characteristics
- Financial details (bank account numbers, expenses, loans, ...)

1. Beroep. 2. Info over schulden. 3. Info over lidmaatschap club/vereniging. 4. Info over opleidingsniveau. 5. Info over vrijetijdsbesteding. 6. Info over burgerlijke staat. 7. Info over woonsituatie. 8. Info over werksituatie. 9. Audio-opname van interviews voor transcriptie.

Zie codeboek en vragenlijst interviews voor een exhaustief overzicht.

10. Whose personal data are you collecting/processing?

- Other vulnerable persons (e.g. pregnant women, elderly persons, people with mental disorders, asylum seekers, disabled persons, ethnic minorities)
- Healthy persons

1. Data van beklaagden in de HTK. 2. Data van parketmagistraten, rechters, justitie-assistenten, advocaten.

11. Will your research be seriously hampered if the persons whose personal data are being collected/processed exercise their right to access, to rectification, to restriction of processing, to be forgotten, to data portability and/or to object?

- Yes

Voor de dossierstudie kan retroactieve verwijdering of aanpassing van de data de integriteit en de representativiteit van de dataset aantasten. Voor de interviews worden deze rechten gerespecteerd en is dit praktisch mogelijk.

12. If yes, please justify the need to deviate from one or more of the rights mentioned in question 11 A justification is required for each deviation

Heridentificatie is praktisch haast onmogelijk, daarvoor zouden alle dossiers opnieuw moeten worden doorzocht en gematcht met de cases in de SPSS dataset.

PURPOSE OF THE PROCESSING

13. What is/are the purpose(s) of the personal data processing?

Voor het opleidingsonderdeel 'Masterproef' als onderdeel van het behalen van de graad Master in de Criminologische wetenschappen aan de Universiteit Gent.

Voor het verkennen van het profiel van HTK beklaagden.

Om de percepties van stakeholders te onderzoeken.

Om het functioneren van de HTK te onderzoeken.

14. What is the legal ground for the processing? If the data are being processed for multiple purposes, you must describe the legal ground for each purpose

- The research will be performed in the public interest, which means that it will lead to an increase of knowledge and insight to the direct or indirect benefit of society.
- The individuals participating in the research have freely given their explicit consent for the processing of their personal data for one or more specific purposes.
- The research is necessary for the purposes of the legitimate interests of Ghent University and/or Ghent University Hospital, yet results in no high risks for the individuals participating in the research.

Dit onderzoek draagt bij aan de kennis rond hersteltrajecten.

De respondenten gaven hun vrije en geïnformeerde toestemming voor deelname.

Voor de dossierstudie werd toestemming gegeven van het parket-generaal voor het verwerken van de data

15. If you are processing special categories of personal data (see question 8), on which exception is this based?

- The processing is necessary for scientific or historical research purposes.

De data worden verwerkt om wetenschappelijke redenen in kader van de masterproef.

GDPR RESPONSIBILITY

16. Which institution(s) is/are involved in the research?

- Ghent University

Faculteit rechten en criminologie.

17. Is there another university, hospital, research institute or partner involved in the research (besides Ghent University and/or Ghent University Hospital)? If yes, specify below.

- Yes

One Drive voor het opslaan van de data, maar gebeurt via de One Drive van de UGent.

Het Parket van de Procureur des Konings in Gent als stagegever.

18. Please specify who determines the purposes ('why') and the means ('how') of the research.

- This is determined within Ghent University: UGent is the data controller.

Data controller & processor: Victor Buyl en Kaat Minne.

In functie van het opleidingsonderdeel 'Masterproef' en door middel van een stage bij het Parket van de Procureur des Konings in Gent, gevalideerd door het parket-generaal.

De methodologie wordt bepaald door de onderzoekers die worden begeleid door de promotor.

DATA TRANSFERS & CATEGORIES OF RECIPIENTS

19. Are you disclosing/sharing/transferring personal data beyond your project team, either with recipients in UGent, or with external recipients during or after your research?

- No

Enkel de uiteindelijke rapportage wordt gedeeld, de ruwe data niet.

20. If yes, to or with which categories of recipients are the personal data being disclosed/shared/transferred?

- Other researchers within UGent or UZ Gent

No disclosure of data to third-parties.

21. If yes, where are the personal data being disclosed/shared/transferred to?

- Belgium

Niemand anders dan de onderzoeker heeft toegang tot de ruwe data

22. What is/are the purpose(s) of the data transfer?

Enkel tussen de onderzoekers wordt de data gedeeld, verder wordt geen enkele data met niemand anders gedeeld.

23. What is the legal ground for the data transfer? If there will be multiple data transfers, you need to indicate the legal ground for each data transfer.

The data transfer is necessary for the purposes of the legitimate interests of Ghent University and/or Ghent University Hospital, yet results in no high risks for the individuals participating in the research.

De data overdracht tussen de onderzoekers gebeurt strikt zodat beiden toegang hebben tot de data in functie van het opleidingsonderdeel 'Masterproef'. Voor andere doeleinden wordt geen enkele data met niemand gedeeld.

RETENTION PERIOD

24. What is the envisaged retention period for the different categories of personal data? Please motivate.

De data worden behouden in functie van het slagen voor het opleidingsonderdeel 'Masterproef', daarna worden zij verwijderd.

RISK ANALYSIS

25. To analyse the possible risks associated with the processing of personal data, please tick the boxes that apply to this research.

- Special categories of personal data are processed in this research (see question 8).
- Aspects concerning the data subject's performance at work, economic situation, health, personal preferences or interests, reliability or behavior, location or movements are evaluated or scored, profiled or predicted.

Speciale categorieën van data worden verzameld over de respondenten door middel van het strafdossier en interviews (zie codeboek en vragenlijst interviews voor een exhaustief overzicht).

26. Does the research constitute a probable high-risk processing? If you ticked two or more boxes in question 25, the answer is 'yes'.

- Yes

Speciale categorieën van data worden verzameld, een profilering wordt opgesteld en niet alle *data-subjects* kunnen worden geïnformeerd.

SECURITY MEASURES

27. What technical and organisational security measures are in place to protect personal data?

- I hereby confirm that I carry out my research in accordance with the guidelines on information security of UGent and/or UZ Gent.

De UGent richtlijnen voor het ethisch en verantwoord omgaan met persoonlijke en gevoelige data worden gerespecteerd.

- Pseudonimisering.
- Beveiligde toegang via UGent servers.
- Toegangsbeperking: enkel de onderzoekers.

28. If you have motivated the need to deviate from one or more of the rights of the persons whose personal data you are collecting/processing in question 11 and 12, please describe which safeguards are put in place to protect their rights and freedoms.

- Data minimalisatie.
- Pseudonimisering.
- Rekening houdend met de UGent richtlijnen voor het uitvoeren van ethisch en integer wetenschappelijk onderzoek.
- Transparantie over welke data worden verzameld door het includeren van het codeboek en de vragenlijst van de interviews.

BIJLAGE F:

Table 1. The seven major risk/need factors along with some minor risk/need factors

Major risk/need factor	Indicators	Intervention goals
Antisocial personality pattern	Impulsive, adventurous pleasure seeking, restlessly aggressive and irritable	Build self-management skills, teach anger management
Procriminal attitudes	Rationalizations for crime, negative attitudes towards the law	Counter rationalizations with prosocial attitudes; build up a prosocial identity
Social supports for crime	Criminal friends, isolation from prosocial others	Replace procriminal friends and associates with prosocial friends and associates
Substance abuse	Abuse of alcohol and/or drugs	Reduce substance abuse, enhance alternatives to substance use
Family/marital relationships	Inappropriate parental monitoring and disciplining, poor family relationships	Teaching parenting skills, enhance warmth and caring
School/work	Poor performance, low levels of satisfactions	Enhance work/study skills, nurture interpersonal relationships within the context of work and school
Prosocial recreational activities	Lack of involvement in prosocial recreational/leisure activities	Encourage participation in prosocial recreational activities, teach prosocial hobbies and sports
<hr/>		
Non-criminogenic, minor needs	Indicators	
Self-esteem	Poor feelings of self-esteem, self-worth	
Vague feelings of personal distress	Anxious, feeling blue	
Major mental disorder	Schizophrenia, manic-depression	
Physical health	Physical deformity, nutrient deficiency	